

Hechos

I catyi ra Jesús vatyí cua tasi ra Tatyí Ii ra Ndyoo

1 Ta quívi cuan i tyei minoo carta suun Teófilo. Ta yucuan carta saha cuenda tandíhi sa i zavaha ra Jesús ta tandíhi sa zacuaha ra ndya casaha zatyíño ra cuhva

²ndya quívi i ndaa xica ñi ra ta cuahan ra gloria. Zoco cuee ca sa cuhun ra gloria ta sihin cuhva iyo sii Tatyí Ii ra Ndyoo i tahvi ra Jesús tyíño nuu sa usi iin tahan ca ra apóstol vatyí nacatyí ra tuhun ra Jesús.

³Ta ziquí i sihi ra Jesús ta sa yaha i sihi ra ta zuun ñi maa ra Jesús i quituu nuu ra apóstol. Uu xico quívi i quituu ra tacuan, ta cuhva cuan i sito ñiyívi vatyí ndisa cuii i nandoto tucu ra. Ta i zacuaha ra sii ra yozo caa ndyaca ñaha ra Ndyoo.

⁴Ta sa ndyaa ra Jesús sihin ra i catyi ra sihin ra vatyí ma quita ra ñuu Jerusalén. Cua cuatu ra sii sa i cahan ra Ndyoo Zutu yo tuhun vatyí catyi ra Jesús sihin ra:

⁵Sa catyi sihin ndo vatyí ndisa cuii i zacoo ndutyá ra Juan sihin ndutyá, zoco ña cuaha ca quívi ta cua coo ndutyá ndo sihin Tatyí Ndyoo.

Cuahan ra Jesús ityi ziquí

⁶Tacuan ta quívi i titahan tucu ra Jesús sihin ra apóstol i ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿atu sa cua cuhva tucun sa cundyaca ñaha ñiyívi hebreo tata maa ndi?

⁷Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma coto maa ndo ñaa quívi a ñaa yoo cua cundyaca ñaha tucu ñiyívi hebreo. Maa ñi maa ra Ndyoo Zutu yo tahan si coto cuhva cuan.

⁸Zoco cua ñihi ndo tundyee iñi sii ra Ndyoo vatyí cua noo xica Tatyí Ii sii ndo, ta cua cahan ndo sa cuenda mi ñuu Jerusalén, nacahnu Judea ta nacahnu Samaria ta nacahnu ñuu ñiyívi.

⁹Ta sa ndíhi cahan ra Jesús tacuan ta zuun ñi cuhva cuan i ndyehe ra apóstol vatyí i ndaa xica ñi ra Jesús ityi andívi, ta i tyazi minoo vico nu cuahan ra. Ta ñá ndyehe ca ra apóstol cuan sii ra.

¹⁰Ta zuun ñi cuhva sa ndyehe ra sa i ndaa ra ityi andívi ta nu yucu ra i quituu uu tahan ra yoco ñoho ra zahma cuisí.

¹¹Ta i catyi ra yoco cuan sihin ra: Ndoho ra ñuu Galilea, ¿ñacu ndyehe xaan ndo ityi ziquí? Cuahan

ra Jesús gloria, ta zuun ñi cuhva cuahan ra cua quisi tucu ra.

**Naquihin ra Matías tyiño
i sindyizo ra Judas**

¹²Tacuan ta ziqui i quita ra apóstol yucu Olivos cuan. Cuahan ra ñuu Jerusalén. Yatyí ñi ndyaa yucu cuan sihin ñuu Jerusalén, tañi zava ora.

¹³Ta sa saa ra yucuan, i quihvi ra minoo vehe toto ndya ziqui vatyí yucuan ndyaa ra. Ra Pedro ta ra Juan, sihin ra Jacobo ta ra Andrés ta ra Felipe. Ra Tomás ta ra Bartolomé ta ra Mateo sihin ra Jacobo, zehe ra Alfeo. Ta ra Simón Zelote ta ra Judas yañi ra Jacobo.

¹⁴Tandíhi quívi i sica tahvi ra sii Ndyoo yucuan iin ñi sihin ña María zihí ra Jesús sihin inga ñu zihí ta sihin yañi ra.

¹⁵Ta minoo quívi i titahan cuaha xaan ñiyívi tañi zientu oco ñu, ta i nduvita ra Pedro (mahñu ñiyívi cuan) ta i catyí ra:

¹⁶Ndoho yañi xaa, i cuñi si sa natahan si cuhva sa i catyí Tuhun Ndyoo nu i cahan ra David i zacuu Tatyí li ta saha cuenda ra sa cuenda ra Judas, ra i zañaha sii ra Jesús sii ra cua tñin sii ra.

¹⁷Ta ra tahan yo i cuu sii ra Judas, ta zuun ñi tyiño zavaha yo i zavaha tucu ra.

¹⁸I zata ra Judas cuan minoo ñuhu sihin xuhun i ñihi ra sihin cuatyí ra. Ta zuun ñi maa ra i cuñi cahñi sii ra. I tyihi ra minoo yoho zucu ra, zoco i canacava ra sihin nuu ra ta i ndata sisi ra ta i quita tandíhi siti ra. Ta i sihi ra.

¹⁹Sito tandíhi ñiyívi ñuu Jerusalén cuhva i tahan ra Judas. Yucuan cuenda i zacunañi ñu ñuhu cuan Acéldama sihin tuhun maa ñu. Cuñi si catyí si: Ñuhu nu i sati niñi ra.

²⁰Sisi libro Salmos catyí ra Ndyoo sa cuenda ra Judas:

Cua ndoo ihno vehe ra.

Yoñi ñiyívi cua cundyaa yucuan.

Ta tyiño i sindyizo maa ra cua naquihin inga ra.

Catyí si.

²¹⁻²²Ta ziqui i catyí tucu ra Pedro: Yucuan cuenda cua naquihin inga ra tyiño i sindyizo ra Judas ta cua nacatyí tucu ra sihin ñiyívi vatyí ndisa sa i nandoto tucu ra Jesús. Cuñi si sii minoo ndoho ra i casaha sica sihin ra Jesús quívi i zacoo ndutya ra Juan sii ra ta cutahan ra sihin ra ndya quívi i ndaa xica ñi ra Jesús ityí andívi. ¿Yoo ndoho cuu ndo? Catyí ra Pedro.

²³Tacuan ta i ñihi ra uu tahan ra. Minoo ra nañi ra José ta nañi tucu ra Barsabás. Justo xiñi zivi ra. Ta inga ra nañi ra Matías.

²⁴Tacuan ta i sica tahvi tandíhi ñu sii ra Ndyoo ta i catyí ñu: Zutu mañi yuu, siton añaima tandíhi ñiyívi. Zañohon sii ndi yoo ra cuñi moo

²⁵sa naquihin ra tyiño i sindyizo ra Judas vatyí i ndoyo ñuhu ra ta cuahan ra nu tahan si sii maa ra sa cuhun ra, nu xaan. Catyí ñiyívi.

²⁶Ta i siziqui ra zuhva cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa, ta i tahan si sii ra Matías. Tacuan ta i nduu tucu ra cuan minoo apóstol sihin inga sa usi iin tahan ra.

I quisi Tatyí Ii ra Ndyoo

2 I saa quívi sa zacahnu ñiyivi hebreo minoo vico sa nañi Pentecostés, ta i titahan tandíhi ñiyivi ndyico sii ra Jesús.

²Yatyí xaan i quisaha quisi minoo nduzu ndya yutyí andívi. Tañi minoo tatyí cahnu, tacuan i cuu nduzu cuan, ta i situ cuii nduzu vehe nu yucu ñu.

³Ta i ndyehe ñu minoo tañi caa yaa ñuhu. I quití cuatyí si ta i sicozo si xiñi iin iin ñu.

⁴I situ Tatyí Ii ra Ndyoo sii tandíhi ñu, ta i quisaha cahan ñu tuhun sa ña tuhva ñu cahan. I cahan ñu sihin cuhva saha Tatyí Ii sii ñu.

⁵Ta quívi cuan i siyucu cuaha xaan ñiyivi hebreo ñuu Jerusalén. Ziin ziin ñuu i quisi ra ta saa ra ñuu Jerusalén. Ndyico vaha ra sii costumbre maa ra.

⁶Ta i siñi tucu maa ra cuan nduzu sa quita andívi. Yucuan cuenda i tuhva tandíhi ra. Ñá cutuñi iñi ra ñaa cuenda siñi ra sa cahan ñiyivi. Vatyí tandíhi cuhva cahan ñu, siñi ra hebreo cuan vatyí cahan ñu cuhva cahan ñiyivi ziin ziin ñuu, nu i quita ra hebreo.

⁷Iyo xaan i cuñi ra hebreo cuan, ta i quisaha catyí ra sihin tahan ra: Tandíhi ñiyivi ya, ñiyivi Galilea cuu ñu, zoco cahan ñu cuhva cahan maa yo.

⁸Siñi yo sa cahan ñu. Cahan ñu cuhva cahan ñiyivi ñuu nu quita maa yo, ta ziin ziin ñuu yo.

⁹Ñiyivi ñuu Partia, Media, ta Elam cuu yo sihin ñiyivi ñuu

Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto ta Asia.

¹⁰Iyo yo cuu yo ra ñuu Frigia, Panfilia, Egipto ta Libia yatyí ñi Cirene, ta iyo yo cuu yo ra ñuu Roma

¹¹tata hebreo, ta inga yo ra ñuu Roma, zacuaha yo costumbre ñiyivi hebreo. Iyo yo quita ñuu Creta ta ñuu Arabia ta siñi yo sa cahan ñu tandíhi cuhva cahnu xaan zavaha ra Ndyoo. Catyí ra cuan.

¹²Ta iyo xaan i cuñi ra ta ñá sito ra ñaa sa cuu. Ta i natuhun tahan ra ta catyí ra: ¿Ñaa sa cuu? Catyí ra.

¹³Zoco inga ra i sacu ndyaa ta catyí ra: Sihi xaan ñu ya ndixi (ta siñi ñu).

Cuhva i cahan ra Pedro sihin ñiyivi

¹⁴Tacuan ta i nacuiñi ndyaa ra Pedro sihin sa usi iin tahan ca ra apóstol ta saa xaan i cahan ra Pedro sihin ñiyivi cuan ta catyí ra: Ndoho sa ndyaa ihya nu cu si Judea ta tandíhi inga ndo sa vasi ñuu Jerusalén ya, tyizoho vaha ndo ta cuiñi ndo sa quehin.

¹⁵Ña siñi ndi tañi sica iñi maa ndo vatyí nacao cuu si caa iin sa ñaha ñi.

¹⁶Sicoo minoo ra sinañi Joel ta tyiemvu. I cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ta i catyí ra vatyí cua tahan si cuhva sa ndyehe ndo vityí vatyí i catyí ra:

¹⁷Nu cua ndíhi tyiemvu cua tasi Tatyí Ii, catyí ra Ndyoo, ta cua noo ra ziqui tandíhi ñiyivi.

Zehe ndo cua cahan ñu tuhun. Cua ndyehe ra yoco sa cua

zañehi sii ra. Ta cua cahan ñimahna xiñi ra sahnú.

¹⁸ Ndisa, vatyi cua noo Tatyí li sii tandíhi ñiyivi ndyico sii mi sa ndisa, ta cua cahan ñu cuhva cua quehin sihin ñu.

¹⁹ Ta cua zavehi sa ndyityi ityi andívi ta nu ñuhu ñuu ñiyivi. Niñi ta ñuhu ta ñuhma.

²⁰ Cua nduñaa ñicandyi ta cua nducuaaha yoo tañi niñi. Tacuan cua cuu si ta cua coo minoo quívi cahnu xaan, quívi cua tasi tuñi sii ñiyivi.

²¹ Ta tandíhi ra cua cahan ndahvi sihin mi, cua cacu ra.

Tacuan i catyi ra Ndyoo, i catyi ra Joel.

²² Ta sa yaha nacatyí ra Pedro cuhva cuan ta i catyi tucu ra: Ndoho, ñiyivi hebreo tyizoho ndo tuhun ya: Ra Jesús ñuu Nazaret i sindyizo ra tyiño saha ra Ndyoo sii ra. Ta tañi sa sito ndo i saha ra Ndyoo sa zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi ta cuaha xaan zeña nuu ndo.

²³ Ta i sito ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa tyaa ñiyivi cuatyí sata ra Jesús. Ta maa ndo i saha ndo sa cahñi ñiyivi ña sito sii ra Ndyoo sii ra nu cruz.

²⁴ Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús, ta i tava ra sii ra nu iyo ñiyivi i sihi vatyi ma cuu ndoo ra yucuan.

²⁵ I cahan ra David ta tyiemvu sa cahan ra Jesús ta catyi ra:

Site vatyi ndyaa ra sahnú sihin. Tandíhi cuii tyiemvu iyo ra sihin. Yucuan cuenda ma cuyuhi.

²⁶ Yucuan cuenda zii xaan cuñi, ta cua nacatyí sihin ndo vatyi zii

cuñi. Site vatyi cua nandote sisi sa i sihi.

²⁷ Ma caca xaan iñi vatyi ma zandoon sii, nu caa ndiyi Ndyoo Zuti. Ta ma cuhvon sa tyahyu coño ñuhi vatyi zehe iun sii.

²⁸ Sa zañohon sii yozo caa cua cundite suhun. Zii xaan cua cuñi vatyi cua cundyei suhun.

Tacuan i cahan ra David cuhva i cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo Zutu ra ta tyiemvu.

²⁹ Ta i cahan ca ra Pedro ta catyi ra: Ndoho amigos, ndoo xaan cua nacatyí sihin ndo ñaa sa i tahan ra sahnú David, ñiyivi sii yo ta tyiemvu. I sihi ra, ta i quihvi ra ñuhu. Ta ihya iyo ñaña ra ndya cuhva ndya vityi. Ta tacuan cuu cuhva sito yo vatyi yivi tuhun sa zuun ñi maa ra cahan ra.

³⁰ I cahan ra David cuhva i cahan Tatyí li ra Ndyoo sihin ra, ta i sito ra vatyi cua zavaha ra Ndyoo tuhun i cahan ra sihin ra vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra: "Ityi nuu ca cua cundyaca ñaha minoo ñiyivi suun. Tañi ndyaca ñaha moo tacuan cua cundyaca ñaha maa ra."

³¹ I sito ra David tyiño cuan ta tyiemvu, ta i catyi ra vatyi cua nandoto tucu ra Jesús. Yucuan cuenda i catyi ra David sa cuenda ra Cristo vatyi ma ndoo ra nu caa ndiyi. Ta ma tyahyu coño ñuhu ra. Catyi ra.

³² I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús ta i ndyehe tandíhi ndi sii ra.

³³ Ta cuahan ra Jesús gloria, ta saha ra Ndyoo cuaha xaan cuhva sii ra. Ndyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo. Ndyaa ta sa naha xaan ca

i catyi ra Ndyoo: “Cua saa quivi cua cuhun Tatyí Ii vii ñuu ñiyivi.” Ta yucuan cuenda i tasi ra Jesús sii Tatyí Ii ihya. Tatyí Ii ra Ndyoo zavaha tandíhi sa ndyehe ndo ta sa siñi ndo vityi vatyí sa i saa ra. Catyi ra Pedro.

³⁴Ta ziqui i catyi tucu ra Pedro: I saha ra David cuenda yozo caa cua tahan si sii ra Jesús ityi ziqui vatyí yivi ra David i sahan gloria. Zoco i cahan ra tuhun cuhva cua tahan si sii ra Jesús ta i catyi ra:

Moo cuu ra ndyaca ñaha sii mi.

Ta catyi ra Ndyoo Zutu yo suhun:

“Cundyoón ihya siyo cuehi.

³⁵Iyo cuaha xaan ra cuxaan suun, zoco cua zahacanoon sii ra vatyí sehi cuhva suun.”

Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Jesús, catyi ra David.

³⁶Tacuan i cahan ra Pedro sihin ñiyivi hebreo tandíhi cuhva cuan, ta i catyi tucu ra: I tyaa maa ndo sii ra Jesús nu cruz, zoco i zanducahnu xaan ra Ndyoo sii ra, ta vityi ndyaca ñaha maa ra, ta zacacu ra sii ñiyivi. Yucuan cuenda tyizoho ndo ta coto ndo sa quehin. Catyi ra.

³⁷Ta sa siñi ñiyivi sa cahan ra Pedro ta i sica xaan iñi ñu, ta i catyi ñu sihin ra Pedro ta sihin tandíhi inga ra apóstol: ¿Amigo, ñaa sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ñu.

³⁸Ta i catyi ra Pedro sihin ñu: Tahan tahan ndo ndu-uu iñi ndo cuatyí ndo ta coo ndutya ndo cuenda ra Jesucristo, ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ndo. Ta cua cuhva ra Ndyoo sa noo Tatyí Ii sii ndo vatyí yucuan cuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo.

³⁹Vatyí ta tyiemvu i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ndo ta sii zehe ndo ta sii tandíhi cuii ñiyivi, tandíhi ñu sa cua nacana ra Ndyoo. Cua sino iñi ñu sii ra. Ta maa ra cua cundyaca ñaha sii yo.

⁴⁰Cuaha xaan tuhun i cahan ra Pedro ta i saha ra sa siñi tuñi sii ñiyivi. I catyi ra sihin ñu: Zavaha ndo sa vaha nuu ra Ndyoo coto zanaa ra sii ndo sihin ñiyivi ña vaha. Catyi ra.

⁴¹Ta cuaha xaan ñiyivi i sino iñi tuhun cahan ra Pedro ta i sicoo ndutya ñu. Yucuan quivi i sino iñi tañi uñi mil ñiyivi sii Tuhun Ndyoo.

⁴²Tandíhi quivi i titahan ñu cuan. I zacuaha xaan ñu sihin ra apóstol. Sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva vatyí nacohon iñi ñu vatyí sihi ra Jesús, sa cuenda maa ñu, ta iñi ñi i sica tahvi ñu sii Ndyoo tandíhi quivi.

Cuhva i sicoo ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ta quivi cuan

⁴³Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra apóstol, ta iyo xaan i cuñi ñiyivi vatyí i ndyehe ñu sa zavaha ra cuan ta yuhu ñu vatyí i ndyehe ñu yozo caa iyo ra Ndyoo.

⁴⁴Tandíhi ñiyivi sa sino iñi, iñi ñi i siyucu ñu, ta i tyindyee tahan ñu sii tahan ñu.

⁴⁵Ta tatu cumañi xuhun i naxico ñu ñaa sa iyo sii ñu. I naxico ñu ñuhu ñu sihin ndaha tyiño ñu ta i saha ñu xuhun ñihi ñu sii inga ñiyivi sino iñi tatu cumañi si sii ñu.

⁴⁶Tandíhi quivi i titahan ñu vehe ñuhu hebreo ta vehe ñiyivi ta i sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva sa cuenda ra Jesús ta iñi ñi i sasi ñu

xita tandihi quivi. Zii xaan i cuñi ñu ta ña cuihna iñi ñu sii ñiyivi.

⁴⁷I zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta vaha xaan cahan tandihi ñiyivi sa cuenda ñu. Ta tandihi quivi i saha ra Ndyoo sa sino iñi inga ca ñiyivi Tuhun ra.

Nduvaha minoo ra xii

3 Minoo quivi cuahan ra Pedro ta ra Juan vehe ñuhu hebreo cuhva caa uñi sa sahiñi. Yucuan cuhva tuhva ñiyivi hebreo cahan sihin ra Ndyoo.

²Ta sa cua saa ra yucuan ta i quisi ndyaca ñiyivi sii minoo ra xii. Tacuan sindyaca ñu sii ra tandihi quivi ta caa ra yuvehe nañi yuvehe tyaqui vatyí caca ra caridad.

³Ta sa ndyehe ra sii ra Pedro ta ra Juan sa cua quihvi ra vehe ñuhu ta i sica ra caridad sii ra.

⁴I ndyehe xaan ra Pedro ta ra Juan sii ra, ta ziqui i catyi ra Pedro: Ndyehun sii ndi.

⁵Ta i ndyehe ra xii cuan vatyí sica iñi ra sa cua cuhva ra xuhun sii ra.

⁶Zoco i catyi ra Pedro: Ñahñi xuhun ndyize sa cuhve suun zoco iyo cuhva sii sa tyindyeyi suun vatyí iyo cuhva sii maa ra Jesucristo, ra ñuu Nazaret, sa tyindyee ra suun. Sa cuenda maa ra cuan catyi suhun: Nduviton ta cacon. Catyi ra Pedro.

⁷I tiin ra Pedro ndaha siyo cuaha ra, ta i zanduvita ra sii ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha i nduvaha ñi saha ra.

⁸I ndava ra xii cuan ta i quisaha ra sica ra. I quihvi ra si vehe ñuhu sihin ra Pedro ta ra Juan. Sica ra. Ndava ndava ñi ra, ta zacahnu xaan ra sii Ndyoo.

⁹I ndyehe tandihi ñiyivi sa sica ra, ta i zacahnu xaan ñu sii Ndyoo.

¹⁰Ta i nacoto ñu sii ra vatyí ra sica caridad yuvehe ñuhu cuu ra, ra sa tuhva sindyaa yuvehe sa nañi yuvehe tyaqui. Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva sa tahan ra.

Cahan ra Pedro sihin ñiyivi nu cu corredor ra Salomón

¹¹Ta ñá zaña ra cuan sii ra Pedro sihin ra Juan. Iyo xaan i cuñi ñiyivi, ta vatyí xaan i titahan ñu nu ndyaa ra corredor cuan. Nañi si corredor sii ra Salomón.

¹²I ndyehe ra Pedro sa titahan ñiyivi ta i quisaha catyi ra: Iyo xaan cuñi ndo amigo vatyí ndyehe ndo sa nduvaha saha ra ya. Ndyehe xaan ndo sii ndi vatyí sica iñi ndo vatyí iyo xaan cuhva sii maa ndi a sica iñi ndo vatyí vaha xaan ñiyivi cuu ndi ta yucuan cuenda i zanacaca ndi sii ra ya. Zoco ña tacuan amigo.

¹³Ñiyivi sahnú sii yo, ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob i zacahnu ra sii Ndyoo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo i zacahnu sii ra Jesús, zehe ra. (I saha maa ndo sii ra Jesús sii ra ndyaca ñaha) ta i catyi maa ndo nuu ra Pilato vatyí ña vaha ra. Sa sica iñi ra Pilato sa cua zaña ra sii ra Jesús, zoco ñá saha maa ndo.

¹⁴Ñá saha ndo sa zaña ra Pilato sii ra ta ra ii xaan cuu ra Jesús. Ra vaha xaan cuu maa ra. I sica ndo tumañi iñi sii ra Pilato sa zaña ra sii inga ra cuhva iyo costumbre sa cua zaña ra sii minoo ñiyivi quivi vico cuan. Ta yucuan cuenda i zaña ra sii inga ra cuan, ra sahní sii ñiyivi.

¹⁵Cuhva cuan i sahñi maa ndo sii ra Jesús vazu maa ra saha cuhva cundito ñiyivi sihin Ndyoo. Zoco i zanandoto tucu ra Ndyoo sii ra. Ñá ndoo ra nu iyo ndiyi. Ta i ndyehe maa ndi sa yaha nandoto ra.

¹⁶Sa ndyehe ndo sii ra xii ya, nacoto ndo sii ra. Sino iñi ndi vatyi iyo cuhva sii ra Jesús ta yucuan cuenda i zanduvaha ra Ndyoo saha ra. Sino iñi ndi sii ra Jesús. Yucuan cuenda i nduvaha ra ya, ta i ndyehe tandihí ndo.

¹⁷Amigo. Site vatyi ña sito ndo sa zavaha ndo sa ña vaha (sa sahñi ndo sii ra Jesús) ta tacuan tucu ra ndyaca ñaha sii ndo.

¹⁸Ta tyiemvu i nacatyi ra Ndyoo sihin yo vatyi cua tahan ra Cristo tundoho. Maa ra cuu ra i casi ra Ndyoo vatyi cua zacacu ra sii yo, ta cua cuu ra vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin tandihí ra profeta. Ta tacuan i tahan si sii ra Jesús, zuun ñi cuhva i catyi ra Ndyoo.

¹⁹Ta vityi zandoo ndo cuatyi ndo ta nanducu ndo sii Ndyoo ta cua zandasi ra cuatyi ndo ta cua nduvaha añima ndo ta zii cua cuñi ndo.

²⁰Ta cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra Jesús inga saha vatyi maa ra cuu ra ndyizo tyiño i zacuu ra Ndyoo. Nu ndyaa ndo cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra.

²¹Zoco vityi ndyaa ra gloria ndya quivi cua ndusaa ñuhu ñuu ñiyivi inga saha tañi i catyi ra Ndyoo. Vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra profeta ta sa naha.

²²Ta sa naha i catyi ra Moisés: “Cua tasi ra Ndyoo minoo ra cuu ñiyivi sii yo tañi i tasi ra sii mi, ta

cua cahan ra Tuhun Ndyoo. Tyizoho ndo tandihí ñaa sa cua cahan ra sihin ndo.

²³Tatu ma tyizoho ñiyivi sa cahan ra cuan, cua cuu ñu, ta ma cuu quihvi ñu sihin ñiyivi i casi ra Ndyoo.” Tacuan i catyi ra Moisés i catyi ra Pedro. Ta ziqui i catyi tucu ra:

²⁴Ndisa vatyi tandihí ra profeta ta tyiemvu ndya quivi i quisaha cahan ra Samuel i catyi ra yozo caa cua quisi ra Jesús nu cua quisi quivi. Ta sa i tahan si cuhva catyi ra cuan.

²⁵Ta maa yo ñiyivi hebreo cuu ñiyivi sii ra profeta cuan, ta i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñiyivi sii maa yo vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Cua cuhve ndatu sii tandihí ñiyivi ñuu ñiyivi sa cuenda minoo ñiyivi suun.” Catyi ra.

²⁶Ta yucuan cuenda i saha ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús, zehe ra. I tasi ra Ndyoo sii ra nu iyo maa ndo sa xihna ñi vatyi cuñi ra zavaha ra tumañi iñi sii tandihí ndo. Cuñi ra sa zandoo tandihí ndo cuatyi ndo. Tacuan i catyi ra Pedro sihin ñu.

Tiin ra cu tyiño sii ra Pedro sihin ra Juan

4 Ta cahan ca ra Pedro ta ra Juan sihin ñiyivi ta i quisi ra cu zutu ta ra cu nuu sii policía sa cuenda vehe ñuhu ta ra saduceo. (Ña sino iñi maa ra saduceo cuan vatyi cua nandoto ñiyivi tatu sa sihi ñu.)

²Cuxaan ra cuan vatyi zacuaha ra apóstol sii ñiyivi cuhva i nandoto tucu ra Jesús sisi sa i sihi ra.

³I tiin ra sii ra Pedro ta ra Juan, ta i tyihi ra sii ra vehe caa sa iyo

cuenda vehe ñuhu cuan. Ndyá inga quívi cua cutuñi ra vatyi sa cua cuaa cuhva i tiin ra sii ra.

⁴Cuaha xaan ñiyivi i siñi ñu tuhun zacuaha ra Pedro ta ra Juan ta i quisaha sino iñi ñu sii ra Jesús. I sino iñi sa vatyi ñi ohon mil rayii quívi cuan ta ziin ñu zihí.

⁵Ta inga quívi i titahan tandihí ra cu zutu nahnu sihin ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley. I titahan ra cuan ñuu Jerusalén.

⁶I quisi ra Anás, ra cu nuu sii zutu nahnu sihin ra Caifás ta sihin ra Juan ta ra Alejandro ta tandihí ñiyivi sii ra cu nuu sii zutu nahnu cuan, ndihí ca.

⁷I cana ra sii ra Pedro ta ra Juan ta i quihvi ra nu yucu ra cu tyiño cuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra ta catyi ra: ¿Yozo caa i zanduvaha ndo sii ra xii cuan? ¿Yoo ra i saha cuhva cuan sii ndo? Catyi ra.

⁸I tyindyee Tatyí Ii ra Ndyoo sii ra Pedro, ta i quisaha catyi ra Pedro: Ndoho ra ndyaca ñaha ta ra nahnu,

⁹ndaca tuhun xaan ndo sii ndi vityi sa cuenda minoo sa vaha i zavaha ndi sihin ra xii ndahvi ya. Cuñi ndo coto ndo yozo caa i nduvaha ra.

¹⁰Tatu yucuan cuñi ndo coto ndo, cua nacatyi sihin ndo ta cua coto ndo sihin tandihí ñiyivi hebreo vatyi i nduvaha ra vatyi iyo xaan cuhva sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret. I tyaa ndo sii ra nu cruz, zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra.

¹¹Tañi minoo ra zandaa vehe sihin yuu cuu ndo ta zavita ndo yuu vaha. Tañi minoo yuu vaha xaan

cuu ra Jesús, ta i tava ndo sii ra, ta ra ñiñi xaan cuu ra.

¹²Zacacu ra Jesús sii ñiyivi, ta yoñi inga ca ra nacahnu ñuu ñiyivi sa cuu zacacu sii yo ta ma cuhun yo andyaya. Tacuan i catyi ra Pedro.

¹³Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ña yuhu ra Pedro ta ra Juan ta sito ra vatyi ñahñi zicuela siñoho ra (ta yivi ra tuhva cuu ra). Ta yucuan cuenda iyo xaan i cuñi ra zoco i nacoto ra vatyi ra i sica noo sihin ra Jesús cuu ra.

¹⁴Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ndyaa ra xii cuan sihin ra. Sa nduvaha ra. Ta yucuan cuenda ñá ñihi ca ra cuhva cahan ra.

¹⁵Tacuan ta i tava ra sii tandihí uñi tahan ra sata vehe vatyi cuñi ra sa natuhun tahan xihna ra.

¹⁶I catyi ra: ¿Ñaa sa cuu zacuu yo sihin ra ya? Ma cuu catyi yo vatyi zavaha ra sa ña vaha vatyi i zavaha ra minoo sa ndyityi cahnu xaan ta sito vaha tandihí ñiyivi ñuu ya.

¹⁷Cua zayuhu yo sii ra ta cua catyi yo: “Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús.” Tacuan cua catyi yo ta ma coto cuaha ca ñiyivi cuhva i nduvaha ra xii. Catyi ra.

¹⁸Tacuan ta ziquí i cana ra sii ra ta i catyi ra: Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús, ta ma zacuaha ca ndo sii ñiyivi. Catyi ra.

¹⁹Zoco i catyi ra Pedro ta ra Juan: Nacañi xihna iñi ndo ta ziquí catyi ndo ñaa sa cuu sa vaha sa cuenda ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyaa ndi yahvi sa cahan maa ndo a vaha tyaa ndi yahvi sa cahan ra Ndyoo?

²⁰Catyi ndi vatyi ma cuu sa cutaxi ndi vatyi ñiñi xaan cua nacatyi ndi sa ndyehe ndi. Cua nacatyi ndi sa siñi ndi. Tacuan i catyi ra Pedro.

²¹Tacuan i cuu si, ta i zayuhu ra cu tyiño sii ra inga saha, ta ziqui i zaña ra sii ra vatyí ñá ñihi ra cuhva tyaa ra cuatyí sata ra coto cuxaan ñiyivi ñuu. Zacahnu xaan ñiyivi cuan sii ra Ndyoo vatyí sito ñu cuhva i nduvaha ra xii cuan.

²²Vatyí sa uu xico cuiya sa ndyaa ra cuan tundoho ta i nduvaha ra. I ndyehe ñiyivi cuhva iyo ra Ndyoo vatyí i zanduvaha ra sii ra xii cuan.

Sica tahvi ñiyivi sino iñi sii ra Jesús sii ra Ndyoo vatyí ma yuhu ñu

²³I quita ra Pedro ta ra Juan ta cuahan ra ndya nu yucu inga ñiyivi sino iñi sii ra Jesús. I nacatyí ra sihin ñu tandíhi sa i catyí ra zutu nahnu ta ra sahnu cuan sihin ra.

²⁴I tyizoho ñu sa cahan ra, ta ziqui ñi ñi cuhva i sica tahvi ñu sii ra Ndyoo ta catyí ñu: Zutu mañi yo, i zavohon yutyí andívi ta ñuhu ñuu ñiyivi sihin tyañuhu. Yoho i zavaha tandíhi cuii sa iyo.

²⁵Ta tyiemvu i cohon sihin ra David ra i cuu muzun ta ñiyivi sahnu sii ndi. Ta i tyaa ra cuhva i cohon:

Ndisa cuxaan xaan ñiyivi inga ñuu. Ta ndisa vatyí cuaha xaan cuhva sica iñi ñiyivi hebreo ta sa caha ñi cuu cuhva sica iñi ñu.

²⁶Cua titahan ra cu tyiño sii ñu sihin ra cu tyiño hebreo. Cua cuñi ra cahñi tahan ra sihin ra Ndyoo ta sihin ra Cristo, ra ndyizo tyiño ra Ndyoo.

Tacuan i tyaa ra David ta tyiemvu.

²⁷Ta i cahan ca ñiyivi cuan sihin ra Ndyoo ta catyí ñu: Ihya ñuu ra ndisa cuii vatyí i titahan ra

Herodes ta ra Poncio Pilato ta ra i quisi inga ñuu ta ra tata hebreo, ta i sahñi ra sii ra Jesús, ra cuu muzu iun. Ta ra Jesús cuu ra i tasun vatyí cua cuizo ra tyiñon.

²⁸Zoco tacuan i zavaha ra cuan vatyí ta tyiemvu i tyoon cuhva yozo caa cua tahan si.

²⁹Ta vityí Zutu mañi yo, cuñi ra zayuhu ra sii ndi. Cuhvon tundyee iñi sii ndi vatyí muzun cuu sii ndi. Ma cuhvon sa cua yuhu ndi nu zuhva. Ta cuhvon sa cua zacoto maa ndi sii ñiyivi Tuhun moo.

³⁰Zanduvohon sii ñiyivi cuhu ta zavohon sa ndyityí sa cuenda ra Jesús, ra cuu muzu iun. Catyí ñu.

³¹Ta sa ndíhi sica tahvi ñu sii Ndyoo, ta i taan nu yucu ñu, ta i situ Tatyí Ii ra Ndyoo sii tandíhi ñu, ta ñá yuhu ca ñu, ta i nacatyí ñu Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi.

Ñahñi sa i cumañi sii ñiyivi sino iñi sii ra Jesús

³²Inuu ndita ñi i sicoo tandíhi ñu sino iñi. Numinoo ra ta ñá catyí ra vatyí iyo ndaha tyiño ra vatyí inuu ndita ñi i sicoo tandíhi ñu.

³³Sihin cuaha xaan cuhva i nacatyí ra apóstol sihin ñiyivi cuhva i nandoto tucu ra Jesús. Ta i saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii tandíhi ñu sino iñi.

³⁴Ñahñi i cumañi sii tandíhi ñu vatyí tatu iyo ñuhu a vehe ñu i xico ñu sii si tatu cumañi xuhun. Ta i quisi ndyaca ñu xuhun sa cuyahvi si.

³⁵Ta i saha ñu sii si sii ra apóstol, ta i saha maa ra sii ñu nu cumañi si.

³⁶Tacuan i zavaha minoo ra nañi José. I zama ra apóstol zivi

ra. Bernabé i zacunañi ra sii ra vatyi i saha xaan ra tundyee iñi sii tandiñi ñiyivi. Ra ñuu Chipre i cuu ra ta ñiyivi sii ra Leví, ra i sihi ta tyiemvu.

³⁷I xico ra ñuhu ra, ta i quisi ndyaca ra xuhun yahvi si, ta i saha ra sii si sii ra apóstol.

Cuatyi i zavaha ra Ananías ta ña Safira

5 Ta sicoo minoo ra nañi Ananías. Ta Safira nañi ñazihi ra. I xico tucu maa ñu minoo ñuhu ñu.

²I tava ra Ananías zuhva xuhun sa cuu yahvi si, ta sito tucu ñazihi ra. Ta i sindyaca ra tandiñi ca si, sii ra apóstol ta catyi ra: Vasi ndyaque tandiñi xuhun sa cuu yahvi ñuhu i xique.

³Ta i quisaha catyi ra Pedro sihin ra: Yoho Ananías, sohon sa zativi cuihna suun vatyi zandavi ñohon sii Tatyí Ii. I tavon zuhva xuhun sa cuu yahvi ñuhu cuan.

⁴Ndisa, ñuhu moo i cuu si, ta yoñi sa catyi suhun vatyi xicon sii si. Ta ndisa vatyi yahvi ñuhu cuan cuu sii moo sa i xicon sii si. Ta éñaa cuenda sica iñun cuhva ña vaha ya? Yivi sii ñiyivi zandavi ñohon. Sii ra Ndyoo zandavi ñohon.

⁵Ta sa siñi ra Ananías tuhun cahan ra Pedro ta i nduva ra, ta i sihi ra. Ta tandiñi ñiyivi i sito tuhun cuan, i yuhu xaan ñu.

⁶I quihvi ra yoco ta i nazucu ra zahma sii coño ñuhu ra, ta i quihin ra sii ra, ta tyihi ra si ñuhu.

⁷Ta i yaha tañi uñi ora ta i saa ñazihi ra. Ta coto ca ña ñaa sa tahan yii ña.

⁸I quisaha ndaca tuhun ra Pedro sii ña ta catyi ra: ¿Atu ihya ñi yahvi i xico ndo ñuhu ndo? Ta i catyi tucu maa ña: Avi. Tacuan ñi i cuu yahvi si.

⁹I catyi tucu ra Pedro sihin ña: Ña vaha sa zacasi tahan ndo tuhun ta zandavi ñaha ndo sii Tatyí Ii. Ndyehe, vatyi sa vasi tucu ra yoco. Ndyasehe ca i tyihi ra sii yün si ñuhu. Ta vityi vasi quihin tucu ra suun.

¹⁰Ta ta sica cuii ñi i nduva ña saha ra Pedro ta i sihi ña. I quihvi ra yoco ta i ndyehe ra vatyi sa i sihi ña, ta i cañihi ra sii ña ta tyihi ra sii ña si ñuhu yatyí ñi nu i quihvi yii ña.

¹¹I sito tandiñi ñiyivi sa tahan ñu ta yuhu xaan ñu, ta yuhu xaan ñiyivi sino iñi sii Ndyoo.

Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi

¹²Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi nu yucu ñiyivi. Tandihí ñiyivi sino iñi sii ra Jesús i titahan ñu sisi vehe ñuhu hebreo minoo corredor nañi si Corredor sii ra Salomón.

¹³Yoñi inga ñiyivi i cahan ndya vaha ñi sii ñu vatyi i sito tandiñi ñiyivi vatyi vaha xaan ñiyivi cuu ñu sino iñi.

¹⁴Ta vazu i yuhu ñiyivi, zoco cuaha xaan ca ñu i sino iñi sii ra Jesús. I sino iñi rayii ta tacuan tucu ñu zihí.

¹⁵Ta sa cuenda tyiño ra apóstol i saqui ñiyivi sii ñiyivi cuhu ityi, nu sito a nu yuu vatyi tatu cua yaha ra Pedro vazu xiñahñu ñi ra cua nañi sii ñu ta cua nduvaha ñu.

¹⁶Ta ñiyivi inga ñuu yatyi ñi Jerusalén i quisi ndyaca tucu ñu sii ñiyivi cuhu ta ñiyivi iyo tatyí cuihna añima, ta i nduvaha tandihí ñu.

Tahan ra Pedro ta ra Juan tundoho

¹⁷Tacuan ta i cucuihna xaan iñi ra cu nuu sii ra cu zutu ta cuaha xaan ra saduceo sii ra apóstol.

¹⁸Yucuan cuenda i tiin ra sii ra, ta i tyihi ra sii ra vehe caa.

¹⁹Zoco sa cuaa cuan i quisi minoo ángel ra Ndyoo, ta i nuña ra yuvehe caa cuan ta i tava ra sii ra apóstol. Ta i catyi ra sihin ra:

²⁰Cuahan ndo vehe ñuhu hebreo ta nacatyí ndo sihin ñiyivi yozo caa cuu nduvaha añima ñu. Catyi ángel cuan.

²¹I tyaa ra apóstol yahvi sa cahan ra. Ta sa vasi cundisi i quihvi ra vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyivi. Tacuan ta i cana ra cu nuu sii ra cu zutu ta ra zutu nahnu sii tandihí ra mandoñi vatyí cua titahan ra. Ta i tasi ra tyiño ndya vehe caa vatyí cua tava ra sii ra apóstol vatyí cua quisi ra nu yucu ra.

²²Zoco sa saa ra policía ndya vehe caa cuan, ta ñá nañihi ca ra sii ra apóstol ta cua nanuhu tucu ra ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i catyi ra:

²³I sahan maa ndi vehe caa ta ndyehe ndi vatyí ndazi cutu yuvehe ta yucu tandihí ra zacuenda yuvehe. Zoco sa nuña ndi yuvehe cuan ta ñá nañihi ndi numinoo ñiyivi sisi si.

²⁴Ta sa siñi ra cu nuu sii policía sihin ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra cuhva i nacatyí ra ta iyo xaan i cuñi ra ta sica iñi ra yozo ca caa cua cuu ra cuhva cuan.

²⁵Tacuan ta i quihvi minoo ra ta catyi ra: Ra i tyihi ndo si vehe caa cuan, vityí nandyaa ra sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyivi.

²⁶Tacuan ta cuahan ra cu nuu sihin policía ra, ta i tava ra sii ra apóstol. Vii ñi i tava ra sii ra coto cuxaan ñiyivi ta cañi ñu sii ra policía sihin yuu.

²⁷I sindyaca ra sii ra apóstol ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i cahan ra cu nuu sii ra cu zutu sihin ra ta catyi ra:

²⁸Sa saha maa ndi cuenda sii ndo vatyí i catyi ndi vatyí ma zacuaha ca ndo sa cuenda ra Jesús. Ta vityí ñihi ca zacuaha ndo. Nacahnu Jerusalén sito ñiyivi tuhun ya, ta tyaa ndo cuatyí sata maa ndi vatyí i sihi ra Jesús.

²⁹Ta ziqui i catyi ra Pedro ta inga ra apóstol: Ñiñi xaan ca sa tyaa ndi yahvi sii Ndyoo ta yivi sii ñiyivi.

³⁰I tyaa xaan ñiyivi sahanu sii yo yahvi sii Ndyoo. Ta zuun ñi ra Ndyoo cuan i zanandoto ra sii ra Jesús. Ta maa ndo cuu ra i sañi sii ra vatyí i tyaa ndo sii ra nu cruz.

³¹Ta vityí zanducahnu xaan ca ra Ndyoo sii ra Jesús. Yucuan cuenda ndyaca ñaha ra tandihí, ta cuu cacu ñiyivi maa ñi sa cuenda maa ra ta zanduvaha ra añima yo, maa yo ñiyivi hebreo. Ta zandasi ra cuatyí yo.

³²Zacuaha maa ndi tuhun ya vatyí sito ndi vatyí tuhun ndisa cuu si. Ta tacuan tucu zacuaha Tatyí Ii, ra saha ra Ndyoo sii ñiyivi tyaa yahvi sii ra.

³³Ta sa siñi ra cu tyiño sa catyi ra, ta i cuxaan xaan ra, ta i cuñi ra sa cahñi ra sii ra apóstol.

³⁴Zoco minoo ra fariseo nañi ra Gamaliel ta i nduvita ra zava mahñu. Minoo maestro cuu ra cuenda ley ra Moisés, ta i tyaa xaan ñiyivi yahvi sii ra. I catyi ra vatyí natava ra cu tyiño sii ra apóstol.

³⁵Ta ziqui i catyi ra sihin inga ra cu tyiño: Amigo, tandihi inga ndoho ra ndyizo tyiño, cuñi si zacuenda xaan yo ñaa sa zavaha yo sihin rayii ya.

³⁶Nacohon iñi ndo vatyí quivi cuan i sicoo minoo ra nañi Teudas. I sica iñi ra vatyí ñiñi xaan ra, ta cuaha xaan ra i cutahan sihin ra, tañi cumi ziendu ra. Zoco i sañi ñiyivi sii ra Teudas ta i quití cuatyí tandihi ra sindyico sii ra, ta i naa cuhva sa zacuu ra sihin ñiyivi.

³⁷Ta ziqui zuun ñi quivi sa i cahvi ñiyivi sii ñiyivi iin iin vehe ñu ta i sicoo minoo ra nañi Judas, ra ñuu Galilea. I zatitahan ra sii cuaha xaan ñiyivi. Zoco zuun ñi i sihi tucu ra cuan, ta i quití cuatyí ra sindyico sii ra.

³⁸Ta vityi catyi sihin ndo vatyí nazaña yo sii rayii ya ta cuhva yo sa zavaha ra cuhva cuñi ra. Tatu zavaha ra cuhva cuñi ñiyivi ñi, cunaa tyiño ra.

³⁹Zoco tatu zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo, ma cuu zanaa yo sa zavaha ra. Nazaña yo sii ra coto cuxaan ra Ndyoo sihin yo.

⁴⁰Tacuan i catyi ra Gamaliel, ta i tyaa ra cu tyiño yahvi sa cahan ra. Tacuan ta i cana ra cu tyiño sii ra apóstol. I cañi ra sii ra, ta ñihi xaan i catyi ra sihin ra vatyí ma cahan ca ra tuhun ra Jesús, ta ziqui i zaña ra sii ra.

⁴¹I quita ra apóstol nu yucu ra cu tyiño cuan. Zii xaan i cuñi ra vatyí

saha ra Ndyoo sa ndyehe ra ticahan nuu sa cuenda ra Jesús.

⁴²Ta tandihi quivi i zacuaha ra sii ñiyivi vehe ñiyivi ta vehe ñuhu hebreo. I zacuaha ra sii ñu vatyí sa i quisi ra Jesús ta i sihi ra sa cuenda cuatyí maa ñu.

Tyaa tyiño ra sii usa tahan ra cua tyindyee sii ra apóstol

6 Ta quivi cuan i nducuaha ca ñiyivi sino iñi sii ra Jesús. Tandihi ñu i cuu ñu ñu hebreo, zoco i cuu ñu ñiyivi cahan zahan griego ta ñiyivi cahan zahan hebreo. I quisaha cuxaan ñiyivi cahan griego ta catyi ñu vatyí ña ñihi ñundahvi ñu tahan ñu, ñu sihi yii, xuhun i zasa ra apóstol.

²Tacuan ta i cana sa usi uu tahan ra apóstol sii tandihi ñiyivi sino iñi sii ra Jesús vatyí cua titahan ñu ta i catyi ra sihin ñu: Ña vaha sa zaña maa ndi tyiño sa zacuaha ndi sii ñiyivi Tuhun Ndyoo ta zasa ndi xuhun.

³Yucuan cuenda, ndoho amigo, nducu ndo usa tahan ra tahan ndo. Ra iyo xaan Tatyí Ii ra Ndyoo añaima ta ra iyo sa siñi tuñi vaha xiñi. Ta cua cuizo maa ra tyiño ya sa zasa ra xuhun.

⁴Ta maa ndi, tandihi tyiemvu cua caca tahvi ndi sii ra Ndyoo ta cua zacuaha ndi sii ñiyivi.

⁵Tacuan, ta vaha nduu cuñi tandihi ñu sihin cuhva i cahan ra apóstol, ta i casi ñu sii ra Esteban vatyí vaha xaan sino iñi ra sii ra Jesús ta iyo xaan Tatyí Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i casi tucu ñu sii ra Felipe, ra Prócoro, ra Nicanor, ra Timón, ra Parmenas, ta ra Nicolás.

Ra ñuu Antioquía cuu ra Nicolás. Ta quívi ta coto ca ra sii ra Jesús i tyaa xaan ra yahvi sii costumbre ñiyívi hebreo. Zoco yívi ra hebreo cuu ra.

⁶I yaha sa usa tahan ra cuan ityi nuu ra apóstol, ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra vatyí cua cuizo tyiño ra cuan.

⁷I nducahnu ca tyiño ra Ndyoo. I ndutuu xaan ñiyívi sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén ta sino iñi tucu cuaha ra cu zutu.

Tiin ra cu tyiño cuenda vehe ñuhu sii ra Esteban

⁸I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra Esteban ta i zavaha xaan ra sa ndyityi. Ta vaha xaan ñiyívi i cuu ra. Ta cuaha xaan sa ndyityi ta zeña i zavaha ra nu yucu ñiyívi.

⁹Zoco zuhva ra i cuxaan ra sihin ra. Minoo ityi ra nañi ra ra libre. Ñiyívi hebreo ñuu Cirene ta ñuu Alexandría cuu ra. Maa ra sihin inga ra hebreo nu cu si Cilicia ta nu cu si Asia i quisaha cahan ra sihin ra Esteban.

¹⁰Zoco i saha Tatyí Ii cuaha xaan sa siñi tuñi sii ra Esteban, ta tatu sa cahan ra Esteban ña ñihi ca inga ra cuhva cahan ra.

¹¹Yucuan cuenda i tyiyahvi inga ra cuan sii ra cua catyi: “Siñi ndi sa cahan ra Esteban ndya vaha ñi sii ra Moisés ta sii ra Ndyoo.” Ta tacuan i catyi inga ra cuan.

¹²Ta yucuan cuenda i nduxaan ñiyívi. I cuxaan ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley ra Moisés. I sahan ra nu ndyaa ra Esteban, ta i tiin ra sii ra ta i sindyaca ra sii ra nu yucu ra cu tyiño.

¹³Ta ziquí i ñihi ra sii ra cu sa ndaa sii ra vatyí cua cahan ra

cuendu ziquí ra Esteban. I catyi ra cuan: Ihya rayii, cahan xaan ra ndya vaha ñi sii vehe ñuhu maa yo ta sii ley ra Moisés.

¹⁴Sa siñi ndi vatyí catyi maa ra vatyí cua zanduva ra Jesús, ra ñuu Nazaret, vehe ñuhu ya ta cua zanaa ra costumbre i zacuaha ra Moisés. Tacuan i catyi ra cu sa ndaa cuan, ra cahan cuendu cuan.

¹⁵I ndyehe xaan tandihí ra cu tyiño sii ra Esteban ta i ndyehe ra vatyí ndisi xaan i nduu nuu ra tañi cuhva caa nuu ángel.

Cuhva i cahan ra Esteban

7 Ta i ndaca tuhun ra cu nuu sii zutu sii ra Esteban ta catyi ra: ¿Atu ndisa ra cuan sa cahan ra?

²Tacuan ta i catyi ra Esteban sihin ra cu tyiño cuan: Amigos. Tyizoho ndo sa quehin. Ñiyívi sahnú sii yo i cuu maa ra Abraham. Ta tyiemvu i ndyehe ra sii ra Ndyoo ra cahnu. Ndyaa ra Abraham ñuu Mesopotamia quívi cuan, ta cuhun ca ra ñuu Harán ta i ndyehe ra sii ra Ndyoo.

³I cahan ra Ndyoo sihin ra Abraham ta catyi ra: “Quiton ñuun ta ñiyívi suun ta cua cuhun inga ñuu sa cua zañehi suun.”

⁴Tacuan ta i quita ra Abraham ñuu Caldea ta cuahan ra cua cundyaa ra ñuu Harán. Ta sa sihi zutu ra Abraham ta i zaquisi ra Ndyoo sii ra Abraham ihya ñuu nu ndyaa ndo vityi.

⁵Ñá saha ra Ndyoo ñuhu cuan nu zuhva si sii ra Abraham, zoco saha ra Ndyoo tuhun ra vatyí cua cuhva ra sii si sii ra, ta sii maa ra cua cuu si ta sii ñiyívi sii ra sa i sihi

ra. Ta quivi cuan ta coo ca zehe ra Abraham.

⁶Ihya cuu cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra: “Cua cundito ñiyivi suun inga ñuu nu iyo inga ñiyivi. Cumi ziendu cuiya cua zatyño ñu tyiño ñiyivi ñuu cuan sihin tundoho vaty cu cañi ñiyivi ñuu cuan sii ñu.

⁷Zoco cua tasi tuñi sii ñiyivi ñuu cuan, ta sa yaha cuhva cuan ta cua quita ñiyivi suun ñuu cuan, ta cua zacahnu ñu sii mi ihya.”

⁸Tacuan i catyi ra Ndyoo, ta ziqui i saha ra sii ra Abraham minoo costumbre sa cua tahndya ñhi xiñi xuu lee. Tacuan ta cua coo minoo cuhva sii ñiyivi cuan ta cua nacohon iñi ñu vaty saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñu. Ta sa yaha cacu ra Isaac zehe ra Abraham ta i zavaha Abraham costumbre cuan sihin ra Isaac sa quita uña quivi ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac sihin ra Jacob zehe ra, ta i zavaha tucu ra Jacob sii si sihin tandihi sa usi uu tahan zehe ra. Maa ra cuu ñiyivi sahnii sii yo.

⁹Ta zuun ñi ra Esteban cuan cahan sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta minoo zehe ra Jacob, nañi ra José. Ta i cucuihna iñi tandihi yañi ra sii ra. Yucuan cuenda i xico ra sii ra sii ra inga ñuu. Cuahan ra ñuu Egipto, zoco ñá zandoo ra Ndyoo sii ra José.

¹⁰I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra José vazu i ndyehe ra tundoho. Quivi i saa ra José nu ndyaa ra Faraón, ra cu rey ñuu Egipto, i saha ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ra José ta i tahan iñi ra Faraón sii ra ta i saha ra Faraón tyiño sii ra José sa cuu ra gobernador sii tandihi ñuu cuan ta cuhva ndya vehe ra Faraón.

¹¹Tacuan ta i quisi minoo tama nacahnu nu cu si Egipto sihin nu cu si Caanán, ta i ndyehe xaan ñiyivi tundoho. Ñá ñihi ñiyivi sahnii sii yo sa casi ñu.

¹²I sito ra Jacob vaty iyo trigo ñuu Egipto, ta i tasi ra sii zehe ra, zuun ñi ra cu ñiyivi sahnii sii yo. Yucuan cuu sa xihna ñi saha i sahan ra.

¹³Ta sa cu uu saha i sahan ra, i zacoto ra José sii ra vaty yañi ra cuu sii ra. Ta yucuan quivi i quisaha sito ra Faraón sii ñiyivi sii ra José.

¹⁴Ta ziqui i tasi ra José tyiño sii ra Jacob zutu ra vaty quisi ra sihin tandihi ñiyivi sii ra. Ta sa tandihi ñiyivi sii ra, uñi xico sahnii tahan ñu.

¹⁵Ta cuahan ra Jacob ñuu Egipto. Ta yucuan i ndoo ra cuhva ndya i sihi ra, ta tacuan tucu tandihi zehe ra i sihi ra yucuan. Ñá sananuhu ca ra ñuu ra.

¹⁶Ta i saa quivi sa sindyaca ñiyivi yiqui ra Jacob ta yiqui zehe ra ndya ñuu Siquem. Yucuan i quihvi ra ñuhu vaty sa i nazata ra Abraham ñuhu cuan sii zehe ra Hamor.

¹⁷Ta ñiyivi sii ra Abraham i nducuaaha xaan ñu ñuu Egipto, ta sa cua saa quivi cua cuhva ra Ndyoo ñuhu sii ñu tañi sa i catyi ra sihin ra Abraham.

¹⁸Ta i quisaha sindyaca ñaha inga rey ñuu Egipto cuan, rey ra ñá sito sii ra José.

¹⁹I zandyee xaan ra tundoho sii ñiyivi sahnii sii yo. Quiñi xaan cuu cuhva i zavaha ra sihin ñu vaty i catyi ra vaty tatu cua cacu zehe ñu cua zavita ñu sii si. Tacuan i catyi ra vaty cuñi ra sa cuu si.

²⁰Ta zuun ñi tyiemvu cuan i cacu ra Moisés ta ndasa xaan ra nuu ra Ndyoo. I tyixehe zihí ra sii ra sisi vehe uñi yoo.

²¹Ta minoo quivi ñá cuu ca tyixehe ña sii ra ta i tyihi ña sii ra sisi minoo tyica ta saqui ña sii ra sisi tuyoo caxtyila yuyuu. Ta yucuan nañihi zehe ra Faraón sii ra. I nduu zehe ra sii ña. Maa ña i zacuahnu sii ra.

²²Yucuan cuenda i cahvi ra Moisés tandihi cuhva i sito ñiyivi Egipto. I nducahnu xaan ra. Vaha xaan i cuu cahan ra ta cuaha sa vaha i zavaha ra.

²³Zuun ñi ra Esteban cuan cahan sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta sa i ndusi ra Moisés uu xico cuiya ra ta i cuñi ra sa cua ndyehe ra sii ñiyivi sii ra, ñiyivi hebreo.

²⁴Tacuan ta minoo quivi i ndyehe ra vatyí i cañi minoo ra Egipto sii minoo ra hebreo, ta cuahan ra Moisés cua tyindyee ra sii ra hebreo cuan, ta i sahñi ra sii ra Egipto.

²⁵Sica iñi ra vatyí cua coto ñiyivi sii ra vatyí i tasi ra Ndyoo sii ra sa zacacu ra sii ñu sii ñiyivi Egipto. Zoco ñá cutuñi iñi ñu.

²⁶Ta inga quivi i ndyehe ra Moisés vatyí sahñi tahan uu tahan ra hebreo, ta i nducu ra Moisés cuhva sa coo vaha ra cuan ta ma cahñi tahan ca ra ta catyi ra: “Tyizoho ndo, amigo. Ña vaha cahñi tahan ndo.”

²⁷Zoco minoo ra sahñi tahan cuan i quiñi ndaha ra sii ra Moisés ta catyi ra: “¿Yoo ra catyi suhun vatyí cundyaca ñohon sii ndi?”

²⁸Cuñun cahñun sii, tañi i sahñun sii ra Egipto icu.”

²⁹Ta sa siñi ra Moisés cuhva cuan, ta i sino ra ta cuahan ra ndya inga ñuu vatyí yuhu xaan ra. I quita ra Egipto ta cuahan ra ndya Madián. Yucuan i sicoo ñazihí ra, ta i cacu uu tahan zehe ra.

³⁰I yaha uu xico cuiya. Tacuan ta minoo quivi ñoho ra Moisés sisi cuhu, ta i ndyehe ra minoo taca iñu vatyí ñi yucu Sinaí. Cayu tu zoco ñá ndihí tu. Tacuan ta i quituu minoo ángel mahñu tu.

³¹Iyo xaan i cuñi ra Moisés sa ndyehe ra, ta i tuhva ra nu ndyaa taca iñu cuan vatyí cua ndyehe vaha ra. Ta i siñi ra vatyí cahan ra Ndyoo sihin ra ta catyi ra Ndyoo:

³²“Yuhvi cui Ndyoo. I zacahnu ñiyivi sahnun sii. Ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob i zacahnu tandihi ra sii.” Nihí tacuan ñi ca ra Moisés, ta i yuhu xaan ra sa ndyehe ca ra.

³³Ta ziquí i catyi ra Ndyoo sihin ra: “Tavon ndison vatyí ihya nu nandyoon ñuhu ii cuu si vatyí ihya ndyei.”

³⁴Ta ziquí catyi tucu ra Ndyoo: “Sa ndyehi ta site vatyí tahan xaan ñiyivi i casi tundoho nu iyo ñu ñuu Egipto cuan. Siñi sa cahan ñu ta site vatyí ña cundyee ca iñi ñu tundoho. Ta vityí noo xique vatyí cua zacaqui sii ñu. Ñaha. Coho yo ñuu Egipto.” I catyi ra Ndyoo.

³⁵Ta zuun ñi ra Moisés cuan cuu ra sa cahan ñiyivi sihin ta catyi ñu: “¿Yoo ra catyi suhun vatyí cuun juez sii ndi ta cundyaca ñohon sii ndi?” Catyi ñu. Ta vityí zuun ñi maa ra cuu ra i tasi ra Ndyoo vatyí cua zacacu ra sii ñiyivi cuan ta cua cundyaca ñaha ra sii ñu. Vatyí tacuan i catyi ángel sa cahan si sihin ra sisi taca iñu cuan.

³⁶I tava ra Moisés sii ñiyivi ñuu Egipto. I zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi ñuu Egipto ta Tyañuhu Cuaha. Ta i zavaha tucu ra sa ndyityi nu i sica noo ñiyivi cuan minoo nu yoñi ñiyivi iyo sisi sa uu xico cuiya.

³⁷Zuun ñi maa ra Moisés cuan i catyi sihin ñiyivi hebreo: “Cua tasi ra Ndyoo sii minoo ra cua cahan Tuhun Ndyoo. Tañi i tasi ra sii mi, tacuan tucu cua quisi ra. Minoo ra hebreo cua cuu ra.” Catyi ra Moisés.

³⁸Ta maa ra Moisés cuan cuu ra i sica sihin ñiyivi sa sica noo ñu nu yoñi ñiyivi iyo. Sihin maa ra i cahan ángel cuan yucu Sinaí cuan. Yucuan i siyucu ra sihin ñiyivi sahnu sii yo, ta i ñihi ra Ley ra Ndyoo sa saha ra sii yo.

³⁹Maa ra Esteban cuu ra cahan tandihi cuhva ya sihin ra cu tyiño ta catyi ra: Zoco ñá tyaa ñiyivi sahnu sii yo yahvi sii ra Moisés. Ñá cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra. I cuñi ñu sa cunanuhu tucu ñu ndya ñuu Egipto.

⁴⁰Ta quivi sa ñoho ra Moisés xiñi yucu Sinaí i catyi ñu sihin ra Aarón: “Zavohon inga ndyoo sii ndi vatyi cua zañaha si sii ndi ityi. Ña sito ndi ndya ma cua naa ra Moisés, ra i tava sii ndi ñuu Egipto.”

⁴¹Yucuan cuu nu i zavaha ñu minoo ndyoo. Tañi caa minoo zindiqui luhlu caa si, ta i zacahnu ñu minoo vico cuenda si, ta sañi ñu quitì vatyi cua zacahnu ñu vico ndyoo ñu. Ta i sica tahvi ñu sii si. Ta zii xaan i cuñi ñu sihin cuhva i zavaha ñu.

⁴²Yucuan cuenda i saha ra Ndyoo sa zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu.

Saha ra sa zacahnu ñu ñicandyi ta luna ta tiño. I zavaha ñu cuhva catyi minoo profeta ta tyiemvu. I catyi ra cuan vatyi catyi ra Ndyoo: Ndoho ñiyivi hebreo.

Yivi sii mi i zacahnu ndo sa sica noo ndo sa uu xico cuiya cuan.

⁴³I cuñi ca ndo sii ndyoo sa yivi Ndyoo cuu sa ndisa. Nacahnu nu i sica noo ndo i sica noo tucu minoo vehe ñii sa cuenda ra Moloc.

Ta inga ndyoo sindyizo ndo caa si cuhva caa tiño. Nañi si Renfán.

Maa ndo i zavaha sii ndyoo cuan, ta maa ndo i zacahnu sii si. Ta yucuan cuenda cua tasi sii ndo sica xaan.

Cua yaha ndo ñuu Babilonia.

Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ñiyivi cuan.

⁴⁴Ta i cahan ca ra Esteban sihin ñiyivi ta catyi ra: Ñiyivi sahnu sii yo, i sica noo minoo vehe ñii sihin ñu nu i sica noo ñu nu yoñi ñiyivi iyo. Ta sisi si i zacahnu ñu sii ra Ndyoo. I zañaha ra Ndyoo sii ra Moisés cuhva cua sino si, ta zuun cuhva i catyi ra Ndyoo, tacuan i sino si.

⁴⁵Ta quivi i sindyaca ñaha ra Josué i quisi ndyaca ñiyivi vehe cuan ihya ñuu Jerusalén, ta sañi tahan ñu sihin ñiyivi ihya ta i tava ra Ndyoo sii ñu. Tacuan i ñihi ñiyivi sahnu sii yo ñuhu nu ndyaa yo vityi vatyi saha ra Ndyoo sa zahacanaa ñu. Ta sisi vehe ñii cuan i zacahnu ñu sii Ndyoo ndya ta quivi ra rey David.

⁴⁶I saha xaan ra Ndyoo ndatu sii ra David. Tacuan ta i sica ra David

minoo tumañi iñi sii Ndyoo sa
cua zandaa ra minoo vehe vaha sa
cuenda Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo ra i
zacahnu ra Jacob ta tyiemvu cuu ra.

⁴⁷Ta ñá saha ra sa zandaa ra
David vehe ra. Maa ra rey Salomón
cuu ra i zandaa vehe ra Ndyoo.

⁴⁸Zoco ña ndyaa ra Ndyoo sisi
vehe zavaha ñiyivi. I catyi minoo
profeta:

⁴⁹Catyi ra Ndyoo: Yuhvi ndyaca
ñehi andivi ta ñuu ñiyivi.

Ma cuu zavaha ndo minoo vehe
vaha xaan ta cua cundyei
sisi si vatyí ña cuñi si nu cua
cundyei ta nu cua quitati.

⁵⁰Yuhvi cuu ra i zavaha tandihi.
Catyi ra Ndyoo.

⁵¹Ta ziqui i catyi tucu ra Esteban
sihin ñiyivi cuan: Ñihi xaan iñi
ndo. Inuu cuii ñi caa ndo tañi i cuu
ñiyivi sahnú sii yo. Ña saha ndo
sa cundyaca ñaha ra Ndyoo añima
ndo. Ña tyisaha ndo sa ndisa. Sahñi
tahan ndo sihin Tatyí Ii ra Ndyoo.

⁵²I cañi ñiyivi sahnú sii ndo sii
tandihi cuii ra i cuu profeta. I sahñi
ñu sii tandihi ra i nacatyi vatyí nu
cua quisi quivi ta cua quisi minoo
ra vaha xaan. Ta sa quisi ra vaha
xaan cuan, ra Jesús cuu ra. Ta maa
ndo i tyaa ndo cuatyi sata ra, ta i
sahñi ndo sii ra.

⁵³Maa ndo cuu ra ñihi ley Ndyoo
i saha ángel sii ndo, ta ña tyaa ndo
yahvi sii si. Catyi ra Esteban.

Sihi ra Esteban

⁵⁴I siñi ra cu tyiño sa cahan ra
Esteban, ta i cuxaan xaan ra sihin
ra ndya cuhva sasi quihñi noho ra.

⁵⁵Zoco i situ cuii Tatyí Ii sii
ra Esteban. I nandyehé ndaa ra

Esteban ityi ziqui, ta i ndyehé ra sii
ra Ndyoo cahnu, ta i ndyehé ra sii
ra Jesús nandyaa ra ityi siyo cuaha
ra Ndyoo.

⁵⁶Ndyehé ndo, catyi ra. Ndyehi sa
nuña gloria ta ndyehi sii ra i quisi
ndya gloria. Nandyaa ra ityi siyo
cuaha ra Ndyoo.

⁵⁷Tacuan ta i tyazi ndaha ra cu
tyiño cuan zoho ra. I cana saa xaan
ra vatyí cuxaan ra. Yatyí cuii ñi i
tuhva ra nu iñi ndyaa ra Esteban
vatyi cuñi ra queen ra sii ra.

⁵⁸I tava ra sii ra Esteban ndya yu
ñuu vatyí cua cañi ra sii ra sihin
yuu ta cua cahñi ra sii ra. I zandoo
ra cu tyiño cuan zahma cahnu ndisi
ra sihin minoo ra yoco nañi Saulo
vatyi cua cucumi ra sii si.

⁵⁹Ta i cañi ra sii ra Esteban
sihin yuu, ta maa ra Esteban i sica
tahvi xaan ra sii ra Ndyoo ta catyi
ra: Jesús yoho ndyaca ñohon sii.
Nacuhun añime suhun.

⁶⁰Ta yucuan i sicuñi siti ra
Esteban, ta i cana saa ra: Jesús, ma
tyoon cuatyi ndyicuu ra ya ziqui ra.
Tacuan i cahan ra Esteban ta i sihi
ra.

Sahñi tahan ra Saulo sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús

8 ¹⁻²Tahan xaan iñi ra Saulo sa
i sahñi ñiyivi sii ra Esteban.
Tacuan ta i quisi zuhva ra ndyico
sii ra Jesús, ta i tyihí ra sii ra
Esteban si ñuhu. Sacu ra vatyí i
sihi ra Esteban. Ta zuun ñi quivi
cuan i sahñi tahan ñiyivi ña sino
iñi sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús
ñuu Jerusalén cuan. Ta i sino ñiyivi
sino iñi. Zuhva ñu i sino ndya nu cu
si Judea, ta inga ñu i sino ñu ndya

Samaria. Zoco sa usi uu tahan ra apóstol ñá sino ra cuan.

³Ta ra Saulo cuan i zayanga xaan ra sii ñiyivi ndyico sii ra Jesús. Cuaha xaan nu i quihvi ra vehe ñiyivi ta cañoho ra sii rayii a sii ñu zihí, ta tyihi ra sii ñu vehe caa.

**Cuhva i sito ñiyivi nu cu si
Samaria Tuhun Ndyoo**

⁴Ta sa i quita ñiyivi ñuu Jerusalén cuan sa i sino ñu ta i zacoto ñu sii ñiyivi tandíhi ñuu nu i yaha ñu Tuhun Ndyoo.

⁵Ta minoo ra sa nañi Felipe i saa ra nu cu si Samaria, ta i quisaha ra nacatyí ra sihin ñiyivi tuhun ra Jesús.

⁶I titahan ñiyivi, ta vaha xaan i tyizoho tandíhi ñu sa cahan ra Felipe, ta i ndyehe ñu sa ndyityi i zavaha ra.

⁷Vatyí i tava ra cuaha xaan tatyí cuihna sii ñiyivi. I cana saa xaan tatyí cuihna sa quita si sii ñiyivi, ta ziquí i nduvaha ñu. Cuaha xaan ra xii i nduvaha ta ra coxo.

⁸Yucuan cuenda i tahan xaan iñi tandíhi ñiyivi ñuu cuan.

⁹Zoco minoo ra sinañi Simón, i cuu ra ra tazi ñuu cuan, ta i zandavi ñaha ra sii cuaha xaan ñiyivi ityí Samaria vatyí catyí ra vatyí ra ñiñi xaan cuu ra. Iyo xaan i cuñi tandíhi ñiyivi sa cuenda maa ra quiví cuan.

¹⁰Ta tandíhi ñiyivi cuca cuhva ndya ñiyivi ndahvi i tyizoho ñu sa cahan ra ta catyí ñu: Cahnu xaan cuu cuhva ra ya vatyí maa ra Ndyoo cuu ra saha cuhva cuan sii ra.

¹¹Ta i tyizoho ñu sa cahan ra vatyí sa naha xaan i zandavi ñaha ra sii ñu sihin cuhva i zavaha ra.

¹²Tacuan ta i saa ra Felipe, ta i zacuaha ra sii ñiyivi cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo ta cuhva cahnu xaan iyo cuhva sii ra Jesucristo. Tacuan ta i sino iñi ñu sa cahan ra Felipe. Ta i sicoo ndutyá cuaha rayii ta ñu zihí.

¹³Ta i sino tucu iñi ra Simón, ra tazi cuan, ta i sicoo ndutyá ra ta ndutahan ra sihin ra Felipe. Iyo xaan i cuñi ra sihin sa ndyityi nahnu i zavaha ra Felipe.

¹⁴Ta ra apóstol i ndoo ra ñuu Jerusalén ta sa siñi ra vatyí sino iñi ñiyivi ñuu Samaria sii ra Jesús ta ziquí i tasi ra sii ra Pedro ta ra Juan ndya indyacuan.

¹⁵I saa ra Pedro ta ra Juan ta i sica tahvi ra sii Ndyoo sa natasi ra Tatyí Ii ra añañi ñiyivi sino iñi sii ra Jesús indyacuan.

¹⁶Vatyí i sicoo ndutyá ñiyivi cuan maa ñi sa cuenda ra Jesús ta tañaha ca noo xica Tatyí Ii sii ñu.

¹⁷Tacuan ta i tyizo ra Pedro ta ra Juan ndaha ra sii ñu ta i quihvi Tatyí Ii añañi ñu.

¹⁸I ndyehe ra Simón cuhva i tyizo ra apóstol ndaha ra sii ñiyivi cuan ta i quisi Tatyí Ii sii ñu ta i catyí ra Simón:

¹⁹Cua tyiyahvi sii ndo tatu cuhva ndo cuhva cuan sii, vatyí yoo ra cua tyize ndehi ta cua quihvi Tatyí Ii añañi ra.

²⁰Tacuan i catyí ra. Ta catyí ra Pedro sihin ra: Nacunaa moo sihin xuhun vatyí sica iñun vatyí cuu zaton sa saha maa ra Ndyoo.

²¹Ma cuu zatyíño moo tyíño ya vatyí ña vaha añimon sihin ra Ndyoo.

²²Zañon cuhva sa quiñi xaan sica iñun ta caca tahvun sii Ndyoo sa cua zandasi ra cuatyun.

²³Vatyí site yozo caa iyon. Vatyí cucuihna xaan iñun. Tañaha ca zandoon cuatyí zacuun. Ta cua zatívi si suun.

²⁴Tacuan i catyí ra Pedro, ta i catyí ra Simón sihin ra: Caca tahvi ndo sii ra Ndyoo sa cuenda mi vatyí ma tahan si sii cuhva sa catyí ndo. Catyí ra.

²⁵Tacuan i cuu. Ta sa yaha zacuaha ra Pedro ta ra Juan Tuhun Ndyoo, ta i saha ra cuenda yozo caa zavaha ra Ndyoo, ta nacatyí ra sihin ñiyívi yozo caa cuu cacu ñu ta ma cuhun ñu andyaya. Nacahnu Samaria i sahan ra, ta ziqui i sinanuhu ra ndya ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Felipe sihin minoo ra ñuu Etiopía

²⁶Ta sa yaha cuhva cuan ta ziqui i cahan minoo ángel ra Ndyoo sihin ra Felipe ta catyí si: Nduviton ta cuahan ityí tyañuhu ityí quita ñuu Jerusalén ya ta cuhun ndya nu cu si Gaza. Ityí cuan cuu nu yoñi maa ñiyívi iyo.

²⁷I nduvita ra Felipe ta cuahan ra. Ta ityí cuahan ra i ñihi tahan ra sihin minoo ra ñuu Etiopía. Ra yucuan, ica iyo ra. Ta ndyizo ra minoo tyíño cahnu sa sicumi ra tandíhi xuhun ña Candace, ñaha ndyaca ñaha sii ñiyívi ñuu Etiopía cuan. Sahan ra cuan ñuu Jerusalén vatyí tuhva maa ra zacahnu sii ra Ndyoo tañi zavaha ñiyívi hebreo.

²⁸Ñoho ra cuan sisi carreta ra sa cua nuhu ra. Ta cahvi ra tuhun i tyaa ra Isaías, minoo profeta ta tyiemvu.

²⁹Tacuan ta i catyí Tatyí Ii sihin ra Felipe: Cuahan cua zatohon sii ra vasi sihin carreta cuan.

³⁰Ta sa tuhva ra Felipe nu vasi ra ta i siñi ra sa cahvi ra nuu libro ra Isaías, ta i ndaca tuhun ra Felipe sii ra ta catyí ra: ¿Atu cutuñi iñun sa cahvun?

³¹Ta i catyí ra cuan sihin ra: Ña cutuñi iñi vatyí yoñi ra cuu nacatyí sihin ñaa cuñi si catyí si. Ta i cahan ra sihin ra Felipe sa ndaa ra ta cundyaa ra sihin ra.

³²Ihya cuu tuhun i cahvi ra cuan:

Quihin ñiyívi sii mvee ticatyí ta yoco ñu ixi tí ta ñahñi sa cahan tí.

Ta quihin ñu sii tí, ta cua cahñi ñu sii tí ta ñahñi sa cahan tí.

Ta tacuan tucu maa ra, cua ndyehe ra tundoho ta ñahñi cua catyí ra.

³³Cua vacu ndyaa xaan ñu sii ra ta ña ndoo cua zandaa ñu tyíño cuenda ra.

Cua caca iñi ñiyívi zavaha ndya vaha ñi sihin ra vatyí yoñi zehe ra cua coo vatyí sahñi ñu sii ra.

Yucuan cuu tuhun cahvi ra cuan.

³⁴Tacuan ta i catyí ra Etiopía sihin ra Felipe: Nacatyun sihin sa ndyoo ñi. ¿Yoo sii cuenda cahan ra Isaías? ¿Atu zuun ñi tuhun maa ra cahan ra? a ¿atu cahan ra sii inga ra?

³⁵Yucuan ta zuun ñi sihin tuhun cuan i quisaha ra Felipe nacatyí ra, ta i sityíño tucu ra inga Tuhun

Ndyoo, nu cahan si sa cuenda ra Jesús. Ta i zacuahá ra sii ra vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyivi. Ra sa ndatu xaan ñu.

³⁶Ta sa cua yaha ra nu iyo ndutyá ta i catyi ra Etiopía: Ndyehe, ihya iyo ndutyá. ¿Atu cuu coo ndutyé?

³⁷Ta catyi ra Felipe sihin ra: Cuu tatu sino iñun sii ra Jesús sihin tandihí cuii añimon. Ta i catyi ra cuan: Sino iñi vatyi ra Jesús, zehe ra Ndyoo Zutu yo cuu sii ra.

³⁸Tacuan ta i catyi ra Etiopía vatyi nanacuíñi carreta, ta i noo nduu tahan ra. Ta i sicoo ndutyá ra i zacuu ra Felipe sisi ndutyá cuan.

³⁹Ta sa cua quita ra sisi ndutyá, ta i quihin Tatyí li sii ra Felipe. Ñá ndyehe ca ra Etiopía cuan sii ra Felipe, ta zii xaan i cuñi ra Etiopía sa ñihi ra cuhva cuenda ra Jesús.

⁴⁰Ta i sindyaca Tatyí li sii ra Felipe ndya ñuu Azoto. Yucuan sahan ra minoo minoo ñuu sa zacuahá ra sii ñiyivi sa cuenda ra Jesús ta cuhva cua cacu ñiyivi ta ma cuhun ñu andyaya. Ta cuhva cuan cuahan ra ndya cuhva ndya i saa ra Cesarea.

Cuhva i nazama ra Saulo cuhva iyo ra

9 Ta ra Saulo tañaha ca cua zaña ra cuhva sa sahñi tahan ra sihin ñiyivi ndyico sii ra Jesús, ta ñá zaña ra sa nducu cahñi ra sii ñu. Ta yucuan cuenda sahan ra nu ndyaa ra cu nuu sii ra cu zutu.

²Ta i sica ra Saulo sa tyaa ra cu nuu carta sa cuhun sihin ra ñuu Damasco ndya vehe ñuhu hebreo. Ta tacuan cua ñihi ra Saulo cuhva vatyi tatu nañihi ra sii ñiyivi

ndyico sii ra Jesús ta cua cuu tiin ra sii ñu cundyaca ra sii ñu vehe caa ñuu Jerusalén, tandihí ñu, ñu zihí ta rayii.

³Ta i quihin ra Saulo ityi cuahan ra. Ta sa cua saa ra ñuu Damasco ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndyehe ra minoo ñúhu cahnu xaan. I zandisi si nacahnu nu cuahan ra.

⁴Ta i nduva ra nu ñuhu ta i siñi ra nduzu ra Jesús sa cahan ra sihin ra ityi ziquí ta catyi ra sihin ra: Saulo, Saulo. Sahñi tohon sihin mi.

⁵Ta i catyi ra Saulo: ¿Yoo sa cahan, tata? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi cui Jesús. Sahñi tohon sihin mi, zoco zuun ñi sii moo zañicuehun.

⁶Tacuan ta i yuhu xaan ra Saulo ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nduviton ta cuhun ndya ñuu ya, ta cua nacatyi ñiyivi suhun ñaa sa cua zavohon.

⁷Ta ra ndihí sihin ra Saulo iyo xaan i cuñi ra ndya cuhva ñá cuu ca cahan ra vatyi i siñi ra nduzu sa cahan, zoco yoñi ñiyivi i ndyehe ra.

⁸I nduvita ra Saulo, ta i nuña ra nuu ra, zoco ñá cuu ca ndyehe ra. Yucuan cuenda i tiin amigo ra ndaha ra, ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Damasco cuan.

⁹Yaha uñi quivi sa ñá cuu ndyehe ra Saulo. Ñá sasi maa ra, ta nu ñá sihi ra ndutyá.

¹⁰Ta zuun ñi ñuu Damasco cuan iyo minoo ra nañi Ananías. I sindyico ra sii ra Jesús. Minoo saha i cahan ra Ndyoo sihin ra sisi ñimahna ta catyi ra: ¡Yoho Ananías! Ta i catyi ra Ananías: ¿Ñaa sa cuñun sihin, tata?

¹¹Ta i catyi ra Ndyoo Zutu yo sihin ra: Nduvita ta cuhun calle sa nañi iin ndoo ndita ñi. Ta sisi vehe ra Judas cua nanducun sii minoo ra ñuu Tarso. Nañi ra Saulo ta sica tahvi ra sii mi vityi.

¹²Sa tahan tucu maa ra Saulo ñimahna ta sisi ñimahna i ndyehe ra vatyí vasun. I ndyehe ra vatyí quihvun ta tyizon ndohon sii ra vatyí cua nandyehé tucu ra. Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Ananías.

¹³Ta sa siñi ra Ananías cuhva cuan ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, sa cuaha xaan ñiyivi i nacatyí ñu sihin mi vatyí cuaha xaan sa ña vaha i zavaha ra cuan sihin ñiyivi sino iñi suun ñuu Jerusalén.

¹⁴Ta vityi vasi ra ihya ta iyo cuhva sii ra sihin ra cu nuu sii zutu nahnu vatyí cua tñin ra sii tandihi ñiyivi sica tahvi suun ta tyihi ra sii ndi vehe caa.

¹⁵Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra Ananías: Cuahan vatyí i casi mi sii ra Saulo cuan vatyí cua cahan ra sa cuenda mi sihin ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu, ta sihin rey ñiyivi cuan ta cua zacuaha ra sii ñiyivi hebreo, ñiyivi sii ndo, ndihi ca.

¹⁶Ta cua zañehi sii ra cuhva cua tahan ra tundoho sa cuenda mi.

¹⁷Tacuan ta ziqui cuahan ra Ananías ndya vehe nu iyo ra Saulo. I quihvi ra ta i tyizo ra ndaha ra sii ra ta i catyi ra: Amigo Saulo, ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii yo. Ta i quituu ra nuu moo ityi vasun. Ta vityi i tasi ra sii mi ihya vatyí cua nandyehun inga saha ta cua quihvi Tatyí li añimon.

¹⁸Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita minoo sa quita tañi caa zoo

tyiyaca siti nuu ra Saulo. Ta ziqui i cuu nandyehé ra. Tacuan ta cuahan ra Saulo ta i sicoo ndutya ra (vatyi cua cundyico ra sii ra Jesús).

¹⁹Ta ziqui i sasi ra xita, ta i nacoo tundyee iñi sii ra. Ta i ndoo ra zuhva quivi sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús ñuu Damasco.

Zacuaha ra Saulo Tuhun Ndyoo sii ñiyivi ñuu Damasco

²⁰Tacuan i cuu ta ziqui i quisaha ra Saulo zacuaha ra sii ñiyivi tandihi vehe ñuhu hebreo ñuu Damasco. I nacatyí ra sihin ñu vatyí ra Jesús, zehe Ndyoo cuu sii ra.

²¹Ta sa siñi ñiyivi sa cahan ra, ta iyo xaan i cuñi tandihi ñu. Ta i quisaha catyi ñu sihin tahan ñu: Zuun ñi ra ihya cuu ra sañhi tahan xaan sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta i saa ra ihya vatyí cua tñin ra sii ñiyivi sino iñi sii ra Jesús ñuu ya ta cundyaca ra sii ñu ndya nu ndyaa ra cu nuu sii zutu nahnu. Catyi ñu.

²²Zoco ña zaña ra Saulo sa zacuaha ra sii ñiyivi. I zacuaha ra sii ñu vatyí ra Jesús cuu ra cu Cristo sa ndisa. Ta ña ñihi ca ñiyivi hebreo ñuu Damasco cuhva cahan ñu inga cuhva.

I sino xehe ra Saulo

²³Naha zuhva ta ziqui i zacasi tahan ra hebreo, ra ña sino iñi Tuhun Ndyoo, tyiño sa cua cahñi ra sii ra Saulo.

²⁴Zoco i sito ra Saulo cuhva sa sica iñi ra cuan. Ta ñuu cuan sicoo minoo nuzama siconduu. Ñiyaca ta ndiyiyaca i sicumi xaan ra hebreo cuan tandihi yuvehe si vatyí cua

tiin ra sii ra Saulo tatu cua yaha ra ta cua cahñi ra sii ra.

²⁵Zoco i zacacu amigo ra Saulo sii ra minoo sa cuaa vatyi i zanoo ra sii ra nuzama cuan sisi minoo tyica cahnu, ta i sino ra Saulo.

Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén

²⁶Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén. I cuñi ra sa cua ndutahan ra sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús yucuan, zoco yuhu xaan ñu sii ra. Ná sino iñi ñu sa cua cundyico ra sii ra Jesús sa ndisa cuii.

²⁷Tacuan ta i quihin ra Bernabé sii ra Saulo ta sindyaca ra sii ra ndya nu ndyaa ra apóstol ta catyi ra sihin ra: Ica ra Saulo ya i ndyehe ra sii ra Jesús ityi, ta i cahan ra Jesús sihin ra. Ta ziqui vaha xaan i zacuaha ra Saulo sii ñiyivi ñuu Damasco sa cuenda ra Jesús ta ñá yuhu ra. Catyi ra Bernabé.

²⁸Tacuan ta i ndoo ra Saulo sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús.

²⁹Ta nacahnu ñuu Jerusalén i zacuaha ra sii ñiyivi tuhun ra Jesús. Ta i natuhun xaan ra Saulo sihin ñiyivi hebreo, ra cahan zahan griego. Ta i cuñi ra cuan sa cahñi ra sii ra Saulo (vatyi ñá sino iñi ra sa cahan ra).

³⁰Ta sa sito ra sino iñi sii ra Jesús cuhva cuan ta i sindyaca ra sii ra Saulo ndya ñuu Cesarea. Ta yucuan i tyihi ra sii ra Saulo sisi minoo barco ta natasi ra sii ra ityi ñuu ra, ñuu Tarso.

³¹Tacuan ta i ndutaxi nu yucu ñiyivi sino iñi sii ra Jesús nacahnu nu cu si Judea ta Galilea ta Samaria. Ta ñá cuxaan inga ñiyivi sihin ñu. Ta cuaha xaan ca ñiyivi i quisaha

sino iñi ñu Tuhun Ndyoo, ta i tyindyee xaan Tatyí li sii tandihi ñu. Ta i yuhu ñu sa ma tyaa ñu yahvi sii Ndyoo.

Nduvaha ra Eneas

³²Cuahan ra Pedro nacahnu ñuu nu iyo ñiyivi sino iñi sii ra Jesús. Ta i saa ra ñuu Lida.

³³Yucuan i ndyehe ra sii minoo ra xii. Nañi ra Eneas. Sa uña cuiya caa ra vatyi ñá cuu caca ra.

³⁴Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Eneas, zanduvaha ra Jesucristo suun. Nduviton ta natuun yuun. Tacuan ta i nduvita ra Eneas vatyi sa i nduvaha ra.

³⁵Tandihí ñiyivi ñuu Lida cuan sihin ñu ñuu Sarón i ndyehe ñu sa nduvaha ra Eneas. Ta i sino iñi ñu sii ra Jesús. Ta i zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu.

Nandoto tucu ña Dorcas

³⁶Ta ñuu Jope cuan sicoo minoo ñaha nañi ña Tabita. Ta sihin zahan griego nañi ña Dorcas. Sino iñi ña sii ra Jesús, ta tandihí quivi i zavaha ña sa vaha, ta i tyindyee ña sii ñiyivi ndahvi.

³⁷Ta quivi cuan i quihin cuehe sii ña Dorcas, ta i sihi ña, ta i zacutyi ñiyivi sii coño ñuhu ña, ta i saqui ñu sii ña si vehe ña, sa cu uu vehe toto ndya ziqui.

³⁸Ta sa ñihi ñiyivi tuhun vatyi ndyaa ra Pedro inga ñuu nañi Lida yatyi ñi ñuu Jope cuan. Ta i tasi ñu sino iñi sii uu tahan ra cua zañiñi ra sii ra sa quisi ra.

³⁹Tacuan, ta cuahan ra Pedro sihin ra cuan. Ta sa saa ra yucuan ta i sindyaca ñu sii ra ndya nu caa

ndiyi sisi vehe toto cuan ndya ziqui. Yucu tandihi ñu ndahvi, ñu sihi yii, sisi vehe cuan. Sacu xaan ñu. Zañaha ñu tandihi vestido, tandihi coto i zavaha ña Dorcas ta ndito ña.

⁴⁰Tacuan ta i tava ra Pedro sii tandihi ñu, ta i sicuiñi siti ra, ta i sica tahvi ra sii Ndyoo. Ta ziqui i catyi ra sihin ñaha cuan: Nduviton maha Tabita. Tacuan ta nandyeha ña. I ndyehe ña sii ra Pedro ta nacundyaa ña.

⁴¹I tiin ra Pedro ndaha ña ta i zanacuiñi ndyaa ra sii ña. Tacuan ta i cana ra sii ñu sino iñi ta sii ñu ndahvi, ñu sihi yii cuan, vaty i sa nandoto ña.

⁴²Ta i sito tandihi ñiyivi ñuu Jope. Ta cuaha xaan ñu i sino iñi sii ra Jesús.

⁴³Ta i ndoo ra Pedro zuhva ca quivi ñuu cuan vehe ra ña Simón. Ta ra Simón zatyahyu ra ñii vaty i yucuan cuu tyiño ra.

Ra Pedro sihin ra Cornelio

10 Ñuu Cesarea i sicoo minoo ra ña Cornelio. Ra cu nuu i cuu ra sii minoo ziendu zandaru. Ra Italia i cuu zandaru sa ndyaca ñaha ra.

²Vaha xaan ra i cuu ra Cornelio sihin tandihi ñiyivi sii ra. I zacahnu ra sii Ndyoo, ta yuhu ra sa ma tyaa ra yahvi sii ra. I tyindyee xaan ra sii ñiyivi hebreo sihin xuhun ra. Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo tandihi cuhva.

³Minoo saha tañi caa uñi sa sahiñi i ndyehe ra minoo ángel. I quihvi si nu ndyaa ra ta catyi si: ¡Cornelio!

⁴Yuhu xaan ra Cornelio ta i ndyehe xaan ra sii ángel cuan ta

catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin, tata? Tacuan ta i catyi ángel cuan sihin ra: Sa siñi ra Ndyoo tandihi cuhva i cohon sihin ra. Ta zii cuñi ra vaty i tyindyee xoon sii ñiyivi ndahvi.

⁵Ta vityi cuñi si sa tasun uu a uñi tahan muzun ndya ñuu Jope. Indyacuan iyo minoo ra ña Simón. Ta zuun ñi ña tucu ra Pedro. Cua canon sii ra vaty i quisi ra ihya.

⁶Ndyaa ra vehe inga ra ña Simón. Ra zatyahyu ñii cuu ra. Yuhu tyañuhu iyo vehe ra. Cua catyi maa ra Pedro cuan ñaa sa cua zavohon. Tacuan i catyi ángel cuan.

⁷Ta sa cuahan ángel cuan ta i cana ra Cornelio sii uu tahan muzu ra sihin minoo zandaru ra cumi sii ra. Sino iñi zandaru cuan sii Ndyoo.

⁸I nacaty i ra Cornelio sihin ra tandihi sa ndyehe ra ta ziqui i tasi ra sii ra ndya ñuu Jope.

⁹Ta inga quivi i quihin ra ityi cuahan ra. Ta sa cua saa ra ñuu Jope tañi maa ora ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndaa ra Pedro xiñi vehe ra vaty i cua cahan ra sihin Ndyoo.

¹⁰Sizoco ra ta cuñi ra sa cuzama ra zoco ñii ñi sa zavaha ñu sa casi ra i ndaa ra xiñi vehe. Tacuan ta i quisaha zandyeha ra Ndyoo sii ra minoo sa ndyehe ra.

¹¹I ndyehe ra vaty i nuña yutyi andivi ta i noo xica minoo tañi minoo zahma yuu cahnu. I noo si sihin cumi tahan siqui si.

¹²Sisi zahma yuu cuan ñoho tandihi cuu nuu quiti sa iyo cumi tahan saha sihin coo nahnu ta sihin zaa.

¹³Tacuan ta i siñi ra Pedro sa cahan ra Ndyoo ta catyi ra:

Nduviton Pedro ta cahñun sii ti ta casun.

¹⁴Zoco i catyi ra Pedro: Ma cuu tata vatyí ña tuhve casi tandíhi ñaa sa ica cuenda costumbre maa ndi.

¹⁵Inga saha i catyi tucu ra Ndyoo sihin ra: Ña vaha catyi moo vatyí ica sa sehi suun.

¹⁶Ta tacuan i cahan tucu ra Ndyoo sihin ra. Ta sa cu uñi saha i cahan ra tacuan ta ziqui i nandaa tucu zahma cuan ityi ziqui.

¹⁷Ta i sica iñi ra Pedro ñaa cuhva cuu si cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa sa uñi tahan ra i tasi ra Cornelio yuvehe. Vatyí i ndaca tuhun ra sii ñiyivi ta tacuan i nañihi ra vehe ra Simón.

¹⁸Ta sa saa ra yuvehe cuan, i cana saa ra ta catyi ra: ¿Atu iyo minoo ra nañi Simón Pedro ihya?

¹⁹Ta zuun ñi cuhva cuan, sica iñi ra Pedro ñaa sa ndyehe ra ta i catyi Tatyí li sihin ra: Nanducu uñi tahan ra suun.

²⁰Cua noon ta cua cuhun sihin ra. Ma caca iñun vazu yivi ñiyivi hebreo cuu ra vatyí yuhvi cuu ra i tasi sii ra nu ndyoon.

²¹Tacuan ta i noo ra Pedro nu yucu ra i tasi ra Cornelio ta catyi ra: Zuun yuhvi cui ra nanducu ndo. ¿Ñaa cuenda vasi ndo?

²²Ta i catyi inga ra cuan: Vasi maa ndi cuenda ra Cornelio. Minoo ra vaha xaan cuu ra. Ta cuñi xaan ra sii Ndyoo ra zacahnu ndoho ñiyivi hebreo. Sa catyi minoo ángel Ndyoo sihin ra vatyí vaha cua cana ra suun sa cuhun ndya vehe ra. Ta cua tyizoho ra ñaa sa cua nacatyun sihin ra.

²³Tacuan ta i quihvi ra cuan sisi vehe. Ta i ndoo ra sihin ra Pedro minoo ñuu. Ta inga quivi cuahan ra Pedro sihin ra ta cuahan tucu zuhva ra sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu Joje cuan.

²⁴Ta sa cu uu quivi i saa ra ñuu Cesarea nu i ndatu ra Cornelio sii ra sihin cuaha xaan ñiyivi sii ra sihin amigo ra vatyí i cana ra Cornelio sii tandíhi ra.

²⁵Ta sa saa ra Pedro vehe ra ta i quita ra Cornelio si vehe ra ta i sicuñi siti ra nuu ra vatyí cua zacahnu ra sii ra.

²⁶Zoco i zanduvita ra Pedro sii ra ta catyi ra: Nduviton vatyí ñiyivi cuu mi tañi moo.

²⁷Ta ziqui i quisaha natuhun ra ta i quihvi ra sisi vehe ra Cornelio. I ndyehe ra Pedro vatyí tuu xaan ñiyivi yucu.

²⁸Ta i catyi ra Pedro: Sito maa ndo vatyí ña saha costumbre maa ndi ñiyivi hebreo sa titahan ndi sihin ra sa yivi ñiyivi hebreo cuu, nu sa quihvi ndi vehe ra. Zoco i zañaha ra Ndyoo sii vatyí ña vaha cua catyi vatyí cuxi caa iyo ndo ta ña vaha cua catyi vatyí ma cuu titehin sihin ndo.

²⁹Yucuan cuenda yatyí xaan vasi sa i cana ndo sii. Ta ñá catyi sa ma cuu quisi. Ta vityí cuñi cote ¿ña cuenda i cana ndo sii?

³⁰Tacuan i cahan ra Pedro ta ziqui i catyi ra Cornelio: Sa yaha cumi quivi ta zuun ñi tyehen cuhva i sica tahvi sii ra Ndyoo sisi vehi vatyí tacuan tuhve zacuu sa sahiñi, ta i quituu minoo ra nui. Cuisi xaan zahma ra.

³¹Ta i catyi ra cuan sihin:
 “Cornelio, i siñi ra Ndyoo sa cohon
 sihin ra ta nacohon iñi ra tandihi
 sa zavohon ta cuhva tyindyeyun sii
 ñiyivi ndahvi.

³²Vityi cua tasun tyiño ndya ñuu
 Jope vatyí cua canon sii minoo
 ra sa nañi Simón Pedro. Ndyaa ra
 vehe minoo ra zatyahyu ñii. Nañi
 tucu ra cuan Simón. Yuhu tyañuhu
 iyo vehe ra. Naquisi maa ra ta cua
 zacuaha ra suun.”

³³Tacuan i cuu si, ta yatyí i tasi
 tyiño sa nanducu ñiyivi suun. Ta
 vaha vatyí i quisun. Ta vityí yucu
 yo ihya nuu ra Ndyoo, ta cuñi ndi
 tyizoho ndi tandihi cuíi cuhva tasi
 ra Ndyoo suun sa zacoton sii ndi.

Cuhva i cahan ra Pedro vehe ra Cornelio

³⁴Tacuan ta i quisaha cahan ra
 Pedro ta catyi ra: Vityí cutuñi iñi
 vatyí inuu ñi cuñi ra Ndyoo sii
 tandihi cuíi ñiyivi. Ñahñi sa ziin
 iyo yo cuhva cuñi ra sii yo.

³⁵Ta tandihi ñuu cuñi ra Ndyoo
 sii yoo ra zavaha sa vaha, sii yoo
 ra yuhu ta tyaa ra yahvi sii ley ra
 Ndyoo.

³⁶I cahan ra Ndyoo sihin nduhvi
 ñiyivi hebreo, ta nacatyí ra sihin
 ndi vatyí cua coo sa taxi ñi añima
 yo sa cuenda ra Jesucristo. Ta maa
 ra cuu ra ndyaca ñaha sii tandihi
 sa iyo.

³⁷Sito vaha maa ndo ñaa sa sicoo
 ñuu ra hebreo. I quisaha si ñuu
 sa nañi Galilea. Xihna ca i zacoo
 ndutya ra Juan sii ñiyivi, ta i
 zacuaha ra sii ñu.

³⁸Ta ziquí i quita ra Jesús, ra ñuu
 Nazaret, ta saha ra Ndyoo cuhva

sii ra sa cuenda Tatyí Ii. Ta i sica
 noo ra Jesús, ta i zavaha ra sa vaha,
 ta i zanduvaha ra sii ñu ndyehe
 tundoho cuenda cuihna. Tacuan i
 zavaha ra vatyí i tyindyee ra Ndyoo
 sii ra.

³⁹Ta maa ndi cuu ra cu sa ndaa
 sa cuenda tandihi sa i zavaha ra
 Jesús nu cu si Judea ta ñuu cahnu
 Jerusalén. Ta i tyaa ñu sii ra nu
 cruz, ta i sañi ñu sii ra.

⁴⁰Zoco sa yaha uñi quivi ta i
 zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta i saha
 ra sa ndyehe maa ndi sii ra Jesús.

⁴¹Ñá quituu ra nuu tandihi ñiyivi.
 Maa ñi nuu maa ndi, ra i casi ra
 Ndyoo vatyí cua cuu ndi sa ndaa.
 Sasi ndi sihin ra ta sihi ndi ndutya
 sihin ra ta sa yaha nandoto ra sa
 sihi ra.

⁴²Ta i tasi ra sii ndi sa nacatyí
 ndi sihin ñiyivi. Ta sa ndaa cuu ndi
 vatyí vityí i saha ra Ndyoo tyiño
 sii ra Jesús sa cuu ra juez sii ñiyivi
 ndito ta sii ñiyivi i sihi.

⁴³Sa cuenda ra Jesús i cahan
 tandihi ra profeta ta tyiemvu ta
 catyi ra vatyí tandihi ñiyivi sino iñi
 sii ra Jesús cua zandasi ra cuatyí ñu.

Cuhva i quihvi Tatyí Ii añima ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu

⁴⁴Ta zuun ñi cuhva sa cahan ra
 Pedro ta i noo Tatyí Ii sii tandihi ñu
 tyizoho.

⁴⁵Ta ra hebreo sa sino iñi Tuhun
 Ndyoo, ra i quisi sihin ra Pedro, iyo
 xaan i cuñi ra vatyí saha ra Ndyoo
 Tatyí Ii ra sii inga ñiyivi sa yivi
 ñiyivi hebreo cuu.

⁴⁶Vatyí siñi ra sa cahan ñu inga
 tuhun sa ña tuhva ñu cahan ta
 zacahnu ñu sii Ndyoo.

⁴⁷Tacuan ta i catyi ra Pedro: Sa i saa Tatyí li sii ñiyivi ya cuhva i saa ra sii maa yo. Ta vityi yoñi ra cua catyi vatyí ma cuu coo ndutya ñu.

⁴⁸Tacuan, ta i catyi ra Pedro vatyí cua coo ndutya ñu sa cuenda ra Jesucristo. Ta sa yaha sicoo ndutya ñu ta i sica ca ñu sa ndoo ra Pedro zuhva ca quivi ñuu ñu.

**Saha ra Pedro cuenda sii ra
ndyizo tyiño nu iyo ñiyivi
sino iñi ñuu Jerusalén**

11 Ra apóstol ta inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo nu cu si Judea i ñihi ra tuhun vatyí sino iñi ñiyivi Tuhun Ndyoo. Ta yivi ñiyivi hebreo cuu ñu.

²Ta sa naquita ra Pedro ñuu Jerusalén ta ra hebreo ra sino iñi sii ra Jesús i cahan ra sii ra Pedro vatyí ra hebreo cuan ñihi xaan ndyico ra costumbre ñiyivi hebreo ta sica iñi ra vatyí ñiñi xaan sa tahndya ñii xiñi xuu rayi ndihi ca, ta tacuan ta cua cacu añima ra, sica iñi ra cuan.

³Ta i catyi ra: ¿Ñaa cuenda sohon vehe ñiyivi cuan ta yivi ñiyivi hebreo cuu ñu? ¿Ta ñaa cuenda sasun sihin ñu ta ña ndyico ñu costumbre maa yo?

⁴Tacuan ta i nacatyí ra Pedro tandihi sihin ra ndya cuhva quisaha tyiño cuan ta catyi ra:

⁵Ta sindyaa mi ñuu Jope ta zuun ñi cuhva sa sica tahvi sii ra Ndyoo ta i ndyehi minoo sa ndyehi. I noo minoo tañi minoo zahma yuu cahnu. I noo si sihin cumi tahan siqui si ndya nu ndyei.

⁶Ta i ndyehe vehi vatyí cua ndyehi ñaa sa ñoho sisi si, ta i

ndyehi vatyí ñoho tandihi nuu quiti iyo cumi tahan saha ta ñoho coo ta ñoho zaa.

⁷Ta i siñi sa cahan ra Ndyoo ta catyi ra: “Nduviton Pedro. Cahñun sii ti ta casun.”

⁸Zoco i catyi: “Ma cuu tata vatyí tañaha ca casi sa cuxi caa.” (Ta ica casi quiti cuan sa cuenda costumbre maa yo.)

⁹Tacuan ta ziqui i cahan tucu ra Ndyoo ta catyi ra: “Ma catyun vatyí ica sa sehi suun.”

¹⁰Tacuan i cuu si uñi tahan saha, ta ziqui i nandaa tucu si ityi ziqui.

¹¹Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa uñi tahan ra vehe nu ndyei. I tasi ñiyivi sii ra ndya ñuu Cesarea vatyí cua nanducu ra sii.

¹²Ta i tasi Tatyí li sii sa cuhin sihin ra ta i catyi si sihin vatyí ma caca xaan iñi. Ta i sahan tucu maa ra ihya sa iñu tahan ca ra sino iñi Tuhun Ndyoo. Tandihí ndi i quihvi ndi vehe ra sa i cana sii ndi.

¹³Ta i nacatyí maa ra sihin ndi cuhva i ndyehe ra minoo ángel sisi vehe ra. Nandyaa si ta catyi si: “Tasun sii ra cua cana sii ra Simón Pedro ndya ñuu Jope.

¹⁴Ta cua nacatyí ra Pedro cuan suhun yozo caa cua cacun sihin ñiyivi suun.” Tacuan i catyi ángel cuan sihin ra.

¹⁵Ta sa quisehi quehin sihin ñu ta i noo Tatyí li sii ñu tañi i noo ra sii maa yo sa xihna ñi.

¹⁶Tacuan ta i nachohon iñi cuhva i catyi ra Jesús: “Ndisa i zacoo ndutya ra Juan sii ñiyivi sihin ndutya, zoco sihin Tatyí li cua coo ndutya maa ndo.”

¹⁷Ta vityi tatu iñi ñi cuhva saha tucu ra Ndyoo sii ñu inuu ñi tañi

saha ra sii maa yo ra sino iñi sii ra Jesucristo, ¿ñaá cuenda ma tahan iñi yo cuhva zavaha ra Ndyoo? I catyi ra Pedro.

¹⁸Tacuan i cuu ta sa siñi ra sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Jerusalén cuhva cuan, ta ñá cahan ca ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo. Ta i catyi ra: Saha ra Ndyoo sa sino tucu iñi inga ñiyivi vazu yivi ñiyivi hebreo cuu ñu. Ta vityi cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta tacuan ta cua ñihi ñu sa cundito ñu tandihi cuii tyiemvu.

**Ñiyivi sino iñi Tuhun
Ndyoo ñuu Antioquía**

¹⁹Ta sa i sahñi ñiyivi sii ra Esteban ta ziqui i quisaha sicoo tundoho sii inga ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta tandihi ñu i sitya cuatyí. Zuhva ñu i saa nu cu si Fenicia ta ñuu Antioquía ta inga ñu i saa minoo ñuhu sa nañi Chipre sa ndyaa mahñu tyañuhu. Ta i nacatyí maa ñu Tuhun Ndyoo maa ñi sihin ñiyivi hebreo.

²⁰Zoco zuhva ñu sino iñi, ñiyivi ñuu Chipre ta ñuu Cirene, cuahan ñu ndya ñuu Antioquía ta i nacatyí maa ñu Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu. I nacatyí ñu sihin ñu tuhun ra Cristo Jesús.

²¹I saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ñu, ta cuaha xaan ñiyivi i sino iñi ta i zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu. Ta i sindyico ñu sii ra Jesús.

²²I saa tyiño ya ndya nu yucu ñu sino iñi ñuu Jerusalén, ta i tasi ñu sii ra Bernabé ndya ñuu Antioquía.

²³Ta sa saa ra, ta i ndyehe ra vatyí ndisa i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ñiyivi cuan. Ziñ xaan i cuñi ra, ta i saha ra tyiño sii ñu sa

tyaa xaan ñu yahvi sii ra Jesús ta cundyico ñu sii ra sihin tandihi cuii añima ñu.

²⁴Vaha xaan ra cuu ra Bernabé, iyo xaan Tatyí Ii sii ra, ta ñi xaan iñi ra. Ta cuaha xaan ñiyivi i sino iñi sii ra Jesús sa cuenda maa ra.

²⁵Tacuan ta ziqui cuahan ra Bernabé ndya ñuu Tarso vatyí cua nanducu ra sii ra Saulo.

²⁶Ta sa nañihi ra sii ra, i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Antioquía. Ta minoo maa cuiya i sindyaa nduu tahan ra sihin ñiyivi sino iñi yucuan, ta i zacuaha ra sii cuaha xaan ñiyivi. Ta ñuu Antioquía cuan cuu ñuu sa xihna ñi nu i zacunañi ñiyivi cristiano sii ñu ndyico sii ra Cristo.

²⁷Ta quivi cuan i quita zuhva ra profeta ñuu Jerusalén ta cuahan ra ndya ñuu Antioquía.

²⁸Minoo ra nañi ra Agabo. I nduvita ra nu yucu ra sino iñi Tuhun Ndyoo ta i cahan ra cuhva catyi Tatyí Ii sihin ra. I catyi ra vatyí cua quisi minoo tama cahnu xaan nacahnu ñuu ñiyivi. Ta tacuan i tahan si cuhva i catyi ra zuun ñi sisi quivi i sindyaca ñaha ra emperador Claudio.

²⁹Tacuan ta ñu sino iñi ñuu Antioquía i sica iñi ñu vatyí cua tasi ñu xuhun ta tyindyee ñu sii ñu sino iñi nu cu si Judea. Cua tasi tahan tahan ñu yozo cuhva sa cundyee iñi ñu.

³⁰Ta tacuan i zavaha ñu. I tasi ñu xuhun i zacasi tahan ñu sihin ra Bernabé ta ra Saulo ndya nu ndyaa ra ndyizo tyiño nu yucu ñu sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu cuan.

**Sihi ra Jacobo ta quihvi
ra Pedro vehe caa**

12 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i quisaha ra rey Herodes

zavaha ra sa ña vaha sihin ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo.

²Sahñi ñiyivi sii ra Jacobo yañi ra Juan sihin minoo mityi i zacuu ra Herodes.

³Ta sa ndyehe ra Herodes vatyi tahan iñi ñiyivi hebreo sa tacuan ta ziqui i tiin ra sii ra Pedro. Ta i cuu si quivi vico zavaha ñiyivi hebreo sa nacohon iñi ñu quivi i quita ñu ñuu Egipto. Ta vico cuan tuhva ñu casi pan ña ndaa.

⁴Ta i tiin ra Herodes sii ra Pedro ta i tyihi ra sii ra vehe caa. Cumi ityi zandaru i sicumi sii ra. Ta cumi tahan zandaru i cuu tahan tahan ityi ra. Sa cumi tahan zandaru i sicumi sii ra tahan tahan ora. Sica iñi ra Herodes vatyi ndya sa yaha vico tacuan ta ziqui cua cutuñi ra Pedro ta cua cuu ra nuu ñiyivi hebreo vatyi tacuan ta zii cua cuñi ñu.

⁵Ñoho ra Pedro vehe caa ta sicumi xaan zandaru sii ra, zoco ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo sica tahvi xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda ra.

**Zacacu ra Ndyoo sii ra
Pedro sisi vehe caa**

⁶Tacuan ta zuun ñi sa cuaa cuan sica iñi ra Herodes vatyi inga quivi cua tasi ra sii ra Pedro cunahma ra nu yucu ñiyivi. Ta sa cuaa cuan i quixi ra Pedro ticui uu tahan zandaru. Nuhñi ra sihin uu tahan cadena. Ta cumi inga zandaru yuvehe caa cuan.

⁷Ta ta sica ñi i quihvi minoo ángel Ndyoo sisi vehe caa ta i ndundisi. I tiin ángel cuan zoco ra Pedro vatyi cua zandoyo ra sii

ra. Ta i catyi ra sihin ra: Zanumi. Nduvoton. Ta ta sica ñi i ndasi cadena ndaha ra Pedro.

⁸Ta i catyi ángel sihin ra: Nacuhñi vaha sisun ta natyuhun zapato sohon. Ta tacuan i zavaha ra. Ta i catyi ángel sihin ra: Nazucun zahmon suun. Ta quisi ndyicon sii.

⁹I sindyico ra Pedro sii ángel cuan sisi vehe caa cuan. Ña sito ra a sa ndisa zacuu ángel a ñimahna tahan ra.

¹⁰I yaha nduu tahan ra sa xihna ñi nu cumi minoo zandaru, ta ziqui i yaha ra sa cu uu nu cumi inga ra ta i saa ra minoo yuvehe cahnu. Vee xaan si. Maa caa cuu si. Ta yucuan yuvehe quita si ndya calle. I nuña ñi maa yuvehe cuan ta i quita ra. I sica ra zuhva ca ta i zandoo ángel sii ra Pedro.

¹¹Tacuan ta ziqui i sito ra Pedro sa ndisa ta i catyi ra: Vityi site vatyi ndisa cuu si. I tasi ra Ndyoo minoo ángel ta i zacacu ra sii mi si ndaha ra Herodes ta cuhva sa ña vaha sa cuñi ñiyivi hebreo zavaha ñu sihin.

¹²Tacuan i sica iñi ra Pedro ta cuahan ra ndya vehe ña María zihhi ra Juan Marcos. Yucuan siyucu cuaha xaan ñiyivi. Sica tahvi ñu sii Ndyoo.

¹³I cati ra Pedro yuvehe nuzama. Ta i quisi minoo ña cu muzu. Nañi ña Rode.

¹⁴I nacoto ña nduzu ra Pedro sa cahan ra, ta zii xaan i cuñi ña ta nu yuvehe ñá nuña ña. Sino ña i sinacaty i ña sihin ñiyivi vatyi ndyaa ra Pedro yuvehe cuan.

¹⁵Zoco ñiyivi cuan i catyi ñu sihin ña: Zana tahan xiñun. Ta i catyi maa ña vatyi ndisa cuui vatyi maa

ra cuu ra. Ta ziqui i catyi ñiyivi: Ángel sa zacuenda sii ra cuu si.

¹⁶Ta ra Pedro ndita ñi i cati ra yuvehe cuan. Tacuan ta i nuña ñu yuvehe ta iyo xaan i cuñi ñu sa nandyehé ñu sii ra Pedro.

¹⁷Ta saha ra Pedro zeña sii ñu sihin ndaha ra nacutaxi ñu, ta i nacatyí ra sihin ñu yozo caa i tava ra Ndyoo sii ra vehe caa. Ta catyi ra sihin ñu: Tacuan nacatyí ndo sihin ra Jacobo ta sihin inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo, i catyi ra. Tacuan i cahan ra ta ziqui cuahan ra.

¹⁸Ta sa vasi cundisi ta sica xaan iñi tandihi zandaru vatyí ña sito ra ndyamaa cuahan ra Pedro.

¹⁹I tasi ra Herodes tyiño sa cua nanducu ra sii ra Pedro, zoco ñá nañihi ra sii ra. Tacuan ta ziqui i zanahma xaan ra Herodes sii zandaru cuan. Ñá ñihi zandaru cuhva nacatyí ra. Tacuan i cuu, ta i catyi ra Herodes vatyí cua cuu tandihi zandaru cuan. Tacuan ta cuahan ra Herodes inga ñuu sa nañi Cesarea cua cundyaa ra.

Sihi ra Herodes

²⁰Xaan xaan cuñi ra Herodes sihin ñiyivi ñuu Tiro ta ñiyivi ñuu Sidón ta ñá cuñi ra tyindyee ra sii ñu. Ta ziqui i saa ñiyivi ñuu cuan nu iyo ra ta i cahan ñu sihin ra Blasto. Mínoo ra ndyizo tyiño nuu ra Herodes cuu ra. I tyiyahvi ñiyivi sii ra sa cuu ra yuhu ñu nuu ra Herodes. I sica ñiyivi cuan sa coo sa taxi ñi sihin ra Herodes ta sihin ñuu ñu vatyí tandihi sa sasi ñu quita si ñuhu nu ndyaca ñaha ra Herodes.

²¹Ta i sata ra Herodes quivi sihin ñu. Ta sa saa quivi i ndihvi ra zahma vaha ra ta i sindyaa ra tyayu cahnú ra ta i cahan ra sihin ñu.

²²Ta sa ndihi cahan ra ta tandihi cuii ñiyivi i catyi: Yivi ñiyivi cuu ra cahan ya. Ndyoo cuu ra.

²³Zuun ñi caa cuhva cuan i quihin cuehe sii ra Herodes i zacuu mínoo ángel Ndyoo vatyí tahan iñi ra Herodes sa catyi ñiyivi vatyí Ndyoo cuu maa ra. Cahnú xaan tundoho i ndyehe ra vatyí sasi tindacu sii ra ta sihi ra.

²⁴Tacuan i cuu ta Tuhun Ndyoo cuahan ca nducahnú ca si. Nacatyí xaan ca ñiyivi Tuhun Ndyoo sihin inga ñiyivi.

²⁵Sa ndihi tyiño ra Bernabé ta ra Saulo ñuu Jerusalén, ta i ndisi nanuhu ra ndya ñuu Antioquía. I quihin ra sii ra Juan Marcos ta vasi ra sihin ra.

Zatyíno tucu ra Bernabé ta ra Saulo tyiño Ndyoo

13 Ihya cuu zivi ra profeta ta ra zacuaha Tuhun Ndyoo sii ñiyivi ñuu Antioquía. Mínoo ra nañi ra Bernabé, inga ra nañi ra Simón, ra nengu cuu inga zivi ra. Inga ra nañi ra Lucio ra ñuu Cirene sihin ra Saulo ta ra Manaén. Hñ ñi i sahnú ra Manaén sihin ra Herodes ra ndyaca ñaha nu cu si Galilea.

²Mínoo quivi i siyucu tandihi ra cuan. Ta ñá sasi ra xita vatyí zacahnú ra sii ra Ndyoo ta ziqui i catyi Tatyí Ii sihin ra: Cua tasi ndo sii ra Bernabé sihin ra Saulo nu cua zatyíno ra sa cuenda mi vatyí cua cuhve tyiño sii ra.

³Tacuan ta i sica tahvi ca ra cuan sii Ndyoo ta ñá sasi ra xita, ta ziqui i tyizo ra ndaha ra sii ra vatyí cua cuizo tyiño ra ta i tasi ra sii ra.

**Nacatyí ra Pablo Tuhun
Ndyoo nu cu si Chipre**

⁴Tacuan i tava Tatyí li tyiño sii ra Bernabé sihin ra Saulo ta cuahan ra ndya Seleucia, ta indyacuan i quihin ra barco vatyí cua cahun ra ndya minoo ñuhu sa ndyaa mahñu tyañuhu, nañi si Chipre.

⁵Ta yucuan i saa ra, minoo yuhu tyañuhu nu nañi si Salamina ta i quisaha zacuaha ra Tuhun Ndyoo sii ñiyivi vehe ñuhu ñiyivi hebreo. Ta cuahan tucu ra Juan sihin ra cua tyindyee ra sii ra.

⁶I sica noo ra nacahnu ñuhu Chipre ta i saa ra ñuu Pafos. Indyacuan i tahan ra sii minoo ra nañi Barjesús. Minoo ra tazi cuu ra. Vatyá xaan ra ta catyí ra vatyí cahan ra sa cuenda ra Ndyoo.

⁷Ndyaa ra cuan sihin ra Sergio Paulo, ra cu gobernador. Casi xaan iñi ra Sergio cuan. I cana ra sii ra Bernabé ta ra Saulo vatyí cuñi ra tyizoho ra Tuhun Ndyoo.

⁸Zoco ra tazi cuan, Elimas cuu inga zivi ra. Ñá saha ra sa tyizoho ra gobernador sa cahan ra Saulo vatyí ñá cuñi ra sa cua sino iñi ra sii ra Jesús.

⁹Ta ra Saulo, ta nañi tucu ra Pablo, situ xaan Tatyí li sii ra ta ñihi xaan i ndyehe ra sii ra ta catyí ra:

¹⁰Ra zandavi ñaha cuun. Tandihí cuii sa ña vaha zavohon. Zehe cuihna cuu suun ta numinoo sa vaha ña zavohon. Ta zamon

cuhva cahan ra Ndyoo sa ndisa ta nacatyun sa vatyá.

¹¹Ta vityí cua tasi tuñi ra Ndyoo suun. Cua cuoon zuhva quivi, ta ma ndyehun ñuhu ñicandyí. Ta ta sica ñi i cuaa ra. Ta i nducu ra yoo ra tiin ndaha ra ta cundyaca ra sii ra vatyí ña cuu ndyehe ra.

¹²Ta sa ndyehe ra gobernador sa tahan ra tazi cuan ta i sino iñi ra sii ra Jesús vatyí iyo xaan i cuñi ra sa ndyehe ra yozo caa iyo tuhun sa cuenda ra Jesús.

**Cuahan ra Pablo ta ra Bernabé ndya
ñuu Antioquía sa cuu cuenda Pisidia**

¹³I quita ra Pablo sihin ra tahan ra ñuu Pafos sihin barco ta cuahan ra ndya ñuu Perge sa iyo cuenda Panfilia. Yucuan i zandoo ra Juan sii ra ta cua nanuhu ra ndya ñuu Jerusalén.

¹⁴Ta ziqui i quita ra Pablo ñuu Perge ta cuahan ra minoo ñuu cahnu sa nañi Antioquía sa cuu cuenda Pisidia. Ta yucuan sahan ra vehe ñuhu ñiyivi hebreo quivi quitatu ñiyivi, ta i sicundyaa ra.

¹⁵Sa xihna ñi i cahvi ñiyivi zuhva sa i tyaa ra Moisés ta ziqui i cahvi ñu sa tyaa inga ra profeta ta tyiemvu. Tacuan i cuu ta ziqui i tasi ra cu nuu sii vehe ñuhu cuan tyiño sii ra Pablo ta catyí ra: Yañi xaa, tatu iyo minoo tuhun sa cuñi ndo zacoto ndo sii ñiyivi. Cuu nacatyí ndo sihin ndi vityí.

¹⁶Tacuan ta i nduvita ra Pablo ta saha ra minoo zeña sihin ndaha ra sa cua cutaxi ñiyivi ta catyí ra: Tyizoho ndo yañi xaa, ndoho ra hebreo, ta tandihí inga ndoho, ra yuhu sii ra Ndyoo.

¹⁷Ra cu Ndyoo sii maa yo ñiyivi hebreo i casi ra sii ñiyivi sahnu sii yo. Ta i tyindyee ra sii ñu, ta i nduu ñu minoo ityi ñiyivi cahnu xaan vazu i sica noo ndahvi ñu ñuu Egipto. Ta ziqui sihin cuhva iyo sii maa ra i tava ra sii ñu ñuu cuan.

¹⁸I cundyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñu tañi uu xico cuiya sa sica noo ñu nu yoñi maa ñiyivi iyo ta i zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu.

¹⁹Ta i zanaa ra usa tahan ityi ñiyivi nu cu si Canaán vatyí cua cuhva ra ñuhu cuan sii ñiyivi sahnu sii yo.

²⁰Ta ziqui cumi ziendu uu xico usi cuiya saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha juez sii ñiyivi ndya quivi i naquihin ra Samuel tyiño cuan. Ta ra Samuel i cuu tucu ra minoo ra cu profeta.

²¹Ta ziqui i sica ñiyivi minoo rey, ra cua cundyaca ñaha sii ñu. Ta i saha ra Ndyoo sii ra Saúl zehe ra Cis sii ñu. Niyivi sii ra Benjamín i cuu sii ra. I sindyaca ñaha ra Saúl sii ñu uu xico cuiya.

²²Ta i tava ra Ndyoo sii ra. Ta ziqui i saha ra sii ra David sa cuu ra rey, ta sa cuenda maa ra i catyi ra Ndyoo: “Site sii ra David zehe ra Isaí. Zi xaan cuñi sihin ra vatyí cua zavaha ra tandihi cuí sa cuñi.”

²³Ta ñiyivi sahnu sii ra Jesús i cuu sii ra David. Ta i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús vatyí cua zacacu ra sii ñiyivi hebreo tañi sa i catyi ra Ndyoo ta tyiemvu.

²⁴Cumañi ca saa ra Jesús ta i nacatyí xaan ra Juan sihin tandihi ñiyivi hebreo vatyí ndu-uu iñi ñu cuatyí ñu ta coo ndutya ñu.

²⁵Ta sa cuñi ndihi tyiño ra Juan ta i catyi ra: “Ndatu ndo sii minoo

ra cahnu xaan. Ta sica iñi ndo vatyí zuun ra cui. Zoco yivi ra cui. Ra i tasi ra ityi nuu cui. Ra vaha xaan ca cuu maa ra, ta ñiñi xaan ra, ta yucuan cuenda ma cuu tyindyeyi sii ra nu zuhva tañi sa ndasi tyiendu ndisa ra.” Tacuan i catyi ra Juan.

²⁶Ta cahan ca ra Pablo ta catyi ra: Yañi xaa, ndoho ñiyivi ra Abraham ta tandihi inga ndo, ra yuhu sii ra Ndyoo. Saha ra Ndyoo cuhva cacu ndo.

²⁷Ñiyivi ñuu Jerusalén sihin ra ndyaca ñaha sii ñu, ñá sito ñu yoo ra cuu ra Jesús vatyí zehe Ndyoo cuu sii ra, ta ñá ñihi ñu cuhva sihin tuhun i tyaa ra profeta ta tyiemvu vazu cahvi ñu sii si vehe ñuhu ñu tahan xiñi vitya. Ta zuun ñi ñiyivi cuan i tyaa cuatyí sata ra Jesús. Ta tacuan i natahan si tañi sa catyi ra profeta.

²⁸Ta vazu ñá ñihi ñiyivi cuhva sa tyaa ñu cuatyí sata ra Jesús sa ndisa cuí, zoco i sica ñu sii ra Pilato sa cuu ra.

²⁹Ta sa yaha zavaha ñu tandihi cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Jesús ta ziqui i zanoo ñu sii ra nuu cruz ta tyihi ñu sii ra ñaña sisi minoo yavi yuu.

³⁰Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra.

³¹Ta cuaha xaan quivi i quituu ra Jesús nuu ñiyivi i quisi sihin ra ndya Galilea ta ñoho ñu ñuu Jerusalén. Ta vityí maa ñu cu ñu nacatyí sihin ñiyivi vatyí i ndyehe ñu sii ra.

³²Ta vityí nacatyí maa ndi minoo cuhva vaha sihin ndo vatyí tañi sa sito ndo vatyí ta tyiemvu saha ra Ndyoo cuenda sii ñiyivi sahnu

sii yo yozo caa cua zavaha ra nu cuahan quivi.

³³Ta vityi sito yo vatyí sa zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra vatyí saha ra tundyee iñi sii ra Jesús, ta i nandoto tucu ra. I tyaa ra David salmo número uu. I tyaa ra David cuhva i cahan ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús ta catyi ra: “Zehe mi cuu suun, ta vityi cua ndyehe ñiyivi vatyí sehi sa cua nandoton.”

³⁴Iyo inga nu catyi tucu ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús: “Cua tyindyeyi suun sa ndisa, cuhva i catyi sihin ra David.” Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyí cua zanandoto ra sii ra Jesús sisi sa i sihi ra. Ma cuhva ra Ndyoo sa tyahyu coño ñuhu ra Jesús.

³⁵Yucuan cuenda catyi tucu inga salmo: “Ma cuhvon sa tyahyu coño ñuhu ra tyaa xaan yahvi suun.”

³⁶Sa ndisa cuu si vatyí i zavaha ra David cuhva cuñi ra Ndyoo sa sindito ra ñuu ñiyivi, ta ziqui i sihi ra ta i tyihi ñiyivi sii ra sisi ñaña ta i tyahyu coño ñuhu ra.

³⁷Zoco coño ñuhu ra i zanandoto ra Ndyoo, ña tyahyu si.

³⁸Yañi xaa, cuñi si sa coto ndo vatyí sa cuenda ra Jesús ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ndo.

³⁹Ma nduvaha aña ndo vazú cumi vaha xaan ndo ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. Vatyí ma nduvaha aña ndo sa tacuan ñi. Ra Jesús cua zanduvaha aña ndo tatu cua sino iñi ndo sii ra.

⁴⁰Zacuenda vaha ndo sii ndo coto cua tahan ndo cuhva i tyaa ra profeta ta tyiemvu. I catyi ra:

⁴¹Ndyehe ndoho, ra ña sino iñi.

Cu-iyó xaan ndo ta cua cunaan do.

Vatyí cua zavehi minoo cuhva.

Ta iyo xaan cua cuñi ndo.

Ta ma sino iñi ndo

Numaa nacatyí xaan ñiyivi sito sihin ndo.

Ta ihya i ndihi sa cahan ra Pablo sihin ñiyivi.

⁴²Ta sa quita ra Pablo sihin ra tahan ra sisi vehe ñuhu hebreo cuan. Ta i sica ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu sii ra Pablo vatyí cua zacuaha tucu ra sii ñu inga quivi quitatu ñiyivi.

⁴³Ta sa quita tandihi ñiyivi vehe ñuhu ta cuaha xaan ñiyivi hebreo ta ñiyivi tyaa xaan yahvi ley ñiyivi hebreo, i sindyico ñu sii ra Pablo ta ra Bernabé. Ta i nacatyí xaan ra Pablo ta ra Bernabé sihin ñu vatyí ma naa iñi ñu sa nacatyí ra sihin ñu ta nacañi vaha iñi ñu yozo caa zavaha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ñu.

⁴⁴Ta inga vitya quivi quitatu ñiyivi i titahan sa vatyí tandihi ñiyivi ñuu cuan vatyí cua tyizoho ñu Tuhun Ndyoo.

⁴⁵Zoco sa ndyehe ñiyivi hebreo, ra ña sino iñi, vatyí i titahan cuaha xaan ñiyivi ta i cucuihna iñi ra. Ta i quisaha catyi ra vatyí ña vaha sa cahan ra Pablo ta i cahan ra ndya vaha ñi sii ra.

⁴⁶Zoco ñá yuhu ra Pablo ta ra Bernabé ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Cuñi si sa nacatyí ndi Tuhun Ndyoo xihna ca sihin maa ndo vatyí ñiyivi hebreo cuu ndo, zoco ña cuñi ndo tyizoho ndo. Ta cuhva zavaha ndo zañaha ndo vatyí ña cuñi ndo sa cuhun ndo gloria. Ta yucuan cuenda cua cuhun ndi nu iyo inga ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

⁴⁷Tacuan cua zavaha ndi vatyí ndya ta tyiemvu i catyí maa ra Ndyoo: “Tañi minoo ñúhu cua cuu maa ndo sii tandíhi ñiyívi ñuu ñiyívi vatyí cua nacatyí ndo sihin tandíhi cuii ñiyívi yozo caa cua nduvaha añima ñu.” Ta i cahan ra Ndyoo cuhva cuan sa cuenda maa ndi.

⁴⁸Ta sa siñi ñiyívi, ñu sa yívi ñiyívi hebreo cuu, ta zii xaan i cuñi ñu, ta i quisaha catyí ñu vatyí vaha xaan cuu Tuhun Ndyoo. Ta tandíhi ñu i casi ra Ndyoo vatyí cuhun ñu gloria, i sino iñi ñu.

⁴⁹Tacuan i cuu ta i sitya Tuhun Ndyoo tandíhi ñuu yucuan.

⁵⁰Zoco i cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, sihin minoo ityi ñu zihí, ñu zacahnu sii ra Ndyoo cuhva iyo costumbre maa ñu, ta i cahan tucu ra hebreo sihin ra ñiñi ñuu cuan ta i quisaha ra cuatyí cuhva ndya i tava ra sii ra Pablo ta ra Bernabé ñuu cuan.

⁵¹Tacuan ta ziquí i quízi ra Pablo ta ra Bernabé saha ra ta i tava ra ñiyaca ñuu cuan vatyí ma ndoo ca ra sihin ñiyívi ñuu cuan ta cuahan ra ndya minoo ñuu cahnu sa nañi Iconio.

⁵²Zoco zii xaan i cuñi ñu sino iñi ñuu Antioquía cuan, ta i sicoo xaan Tatyí Ii sihin ñu.

Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio

14 Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio ta i quihvi ra vehe ñuhu ñiyívi hebreo. Vaha xaan i cahan ra yucuan ndya cuhva ndya i sino iñi cuaha xaan ñiyívi, ñu hebreo ta inga ñiyívi.

²Zoco ra hebreo, ra ña sino iñi, i cahan ra ndya vaha ñi sii ra sino iñi Tuhun Ndyoo ta i zasino ra iñi ñiyívi sa yívi ñiyívi hebreo cuu minoo cuhva ña vaha.

³Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha xaan indyacuan. Ñá yuhu ra ta cahan ra Tuhun Ndyoo vatyí ñii cuu iñi ra sii Ndyoo. Ta i saha ra Ndyoo cuhva sii ra sa zavaha ra sa ndyityí vatyí tacuan ta cua coto ñiyívi vatyí cahan ra sa ndisa sa catyí ra vatyí cuñi xaan ra Ndyoo sii ñu.

⁴Ñá ndu-ñin ñiyívi ñuu Iconio cuan. Iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, ta iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra apóstol.

⁵Tacuan ta ziquí ra hebreo ta inga ra sa yívi ra hebreo cuu i ndu-ñin ra sihin ra cu tyiño vatyí cua zavaha ra ndya vaha ñi sihin ra Pablo ta ra Bernabé. Ta cua cañi ra sii ra sihin yuu ndya cua cuu ra.

⁶Zoco i ñihi ra Pablo ta ra Bernabé tuhun cuan, ta sa sito ra sii si i sino ra ta cuahan ra ndya ñuu Listra ta ndya ñuu Derbe nu cu si Licaonia ta tandíhi inga ñuu iyo yucuan.

⁷Ta i nacatyí ra sihin ñiyívi yozo caa cua zacacu ra Ndyoo sii ñu.

Cañi xaan ñiyívi sii ra Pablo sihin yuu ñuu Listra

⁸Ñuu Listra sicoo minoo ra coxo. Ñá cuu caca ra. Maa sa ndyaa ñi ra vatyí coxo ra cacu ra.

⁹I tyizoho ra coxo sa cahan ra Pablo ta ndyehe ra Pablo sii ra ta nacoto ra vatyí ñii cuu iñi ra ta cua nduvaha ra.

¹⁰Tacuan ta ñihi xaan i cahan ra Pablo ta catyí ra: Nacuiñi ndyaa

vohon. Tacuan ta i nduvita ra ta i quisaha sica ra.

¹¹Ta sa ndyehe ñiyivi sa zavaha ra Pablo ta i quisaha cana saa ñu sihin zahan maa ñu, zahan ñuu Licaonia ta catyi ñu: Sa vasi uu tahan ndyoo ihya nu iyo yo. Caa ra cuhva caa maa yo. Catyi ñu.

¹²Ta tyiemvu sica iñi ñiyivi vatyi ra Júpiter ta ra Mercurio cuu ra cuu Ndyoo. Yucuan cuenda i catyi ñu vatyi minoo ndyoo nañi Mercurio cuu ra Pablo vatyi maa ra cuu ra cahan. Ta ra Bernabé cuu ra ndyoo sa nañi Júpiter.

¹³Ta i sicoo minoo zutu cuenda ra Júpiter. Ta i sicumi ra vehe ñuhu yu ñuu cuan. I sindyaca ra uu tahan zindiqui. Ta i sindyaca ra corona ita. I cuñi maa ra ta i cuñi ñiyivi sa zacahnu ñu vico nu saa ra Pablo ta ra Bernabé vatyi sica iñi ñu vatyi Ndyoo cuu ra. Ta yucuan cuenda cua cahñi ñu sii zindiqui cuan.

¹⁴Zoco sa sito ra Pablo ta ra Bernabé tuhun cuan ta i ndata ra zahma ndisi ra vatyi ñá tahan iñi ra sa zacuu ñiyivi Ndyoo sii ra. Ta cacono ra quihvi ra ndya mahñu ñiyivi ta i cana saa ra Pablo ta catyi ra:

¹⁵Ndoho tata, ¿ña cuenda zavaha ndo tacuan ta ñiyivi cuu ndi tañi maa ndo? ta vasi nacatyi ndi sihin ndo vatyi zandoo ndo sa zavaha ndo cuhva ya vatyi ñahñi tyindyee si. Sino iñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuui vatyi maa ra i zavaha andivi, ñuu ñiyivi ta tyañuhu ta tandihi sa iyo.

¹⁶Ndya ta tyiemvu ta ndya vityi saha ra Ndyoo sa zavaha tandihi ñiyivi cuhva cuñi maa ñu

¹⁷vazu zañaha ra sii ñu yoo ra cuu ra vatyi zavaha ra cuaha xaan sa vaha. Saha ra sa coon zavi ta sa coo vaha itu tandihi cuiya. Saha ra sa casi yo ta sa cuzii iñi yo. Catyi ra Pablo.

¹⁸Zoco vazu i nacatyi ra Pablo tuhun cuan, yii xaan ta i ñihi ra cuhva zandumazu ra iñi ñiyivi ta ma cahñi ñu zindiqui cuan ta ma zacahnu ñu vico sa cuenda ra.

¹⁹Tacuan ta i saa minoo ityi ñiyivi hebreo, ra ña sino iñi. Ra ñuu Antioquía ta ra ñuu Iconio cuu ra. I sino iñi ñiyivi sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Pablo. Ta i cañi xaan ñu sii ra Pablo sihin yuu cuhva ndya sica iñi ñu vatyi sa sihi ra, ta i xita cañoho ñu sii ra i sindyaca ñu sii ra ndya zava yu ñuu.

²⁰Ta i titahan ra sino iñi Tuhun Ndyoo siconduu nu caa ra Pablo, ta i nduvita ra ta nandihvi tucu ra ñuu cuan. Ta inga quivi i quita ra yucuan sihin ra Bernabé, cua cuhun ra ñuu Derbe.

²¹Ta sa yaha nacatyi ra Tuhun Ndyoo ñuu Derbe ta i sino iñi cuaha xaan ñiyivi, ta ziqui cua nanuhu tucu ra ndya ñuu Listra, ñuu Iconio ta ñuu Antioquía.

²²Indyacuan saha tucu ra tundyee iñi sii tandihi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta i catyi ra sihin ñu: Sino vaha iñi ndo sii ra Jesús, ta ma zaña ndo sii ra. Cua coo tundoho sii yo, zoco tacuan ta cua quihvi yo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, catyi ra.

²³Tacuan i cuu ta i tyaa tyiño ra sii uu a uñi tahan ra tahan tahan ñuu nu sino iñi ñiyivi Tuhun Ndyoo vatyi cua zacuenda ra sii ñu. Ta ñá sasi ra Pablo ta ra Bernabé xita ta i

sica tahvi ra sii Ndyoo sa cuenda ra cuan. Ta ziqui i catyi ra: Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Maa ra cuu ra cua cucumi vaha sii ndo. Catyi ra.

**Cua nanuhu tucu ra
Pablo ta ra Bernabé ñuu
Antioquía, nu cu si Siria**

²⁴Tacuan ta ziqui i yaha tucu ra nu cu si Pisidia, ta saa ra nu cu si Panfilia.

²⁵I nacatyí ra sihin ñiyivi Tuhun Ndyoo ñuu cahnu sa nañi Perge, ta ziqui cuahan ra ndya Atalia.

²⁶Yucuan i quihvi ra minoo barco ta cua nanuhu ra ndya ñuu Antioquía nu i quita ra sa xihna ñi. Yucuan cuu ñuu nu i sica ñiyivi tumañi iñi sii ra Ndyoo sa xihna ñi sa cua tyindyee ra sii ra Pablo ityi cuahan ra. Ta vityi ndihí tyiño ra.

²⁷Ta sa saa ra ñuu Antioquía i zatitahan ra sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ta i nacatyí ra sihin ñu tandihí sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva i tyindyee ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva i saha ra Ndyoo sa sino iñi inga ñiyivi vazu yivi ñiyivi hebreo cuu ñu.

²⁸Tacuan cuu ta i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha ca sihin ñiyivi sino iñi ñuu cuan.

**Cuhva i titahan ra apóstol
ñuu Jerusalén**

15 Ta sa ndyaa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Antioquía sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo, ta i saa minoo ityi ñiyivi, ra i quita nu cu si Judea. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyivi vatyí tatu cuñi rayí sa cacu añima ra cuñi si vatyí yivi sa sino ñi iñi ra sii ra Jesús zoco cua

cuhva ra sa tahndya ñii xiñi xuu ra vatyí tacuan i catyi ley ra Ndyoo ta tyiemvu cuhva i tyaa ra Moisés.

²Ñihi xaan i natuhun ra Pablo ta ra Bernabé sihin ra vatyí ñá ndu-iin ra sihin ra, cuhva cuan. Tacuan ta ziqui i saha ñiyivi tyiño sii ra Pablo ta ra Bernabé ta sii zuhva ca ra cua cuhun ra ñuu Jerusalén vatyí cua natuhun ra sihin ra apóstol ta sihin ra ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi indyacuan. Vatyí tacuan ta cua nacoto ra yozo caa cua ndundoo tyiño cuan.

³Ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Antioquía cuu ñu i tasi sii ra. Ta sa cuahan ra i yaha ra nu cu si Fenicia, ta nu cu si Samaria. Ta i nacatyí ra sihin ñiyivi yozo caa i zandoo ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu costumbre sahnu ñu. Ta vityí tyaa ñu yahvi sii Ndyoo. Ta zii xaan i cuñi tandihí ñu, sa siñi ñu tuhun cuan.

⁴Ta sa saa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Jerusalén ta i ndyehe vaha ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi nu saa ra. Ta tacuan tucu i zavaha tandihí ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Tacuan ta ziqui i quisaha nacatyí ra Pablo tandihí sa zavaha ra Ndyoo tandihí ñuu nu sahan ra.

⁵Tacuan i zavaha ra ta i nduvita uu, a uñi tahan ra. Ra fariseo cuu ra, ta sa sino iñi ra sii ra Jesús. Maa ra cuan i catyi: Cuñi si sa tahndya ñii xiñi xuu tandihí ra quihvi cuenda ra Jesús ta nacatyí yo sihin ra vatyí tyaa tucu ra yahvi sii ley i saha ra Moisés.

⁶Tacuan ta i titahan tandihí ra apóstol sihin ra ndyizo tyiño nu iyo

ñiyivi sino iñi vatyi cua nacañi iñi ra ñaa sa cuñi si sa ndisa.

⁷Sa naha xaan natuhun ra ta i nduvita ra Pedro ta catyi ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi sa iyo quivi i casi ra Ndyoo sii, sihin maa ndo vatyi cua nacatyí Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu vatyi cua coto ñu ta cua sino iñi ñu.

⁸Ta maa ra Ndyoo, sito ra añima tandihi ñiyivi, ta zañaha ra sii yo vatyi cua quihin ra sii ñu vatyi saha ra Tatyí li sii ñu inuu ñi tañi saha ra sii maa yo.

⁹Ta ña catyi ra Ndyoo sihin yo vatyi ña vaha maa ñu ta vaha xaan maa yo. Zanduvaha ra añima ñu vatyi sino iñi ñu sii ra.

¹⁰Vityí caca iñi yo cuhva cuñi ra Ndyoo. Ña vaha sa cua cuhva yo tundoho sii ñiyivi sino iñi sii ra ta cua catyi yo vatyi cua zavaha ñu costumbre i saha ra Moisés. Sito yo vatyi ñá cuu cundyeé iñi ñiyivi sahnú sii yo sa zavaha ñu tandihi sa catyi ra Moisés, ta sito yo vatyi ñá cundyeé tucu iñi maa yo zavaha yo sii si.

¹¹Ña tacuan ta nduvaha añima yo. Sito yo vatyi nduvaha añima yo vatyi iyo xaan tumañi iñi sii ra Jesús. Ta ñahñi ca cuhva nduvaha añima ñiyivi.

¹²Taxi ñi i nduu tandihi ñiyivi sa siñi ñu cuhva nacatyí ra Pablo ta ra Bernabé tandihi sa i cuu ta tandihi sa ndyityi i zavaha ra Ndyoo nu sahan ra nu iyo ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

¹³Ta sa ndihi cahan ra ta i cahan ra Jacobo ta catyi ra: Tyizoho ndo, yañi xaa.

¹⁴Sa saha ra Simón Pedro cuenda yozo caa i quisaha ra Ndyoo zasino ra iñi inga ñiyivi vatyi sii maa ra Ndyoo cua cuu ñu vazu yivi ñiyivi hebreo cuu ñu.

¹⁵Ta zuun ñi cuhva ya cuu cuhva i cahan Tuhun Ndyoo ta tyiemvu vatyi i tyaa minoo ra profeta cuhva cahan ra Ndyoo:

¹⁶Nu vasi quivi cua quisi ra Cristo vatyi cua cuhve tyiño sii ra.

Quivi i sicoo ra rey David i zacahnu ñiyivi sii sa ndisa cuii.

Zoco zuhva ñi quivi ta i zaña tucu ñu sii.

Cuhva i zacahnu ñu sii, ta quivi ra David cua zacahnu tucu ñiyivi hebreo sii nu vasi quivi.

¹⁷Ta sa cuenda maa ñu hebreo ta tacuan tucu cua zavaha inga ñiyivi, ñu yivi ñiyivi hebreo cuu, ta cua sino iñi ñu sii.

¹⁸Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi sa sito ra vatyi cua zavaha ra cuhva cuan cumañi ca sino ñuu ñiyivi. Ta yucuan cuenda i catyi ra tacuan.

¹⁹Tacuan ta ziquí i catyi tucu ra Jacobo sihin ñiyivi: Sica iñi vatyi vaha ca ma cuhva yo tundoho sii ñiyivi, ñu yivi ñiyivi hebreo cuu tatu sa i zandoo ñu costumbre sahnú ñu ta ndyico ñu sii Ndyoo sa ndisa cuii.

²⁰Vaha ca tatu cua tyaa yo minoo carta sii ñu ta catyi yo sihin ñu vatyi ma casi ñu sa saha ñiyivi sii zandu ta naquihin tucu ñu. Ta cua coo minoo rayí sihin minoo ñi ñaha ta minoo ñi ñaha sihin minoo ñi rayí. Ta inga cuhva cua cahan yo sihin ñu sa ma casi ñu coño quiti

tatu ña sati vaha niñi ti ta ma casi ca ñu niñi quiti.

²¹Vatyi ndya ta tyiemvu xaan iyo ra tandihi ñuu, ra cahvi ley saha ra Moisés sisi vehe ñuhu hebreo. Tahan tahan vitya cahvi ra sii si quivi quitatu ñiyivi. Tacuan i catyi ra Jacobo.

²²Tacuan i cuu si, ta i catyi ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyivi sino iñi ta tandihi inga ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan vatyi cua tasi ra sii a uu, a uñi tahan ra tahan ra, cua cuhun ra ndya ñuu Antioquía sihin ra Pablo ta ra Bernabé. Ta i saha ra tyiño cuan sii ra Judas. Nañi tucu ra Barsabás ta sii ra Silas. Nduu tahan ra cuu ra ndyizo tyiño cahnu nu iyo ñiyivi sino iñi.

²³Ihya cuu sa catyi carta i tasi ra sihin ra ndya nu iyo ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu ñuu Antioquía ta nu cu si Siria ta Cilicia. Catyi si: “Maa ndi cuu ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyivi sino iñi ta sihin tandihi ñu sino iñi Tuhun Ndyoo ityi ya. Saha ndi minoo ndyoo nacucumi sii maa ndo.

²⁴Ñihi ndi tuhun vatyi sahan ñiyivi ñuu ya ndya ñuu ndo, ta yivi maa ndi saha tyiño sii ñu ta i zayanga ñu sii ndo vatyi catyi ñu sihin ndo vatyi cuñi si sa cahndya ndo ñii xiñi xuu tandihi rayii ta tyaa ndo yahvi ley ra Moisés.

²⁵Yucuan cuenda sica iñi tandihi ndi vatyi cua tasi ndi sii zuhva ra iyo ihya vatyi cua cuhun ra nu ndyaa ndo sihin ra tahan yo, ra Bernabé ta ra Pablo, ra sa cuñi xaan ndi.

²⁶Sa cuaha xaan saha cuñi cahñi ñiyivi sii ra sa cuenda tyiño ra Jesucristo.

²⁷Tacuan cuu. Ta yucuan cuenda i tava ndi tyiño sii ra Judas ta ra Silas vatyi cuhun ra ta nacatyi ra sihin ndo tandihi sa i tyaa ndi nuu carta ya.

²⁸Vatyi sa ndu-iin ndi sihin Tatyí Ii ta sica iñi ndi vatyi ma zavaha ndo cuaha xaan cuhva. Ihya ñi cuu cuhva ñiñi cua zavaha ndo:

²⁹Ma casi ndo sa saha ñiyivi sii zandu ta naquihin tucu ñu. Ma casi ndo niñi quiti, ta ma casi ndo coño quiti tatu ñá sati vaha niñi ti. Ta minoo ñi ñaha cua coo sii minoo rayii ta minoo ñi rayii sihin minoo ñaha. Tatu cua cucumi vaha ndo cuhva ya, vaha tacuan ñi.”

³⁰Tacuan i tyaa ra cuan nuu carta ta ra ndyizo tyiño cuan i quihin ra ityi cuahan ra ndya ñuu Antioquía. Ta yucuan i zatitahan ra sii tandihi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta i saha ra carta cuan sii ñu.

³¹Ta sa cahvi ñu sii si, zii xaan i cuñi ñu vatyi vaha xaan cuu cuhva cahan si cuñi ñu.

³²Ta ra Judas ta ra Silas i cuu cahan ra profecía, ta i quisaha cahan ra, ta i tyindyee xaan ra sii ñiyivi ta zii xaan i cuñi ñu.

³³Ta sa yaha zuhva quivi ta cua nanuhu tucu ra. Ta i catyi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo sihin ra: Ndyoo cua tyindyee sii ndo ityi cuahan ndo.

³⁴Zoco i cuñi ra Silas sa ndoo ra.

³⁵Tacuan tucu ra Pablo ta ra Bernabé i ndoo ra ñuu Antioquía. Maa ra cuan sihin cuaha ca ñiyivi sito Tuhun Ndyoo, i zacuaha ra sii ñiyivi ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñu.

Quihin tucu ra Pablo ityi cuahan ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo

³⁶I yaha zuhva ca quivi ta ziqui catyi ra Pablo sihin ra Bernabé:

Coho tucu yo tandihí ñuu nu i sahan yo. Cua ndyehe yo sii ra tahan yo, tandihí ñiyivi i sino iñi Tuhun Ndyoo nu i nacatyí yo sihin ñu. Cua ndyehe yo yozo caa iyo ñu.

³⁷I cuñi ra Bernabé sa cuhun tucu ra Juan, ra sa nañi tucu Marcos sihin ra.

³⁸Zoco i sica iñi ra Pablo vatyí vaha ca ma quihin ra sii ra vatyí ñá ndoo ra sa sahan ra sihin ra sa xihna ñi. Quivi cuan i zandoo ra Juan Marcos sii ra Pablo ta ra Bernabé nu cu si Panfilia ta i sinuhu ra.

³⁹Ña nacasi tahan sa cahan ra Bernabé sihin ra Pablo sa cuenda tyiño cuan. I cuxaan ra zuhva. Tacuan ta ziqui i cuziin tahan ra. I quihin ra Bernabé sii ra Marcos ta i quihvi ra minoo barco ta cuahan ra nu cu si Chipre.

⁴⁰Ta i quihin ra Pablo sii ra Silas. Ta i sica ñiyivi tumañi iñi sii Ndyoo sa tyindyee ra sii ra Pablo inga saha. Ta ziqui cuahan ra.

⁴¹I yaha ra nu cu si Siria. I yaha ra Cilicia. Ta i saha ra tundyee iñi sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan.

Cuahan ra Timoteo sihin ra Pablo ta ra Silas

16 I saa ra Pablo ta ra Silas ndya ñuu Derbe ta ñuu Lистра. Yucuan i nañihi ra sii minoo ra sino iñi. Nañi ra Timoteo. Ñiyivi hebreo cuu zihí ra ta sino iñi ña sii ra Jesús. Ta zutu ra, ra cahan zahan griego cuu ra.

²Vaha ñiyivi cuu ra Timoteo catyi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Lистра ta ñuu Iconio.

³I cuñi ra Pablo sa cuhun ra Timoteo sihin ra. Zoco i quihin xihna ra sii ra ta i sahdya ra ñii xiñi xuu ra coto cahan xaan ñiyivi hebreo ñuu cuan vatyí sito ñu vatyí ra griego cuu zutu ra ta ña tuhva ra zavaha costumbre maa ñu.

⁴Tacuan ta sahan ra tahan tahan ñuu. I nacatyí ra sihin ñiyivi tuhun i nacatyí ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyivi sino iñi ñuu Jerusalén vatyí tacuan ta cua zacuenda ñu sii ñu cuhva i tyaa ra nuu carta cuan.

⁵Tacuan ta sicoo ca tundyee iñi sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo, ta vaha xaan ca sino iñi ñu sii ra Ndyoo ta tandihí quivi i ndutuu ca ñu.

Tahan ra Pablo ñimahna ta ndyehe ra sii minoo ra nu cu si Macedonia

⁶Ñá saha Tatyí Ii sa nacatyí ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi nu cu si Asia. Yucuan cuenda i yaha ñi ra ndya nu cu si Frigia ta Galacia.

⁷Ta i saa ra nu cu si Misia. Ndyá indyacuan cua cuhun ra ndya nu cu si Bitinia sica iñi ra, zoco ñá saha tucu Tatyí Ii sa cuhun ra yucuan.

⁸Tacuan ta i yaha ra nu cu si Misia, ta i quihvi ra ñuu Troas sa cuu cuenda Misia. Ta Troas cuan ndyaa si yuhu tyañuhu.

⁹Yucuan i tahan ra Pablo ñimahna ta sisi ñimahna i ndyehe ra sii minoo ra nu cu si Macedonia. Ta i sica ra cuan tumañi iñi sii ra Pablo ta catyi ra: “Quisun ndya Macedonia ta tyindyeyun sii ndi.”

¹⁰Ta sa yaha ndyehe ra Pablo ñimahna cuan ta yuhvi ra Lucas sihin ra Pablo ta inga ra i zanumi

ndi sa cuhun ndi ndya Macedonia vatyi sito ndi vatyi sa tasi ra Ndyoo sii ndi sa cua nacatyi ndi tuhun ra indyacuán.

**Ndyaa ra Pablo ta ra
Silas ñuu Filipos**

¹¹I quihvi ndi barco ñuu Troas ta sa ndoo ñi cuahan ndi ndya cuhva ndya saa ndi minoo ñuhu mahñu tyañuhu. Nañi si Samotracia ta inga quivi i saa ndi ñuu Neápolis.

¹²Ndyaa indyacuán i quisaha sica ndi sihin saha ndi ndya ñuu Filipos. Cahnú xaan ñuu cuán. Ñahñi inga ca ñuu ñiñi ca iyo yucuan. Ndyaca ñaha ñiyivi romana sii si. Yucuan i ndoo ndi zuhva quivi.

¹³Minoo quivi quitatu ñiyivi i quita ndi sata ñuu ndya nu iyo minoo yuu vatyi yucuan tuhva ñiyivi sahan ta sica tahvi ñu sii Ndyoo. Yucuan i sindyaa ndi ta i nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ñu zihí, ñu i titahan yucuan.

¹⁴Minoo ña nañi ña Lidia. Ñuu Tiatira cuu ñuu ña. Xico ña zahma vaha, zahma yuhva tixinda, vatyi yucuan cuu tyiño ña. Zacahnu ña sii ra Ndyoo cuhva zacahnu ñiyivi hebreo sii ra. I tyizoho ña sa cahan ra Pablo, ta i nuña ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ña, ta i sino iñi ña sa catyi ra Pablo.

¹⁵Sicoo ndutya ña sihin ñiyivi sii ña, ta ziqui i catyi ña: Sa sito ndo vatyi ndisa cuii sino iñi sii ra Jesús, yucuan cuenda cuhun ndo ta cua ndoo ndo zuhva quivi vehi. Catyi ña ta i zañiñi ña sii ndi ta cuahan ndi vehe ña.

¹⁶Minoo quivi sahan ndi nu sica tahvi ñiyivi sii Ndyoo ta tahan

ndi sii minoo ña yoco. Ñoho tatyí cuihna sii ña, ta cuu nacatyi ña ñaa sa cua tahan ñiyivi nu cuahan quivi. Cuhva cuan i zahacanaa ña xuhun ta ñihi sitoño ña xuhun cuan.

¹⁷I quisaha ndyico ña sii ra Pablo ta sii maa ndi ta i cana saa ña ta catyi ña: Ra ihya zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo cahnú. Ta vasi nacatyi ra sihin ndo yozo caa cua cacu añima ndo ta ma cuhun ndo andyaya. Catyi ña.

¹⁸Tacuan i zavaha ña cuaha xaan quivi cuhva ndya ña cundyee ca iñi ra Pablo, ta ziqui i nandyehé sata ra ta i catyi ra sihin tatyí cuihna cuan: Yuhvi catyi vatyi quiton añima ña ya vatyi iyo tundyee iñi sii ra Jesús. Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita tatyí cuihna añima ña.

¹⁹Ta sa sito sitoño ña vatyi ma ñihi ca ra xuhun sihin ña vatyi sa i quita tatyí cuihna añima ña ta i tiñ ra sii ra Pablo ta ra Silas ta sindyaca ra sii ra ndya vehe tyiño.

²⁰I sindyaca sitoño ña sii ra nuu ra juez ta catyi ra sihin ra juez: Ra ihya zativi tyiño ñuu yo ta ñiyivi hebreo cuu ra.

²¹Zacuaha ra costumbre sa ma cuu sino iñi yo ta ma cuu zavaha yo vatyi ñiyivi romano cuu yo. Tacuan i catyi ra cuan.

²²Tacuan ta i tyaa tandihí ñiyivi cuatyi sata ra Pablo ta ra Silas. Ta i tava ra cu tyiño tyiño sa quita zahma ra Pablo ta ra Silas. Ta i catyi ra sihin ra policía: Cañi vaha vaha ndo sii ra sihin yutu.

²³Ta sa yaha cañi xaan ra sii ra ta i tyihi ra sii ra vehe caa ta catyi ra sihin ra cumi vehe caa vatyi nacucumi vaha xaan ra sii ra.

²⁴Ta sa ñihi ra cumi vehe caa cuan tuhun cuan ta i tyihi ra sii ra vehe nu cutu ca, ta i tyihi ra saha ra sisi vitu.

²⁵Tañi cuhva maa ñuu sata ra Pablo ta ra Silas yaa Ndyoo ta sica tahvi ra sii Ndyoo ta i tyizoho inga ra ñoho si vehe caa cuan.

²⁶Ta ta sica cuii ñi i taan minoo sa ñihi xaan. Ñihi xaan i quizi si vehe caa cuan. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña tandihi yuvehe ta i ndasi cadena sa nuhñi ra ñoho vehe caa cuan.

²⁷I natahvi iñi ra cumi vehe caa cuan. Ta ndyehe ra vatyí nuña tandihi yuvehe, ta sica iñi ra vatyí sa sino tandihi ra ñoho si vehe cuan. Yucuan cuenda i tava ra mityi ra ta cua cahñi ra zuun ñi sii maa ra.

²⁸Zoco i catyi ra Pablo: Ma cahñun suun. Ñoho tandihi ndi ihya.

²⁹I sica ra cumi vehe caa cuan ñúhu ta i cacono ra sisi vehe cuan. Ñihi tacuan ñi ca ra vatyí yuhu xaan ra. I sicuñi siti ra nuu ra Pablo ta ra Silas.

³⁰Ta ziqui i tava ra sii ra ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavehi, tata, ta cua cacu añime?

³¹Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sino iñun sii ra Jesús, ta cua cacun, yoho ta tandihi ñiyivi suun.

³²Tacuan ta ziqui i nacatyí ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin ra ta sihin tandihi ñiyivi vehe ra.

³³Ta zuun ñi sa cuaa cuan i nacatya ra cumi vehe caa cuan nu ñicuehe nduu tahan ra. Ta i sicoo ndutya ra cumi vehe caa cuan sihin tandihi ñiyivi sii ra.

³⁴Tacuan ta i quihin ra sii ra Pablo ta cuahan ra sihin ra ndya vehe ra, ta saha ra sa casi ra. Ta zii xaan i cuñi ra ta ñiyivi sii ra vatyí sa sino iñi ñu sii ra Jesús. (Tacuan ta ziqui i nandihvi tucu ra Pablo ta ra Silas vehe caa cuan coto cuxaan ra cu tyiño sihin ra cumi vehe caa.)

³⁵Ta inga quivi sa ñaha ñi i tasi ra juez sii ra policia ta catyi ra sihin ra cumi vehe caa: Zaña ndo sii ra cuan.

³⁶Ta tacuan i catyi ra cumi vehe caa cuan sihin ra Pablo vatyí sa cuu quita ra sihin ra Silas.

³⁷Zoco i catyi ra Pablo: Ra ñuu Roma cuu nduhvi. Ta ñahñi cuhva iyo sii ra ihya sa cañi ra sii ndi nuu ñiyivi ta tyihi ra sii ndi vehe caa. Ta ñá saha ra sa cahan ndi ta nu sa ñá cutuñi ndi. Ta vityi cuñi ra sa cua zaña xehe ra sii ndi. Ña tacuan cuu si. Nacatyí ndo sihin ra juez vatyí naquisi tava maa ra sii ndi ta cua cuhun ndi. Tacuan i catyi ra Pablo.

³⁸Ta tacuan i nacatyí ra policia sihin ra juez. Ta i yuhu ra juez sa ñihi ra tuhun vatyí ra ñuu Roma cuu ra Pablo ta ra Silas.

³⁹Yucuan cuenda sahan ra nu ñoho ra Pablo sihin ra Silas ta i sica ra tumañi iñi sii ra sa ma cuxaan ra, ta ziqui i tava ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra vatyí sa ndyoo ñi naquita ra ñuu cuan.

⁴⁰Ta sa quita ra Pablo ta ra Silas vehe caa ta cuahan ra vehe ña Lidia. Ta i ndyehe ra sii inga ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ta saha ra tundyee iñi sii ñu ta ziqui i quita ra ñuu cuan.

Siñi ñiyivi ñuu Tesalónica Tuhun Ndyoo

17 I yaha ra Pablo ta ra Silas ñuu Anfipolis ta ñuu

Apolonia ta cuahan ra minoo ñuu cahnu. Nañi si Tesalónica. Yucuan iyo minoo vehe ñuhu hebreo.

²Ta tañi sa tuhva ra Pablo sahan, tacuan i sahan ra yucuan. Uñi quivi, quivi quitatu ñiyivi, i zacuaha ra sii ñiyivi cuhva catyi Tuhun Ndyoo.

³Tyehen i catyi ra: I catyi Tuhun Ndyoo vaty i cua ndyehe ra Cristo tundoho. Cua cuu ra, ta ziqui cua nandoto tucu ra. Yuhvi catyi vaty ra Jesús cuu ra cu Cristo vaty tacuan i tahan si sii ra. Ta cua zacacu ra sii ñiyivi nu iyo ñu ndyehe tundoho. Tacuan i catyi ra Pablo.

⁴Ta ñiyivi i tyizoho, cuaha ñu i sino iñi. Ta cuaha ca ra, ra griego cuu ra. Ta sa sino iñi ra cuhva zacuaha ñiyivi hebreo. Ta inga ñu cuu ñu ñazihí ra cuca ñuu cuan.

⁵Tacuan ta sa ndyehe ra hebreo, ra ña sino iñi, vaty sino xaan iñi ñiyivi ta i cucuihna iñi ra sa cuenda si. I quihin ra sii minoo ityi ra sica noo ñi, ra ña zatyño, ta ra yucuan i zatitahan sii ñiyivi, ta i zanduvaa ra sii ñu. Sahan ra vehe ra Jasón sa nanducu ra sii ra Pablo vaty cua cundyaca ra sii ra nu yucu tandihí ñiyivi.

⁶Zoco ña nañihi ra sii ra. Tacuan ta ziqui i xita cañohe ra sii ra Jasón ta sii zuhva ca ra sino iñi nuu ra cu tyiño. Ta i cana saa ra ta catyi ra: Ra ihya zayanga sii ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi ta vityi vasi zayanga ra sii ñiyivi ñuu yo.

⁷I saha ra Jasón ya sa cundyaa ra cuan vehe ra. Catyi ra ya vaty ra Jesús cuu ra cu rey ta yivi ra César. Cuaty i cuu si sa tacuan vaty ra César cuu rey sii maa yo.

⁸Tacuan i cahan ra cuñi cuaty i cuan cuhva ndya zanduvaa xaan ra sii ñiyivi sihin ra cu tyiño.

⁹Zoco i saha ra Jasón ta inga ra zuhva xuhun, ta i quita ica ra.

Cuahan ra Pablo ta ra Silas ñuu Berea

¹⁰Zuun ñi sa cuaa cuan i zanumi ra sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ta ra Silas ta cuahan ra ndya ñuu Berea. Ta cuhva sa saa ra yucuan, i sahan ra vehe ñuhu hebreo.

¹¹Ñiyivi hebreo ñuu cuan vaha ca ñiyivi cuu ñu. Ñá zavaha ñu cuhva i zavaha ñiyivi hebreo ñuu Tesalónica. Cuñi xaan ñiyivi ñuu Berea sa tyizoho ñu Tuhun Ndyoo. Ta tandihí quivi i cahvi ñu Tuhun Ndyoo vaty cuñi ñu coto ñu tatu ndisa sa cahan ra Pablo.

¹²Yucuan cuenda i sino iñi cuaha xaan ra hebreo, ta cuaha ñuzihí griego, ñu ñiñi.

¹³Zoco sa ñihi ñiyivi hebreo ñuu Tesalónica tuhun vaty zacuaha ra Pablo Tuhun Ndyoo ñuu Berea ta ziqui sahan ra cua zanduvaa ra sii ñiyivi ñuu Berea ta cua cahñi ñu sii ra Pablo.

¹⁴Yaty xaan i tasi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ndya yuhu tyañuhu. Ta i ndoo ra Silas ta ra Timoteo ñuu Berea.

¹⁵Cuahan uu tahan ñiyivi sihin ra Pablo. Sindyaca ra sii ra ndya ñuu Atenas. Ta ziqui i tasi ra Pablo tyiño sihin ra sa nacaty i ra sihin ra Silas ta ra Timoteo vaty zanumi ra ta cuhun ra nu iyo ra Pablo.

Ndyaa ra Pablo ñuu Atenas

¹⁶I ndatu ra Pablo ñuu Atenas ndya cua quisi ra Silas ta ra

Timoteo. Ta sica xaan iñi ra Pablo vatyi ndyehe ra vatyi cuaha xaan zandu yutu iyo ñuu cuan.

¹⁷Yucuan cuenda sahan ra vehe ñuhu vatyi cua natuhun ra sihin ñiyivi hebreo ta sihin inga ñiyivi sino iñi sii Ndyoo. Ta tandihi quivi i nacatyi ra sihin ñiyivi i ndyehe ra nuyahvi.

¹⁸Ta ziqui i natuhun tahan ñiyivi cuhva i cahan ra Pablo. Iyo ñu zacuaha ñu tuhun ra Epicúreo ta iyo ñu zacuaha ñu tuhun ñiyivi estoico. Ta zuhva ñu i catyi: ¿Ñaa tuhun cuu si sa nacatyi xaan ra ya vatyi cahan xaan ra tuhun inga ndyoo, ra ña sito yo? Tacuan i catyi ra cuan vatyi cahan ra Pablo tuhun ra Jesús ta cuhva i nandoto ra Jesús.

¹⁹Tacuan ta ziqui i sindyaca ñu sii ra Pablo ndya xiñi yucu Areópago nu titahan ra ndyizo tyiño ñuu cuan ta i catyi ra sihin ra Pablo: Cuñi ndi coto ndi ñaa tuhun cuu si sa zacuohon sii ñiyivi.

²⁰Tucu xaan cuu tuhun nacatyun, ta cuñi ndi coto ndi ñaa sa cuu si. Tacuan i catyi ñu.

²¹Vatyi tandihi ñiyivi ñuu Atenas sihin ñiyivi inga ñuu, ñu iyo ñuu Atenas cuan, ñahñi tyiño zavaha ñu. Maa ñi sa tyizoho ñu ta sa nacatyi ñu ñaa cuhva saa iyo.

²²Tacuan i cuu ta ziqui i nduvita ra Pablo mahñu nu yucu ra cuan xiñi yucu Areópago ta i catyi ra sihin ra ñuu Atenas cuan: Ndoho ra ñuu Atenas, ndyehi vatyi zacahnu xaan ndo ndyoo sii maa ndo sihin tandihi cuii añima ndo.

²³Vatyi sehin sa ndyehi nu zacahnu ndo sii ndyoo ndo ta i

ndyehi minoo altar ta ndyaa letra. Tyehen catyi si: “Cuenda ndyoo sa ña sito yo.” Zacahnu ndo sii ra vazu ña sito ndo sii ra. Ta vityi cua nacatyi sihin ndo yoo ra cuu ra.

²⁴Ndyoo, ra zavaha ñuu ñiyivi cuu ra. I zavaha ra tandihi sa iyo. Sitoho yutyi andivi ta ñuhu ñuu ñiyivi cuu sii ra. Ña iyo maa ra sisi vehe ñuhu zavaha ñiyivi.

²⁵Ña cuñi si sa cua tyindyee ñiyivi sii ra vatyi ñahñi sa cumañi sii ra vatyi zuun ñi maa ra saha tandihi sa iyo. Saha ra sa cundito yo. Saha ra sa coo tatyi yo.

²⁶Minoo tuhun ñi ñiyivi i zavaha ra Ndyoo sa xihna ñi. Tacuan i cuu ta ziqui i ndutuu ca ñiyivi ta i catyi ra Ndyoo vatyi cua coo ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi. I catyi maa ra ndyamaa cua coo sa ziin ziin tata ñiyivi ñuu ñiyivi, ta i saha ra ñaa ñuhu cua cuu sii ñu. Ta i catyi ra ñaa ñiyivi cua cundyaca ñaha sa ziin ziin ñuhu ta ama cua cundyaca ñaha ñu.

²⁷Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cua nanducu ñiyivi sii ra. Sica iñi ra vatyi ña yii ta cua nañihi ñu sii ra. Vatyi ña sica iyo ra sihin yo.

²⁸Vatyi sa cuenda maa ra ta ndito yo, cuu caca yo ta cuu coo yo cuhva iyo yo. Tañi sa i tyaa minoo ra ñuu ndo ta tyiemvu vatyi catyi ra: “Maa ra Ndyoo i zavaha sii yo.” Catyi ra.

²⁹Ta ndisa vatyi i zavaha ra sii yo, ta yucuan cuenda ña vaha caca iñi yo vatyi caa ra tañi caa minoo ndyoo xuhun cuaan a xuhun cui, a yuu a ñaa sa zavaha ñiyivi cuhva caa ra.

³⁰Ta tyiemvu ñá sito maa ñiyivi ñaa sa zavaha ñu. Ta ñá cuxaan ra

Ndyoo sihin ñiyivi quivi cuan vatyí ñá sito ñu. Zoco vityi catyi ra vatyí nazandoo ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi cuatyí zavaha ñu.

³¹Vatyí sa sata ra quivi sa cua tasi tuñi ra sii ñiyivi ñuu ñiyivi sihin sa ndoo. Ta saha ra tyiño sii minoo ra sa cua ndyehe ra a sa vaha zavaha ñiyivi a sa ña vaha. I zañaha ra Ndyoo sii yo vatyí iyo cuhva sii ra cuan vatyí i zanandoto ra sii ra.

³²Ta sa siñi ñiyivi vatyí catyi ra Pablo vatyí i nandoto minoo ñiyivi ta zuhva ñu tyizoho cuan, i sacu ndyaa ñu sii ra Pablo. Zoco inga ñu i catyi ñu: Cuñi ndi sa tyizoho ndi sa cohon inga saha.

³³Tacuan ta i quita ra Pablo nu titahan ñiyivi.

³⁴Ta zuhva ra cuan i sino iñi ra ta i titahan ra sihin ra Pablo. Minoo ra nañi ra Dionisio. Ra ndyizo tyiño ñuu cuan cuu ra. Ta minoo ñaha sino iñi, nañi ña Dámaris. Ta iyo ca ñu sino iñi ndihi ca.

Cuahan ra Pablo ñuu Corinto

18 Tacuan ta ziqui i zandoo ra Pablo ñuu Atenas ta cuahan ra ñuu cahnu Corinto.

²Yucuan i nañihi ra sii minoo ra hebreo tañi maa ra. Aquila nañi ra. Ñuu Ponto i cacu ra. Ta cunaha ca sa quita ra nu cu si Italia sihin ñazihí ra. Nañi ña Priscila. I quita ñu ñuu cuan vatyí i tava ra ndyaca ñaha Claudio sii tandihi ñiyivi hebreo ñuu Roma nu sindyaa ñu. Sahan ra Pablo vehe ñu nu ndyaa ñu ñuu Corinto.

³Yucuan i ndoo ra Pablo ta i zatyíño ra sihin ñu vatyí sa tuhva ra zatyíño tañi zatyíño maa ñu. I

zavaha ñu vehe zahma. Ta tacuan i zahacanaa ñu xuhun.

⁴Ta i natuhun ra Pablo sihin ñiyivi vehe ñuhu hebreo tandihi quivi sa cu quivi quitatu ñiyivi. I natuhun tahan ra sihin ñiyivi hebreo ta i natuhun tahan ra sihin ñiyivi griego vatyí cuñi ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.

⁵Ta sa quita ra Silas ta ra Timoteo ñuu Macedonia ta i saa ra nu ndyaa ra Pablo, ta ziqui i zaña ra Pablo inga tyiño ra ta tandihi tyiemvu i zacuaha ra Tuhun Ndyoo. I nacatyí ra sihin ñiyivi hebreo vatyí ra Jesús cuu ra sa ndatu ñu, ra cua tasi ra Ndyoo. Ta cua zacacu ra sii ñiyivi nu iyo ñu ndyehe tundoho.

⁶Tacuan ta ziqui i quisaha nduxaan ñiyivi hebreo cuan sihin ra Pablo ta i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Jesús. Tacuan i cuu si ta i naquizi ra Pablo zahma ra vatyí ña cundyee ca iñi ra sa cahan ñu. I catyi ra sihin ñu: Cuatyí maa ndo cuu ta ma cuhun ndo gloria. Yivi cuatyí mi. Ta vityí cuhin cua nacatyí Tuhun Ndyoo maa ñi sihin ñiyivi, sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

⁷I quita ra vehe ñuhu hebreo ta cuahan ra vehe minoo ra nañi Justo vatyí zacahnu maa ra Justo sii Ndyoo. Ta iyo vehe ra yatyí ñi xiin vehe ñuhu.

⁸Sino iñi minoo ra nañi Crispo Tuhun Ndyoo. Ra cu nuu sii vehe ñuhu hebreo cuu ra. Sino iñi tandihi ñiyivi vehe ra. Ta i sino tucu iñi cuaha xaan inga ñiyivi ñuu Corinto sa siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta i sicoo ndutyá ñu.

⁹Tacuan ta minoo sa cuaa i ndyehe ra Pablo sii ra Jesús sisi

ñimahna ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma yuhun Pablo, ta ma cutaxun. Zacuohon Tuhun Ndyoo.

¹⁰Vatyi zacuenda mi suun. Yoñi ñiyivi cuu tiin suun sa zaha ñu maña suun vatyi iyo cuaha xaan ñiyivi ñuu ya sa cua sino iñi sii.

¹¹Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo minoo cuiya zazava ñuu Corinto sa zacuaha ra sii ñiyivi Tuhun Ndyoo.

¹²Zoco tyiemvu sa cuu ra Galión gobernador nu cu si Acaya, i ndu-iin ñiyivi hebreo sa ña sino iñi, ta i tiin ñu sii ra Pablo. I sindyaca ñu sii ra nuu ra ndyaca ñaha.

¹³Ta i catyi ñu sihin ra Galión: Ra ihya, nacatyi xaan ra sihin ñiyivi cuhva zacahnu ñu sii Ndyoo, zoco yivi cuhva catyi ley ndi cuu si cuan.

¹⁴Sa cua cahan ra Pablo ta i catyi ra Galión sihin ñiyivi hebreo: Tyizoho ndo. Ñahñi sa i zavaha ra ya. Tatu zavaha ra sa ña vaha a cuatyi cua zayange sii ta cua tyizohi sa cahan ndo. Zoco ña tacuan cuu si vatyi ñahñi sa zavaha ra. Ta ma tyizohi sa cahan ndoho ñiyivi hebreo.

¹⁵Cuñi ndo cuatyi sihin ra vatyi zacuaha ra inga tuhun. Inga tuhun nacatyi ra ta tucu iyo ley maa ndo. Ma ndyehi tyiño cahan ndo. Catyi ra.

¹⁶Tacuan ta i tava ra sii ra hebreo sata vehe.

¹⁷Tandihi ñiyivi griego, i tiin ñu sii ra Sóstenes. Ra cu nuu sii vehe ñuhu hebreo cuu ra. I cañi xaan ñu sii ra zuun ñi yuvehé tyiño vatyi cuñi ñu cuatyi sihin ñiyivi hebreo. Ta ñá cahan maa ra gobernador Galión.

Sa nanuhu tucu ra Pablo ndya ñuu Antioquía ta ziqui i quihin tucu ra ityi cuahan ra sa cu uñi saha

¹⁸Cuaha ca quivi i ndoo ra Pablo yucuan. Tacuan ta ziqui i cuziin tahan ra sihin ñiyivi yucuan. Ta cuahan ra ñuu Cencrea. I zatya tyehe ra Pablo xiñi ra vatyi cua zavaha ra minoo cuhva sa catyi ra sihin ra Ndyoo. Ta ziqui i quihvi ra barco vatyi cua cuhun ra ityi Siria sihin ña Priscila ta ra Aquila. Yii maa ña Priscila sii ra Aquila.

¹⁹Ta sa saa ñu ñuu Efeso i zandoo ra sii ra Aquila ta sii ña Priscila ta cuahan ra vehe ñuhu hebreo ta cahan ra sihin ñu hebreo ñu titahan yucuan.

²⁰I sica ñu sii ra sa ndoo ra naha ca, zoco ñá cuñi ra.

²¹Tacuan ta ziqui cua cuziin tahan ra sihin ñiyivi ta catyi ra: Cuñi si sa cuhin ñuu Jerusalén sa cuenda vico. Zoco tatu cuhva ra Ndyoo cua quisi tuqui nu ndyaa ndo. Ta i quihin ra ityi cuahan ra. I quita ra ñuu Efeso sihin barco.

²²Ta sa saa ra Pablo ñuu Cesarea i quihin ra ityi cuahan ra ñuu Jerusalén, ta i saa ra nu iyo ra ndyizo tyiño cuenda ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Ta i nacatyi ra Pablo sihin ra tandihi sa i zavaha ra nu sahan ra. Ta ziqui cuahan ra ñuu Antioquía.

²³I ndoo ra zuhva quivi ñuu Antioquía cuan ta ziqui i quihin tucu ra ityi cuahan ra nu cu si Galacia ta nu cu si Frigia. Tahan tahan ñuu sahan ra ta saha ra tundyee iñi sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo.

**Zacuaha ra Apolos sii ñiyivi
Tuhun Ndyoo ñuu Efeso**

²⁴I quisi minoo ra hebreo ñuu Efeso. Nañi ra Apolos. Ra ñuu Alejandría cuu ra. Casi xaan zacuaha ra Tuhun Ndyoo. Sito xaan ra Tuhun Ndyoo, tutu sahnú.

²⁵Zacuaha ra yozo caa iyo ra Ndyoo. Zacuaha ra sihin tandihi cuui añima ra. Vaha xaan zacuaha ra cuhva sito ra sa cuenda ra Jesús, zoco ta coto ca ra tandihi sa cuenda ra Jesús. Sito ra maa ñi cuhva i zacuaha ra Juan sa zacoo ndutya ra sii ñiyivi.

²⁶Ñá yuhu ra Apolos ta i quisaha zacuaha xaan ra sii ñiyivi sisi vehe ñuhu hebreo. I siñi ña Priscila ta ra Aquila sa cahan ra. Ta ziqui i quihin ñu sii ra ta sahan ñu ndya zava ta i nacatyi ñu sihin ra tandihi sa cumañi ca coto ra, tandihi sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva zacacu ra sii ñiyivi sa cuenda ra Jesús, i nacatyi ñu sihin ra.

²⁷Tacuan ta i cuñi ra Apolos sa cahun ra ndya nu cu si Acaya, ta i tyindyee ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra vatyi saha ñu xuhun ta i tyaa ñu minoo carta sii inga ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ityi cuan vatyi cua nacoto ñu sii ra. Ta sa saa ra Apolos nu cu si Acaya i tyindyee xaan ra sii ñiyivi yucuan. Sa sino iñi ñu sii ra Jesús vatyi iyo xaan tumañi iñi sii ra Ndyoo.

²⁸I ndyehe tandihi ñiyivi yucuan vatyi vaha xaan cahan ra Apolos sihin ñiyivi hebreo sa ña sino iñi vatyi saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ra. Ta i zañaha ra cuhva catyi Tuhun Ndyoo. I catyi ra sihin ñu:

Ndatu ndo sii ra Cristo. Yuhvi catyi vatyi ra Jesús cuu ra vatyi i tava ra Ndyoo tyiño sii ra sa cua zacacu ra sii ñiyivi nu iyo ñu ndyehe tundoho. Catyi ra Apolos.

Sahan tucu ra Pablo ñuu Efeso

19 Ta sa ndyaa ra Apolos ñuu Corinto ta i yaha ra Pablo ityi yucu nu cu si Asia cuan ta cuahan ra ñuu Efeso. Yucuan nañihi ra sii zuhva ra sino iñi Tuhun Ndyoo.

²Ta i ndaca tuhun ra Pablo sii ra ta catyi ra: ¿Atu i naquihin ndo Taty i quivi i sino iñi ndo Tuhun Ndyoo? Ta i catyi ra cuan sihin ra Pablo: Tañaha ca ma coto ndi tuhun sa cuenda Taty i.

³Ta i catyi ra Pablo: ¿Ta yozo caa i sicoo ndutya ndo? Ta i catyi ra sihin ra Pablo: I sicoo ndutya ndi cuhva catyi ra Juan.

⁴Ta ziqui i catyi ra Pablo sihin ra: I zacoo ndutya ra Juan sii ñiyivi sa yaha ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. I nacatyi ra sihin ñu vatyi cua quisi inga ra cuee ca ta sii maa ra cuan cua sino iñi ñu. Ra yucuan cuu Jesús. Tacuan i zacuaha ra Juan, catyi ra Pablo.

⁵Ta sa siñi ra cuan tuhun cuan ta i sicoo ndutya ra sa cuenda ra Jesús.

⁶Ta ziqui i tyizo ra Pablo ndaha ra ziqui ra, ta i noo xica Taty i sii ra, ta i quisaha cahan ra inga zahan sa ña tuhva ra cahan ta i zaha ra profetizar, ndihi ca.

⁷Tañi usi uu tahan ra cahan tacuan.

⁸I sahan ra Pablo vehe ñuhu ñiyivi hebreo. Uñi yoo i zacuaha ra sii ñiyivi yucuan. Ñá yuhu ra ta i

natuhun tahan xaan ra sihin ñiyivi hebreo sa ña sino iñi. Ta i nacatyí ra sihin ñu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zañiñi ra sii ñu vatyí ndu-uu iñi ñu cuatyí ñu.

⁹Zoco zuhva ñiyivi yucuan ñihi xaan iñi ñu. Ná cuñi ñu sa sino iñi ñu. Ta quiñi xaan i cahan ñu sii tuhun ra Jesús nuu ñiyivi yucuan. Tacuan ta i zandoo ra Pablo sii ñu. I quihin ra sii ñu sino iñi, ta tandihi quivi i natuhun tahan xaan ra sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo nu iyo zicuela ra maestro nañi Tiranno.

¹⁰Ta tacuan i sicoo tyiño uu cuiya cuhva ndya tandihi ñiyivi hebreo ta tandihi inga ñiyivi nacahnu Asia i siñi ñu tuhun ra Jesús.

¹¹Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra Pablo i zacuu ra Ndyoo.

¹²Cuhva ndya pañitu a ñaa zahma cua tiin ra Pablo ta cuhun si sihin ñiyivi ndya nu caa ñu cuhu ta i quita cuehe a ñaa tatyí cuihna ñoho añima ñu.

¹³Tacuan ta sicoo minoo ityi ñiyivi hebreo. Ndiñvi noo ñu ta catyi ñu vatyí cuu tava ñu tatyí cuihna sii ñiyivi, ta i cuñi ñu sa cua cutyiño ñu zivi ra Jesús. I cahan ñu cuan sihin tatyí cuihna ta catyi ñu: Catyi xaan ra Pablo yozo caa iyo ra Jesús. Cuenda ra Jesús cuan catyi ndi vatyí cua quiton. Catyi ñu.

¹⁴Tacuan i zavaha usa tahan ñiyivi, zehe ra Esceva, minoo ra cu zutu cahnu sii ñiyivi hebreo. Usa tahan ñu i zavaha tacuan.

¹⁵Zivi ra Jesús i cahan ñu sihin tatyí cuihna ta catyi si sihin ñu: Nacote sii ra Jesús. Ta nacote sii ra Pablo, zoco ña nacote yoo ndoho

cuu ndo vatyí ñahñi cuhva iyo sii ndo. Catyi si.

¹⁶Tacuan ta i ndava ra ñoho tatyí cuihna ziqui ñu ñihi xaan. I tiin ra sii ñu ta cañi xaan ra. Zañicuehe ra sii ñu. I sañdya ra zahma ñu ta i sino ñu vehe ra.

¹⁷Tacuan i cuu si ta i sito tandihi ñiyivi ñuu Efeso cuhva i tahan ñu. I sito ñu hebreo ta tandihi inga ñiyivi. Ta yuhu xaan ñu. Ta i quisaha catyi ñu vatyí cahnu xaan cuu ra Jesús.

¹⁸Cuaha xaan ñiyivi sa sino iñi Tuhun Ndyoo i quisi nahma ñu nuu ra Pablo tandihi sa ña vaha i zavaha ñu vatyí i zatyíño ñu sihin tuhun tazi.

¹⁹I sahmi ñu libro sa sityiño ñu sa zatazi ñu sii ñiyivi. Ta i sahmi ñu tandihi sa sityiño ñu sa cuenda tyiño cuan. Ta sa yaha sahmi ñu tandihi libro ñu ta i zaha ñu cuenda yozo xuhun i siquihí si ta catyi ñu vatyí siquihí si uu xico usi mil xuhun cuisí.

²⁰Tacuan i nducahnu ca Tuhun Ndyoo, ta cuaha ca ñiyivi sino iñi ñu, ta saha xaan ca Ndyoo tundyee iñi sii ñu (sa cundyico ñu sii ra).

²¹Tacuan ta i sica iñi ra Pablo sihin añima ra vatyí cua yaha tucu ra nu cu si Macedonia. Cua yaha tucu ra nu cu si Acaya, ta cua cuhun tucu ra ñuu Jerusalén vatyí catyi ra: Cua cuhun xihne ñuu Jerusalén. Ta ziqui cuñi xaan si sa cuhun tuqui ñuu Roma. Catyi ra.

²²I tasi ra Pablo sii ra Timoteo sihin ra Erasto, uu tahan ra zatyíño sihin ra, ityi nu cu si Macedonia. Ta i ndoo ca ra Pablo nu cu si Asia.

Cuhva i cuvaa xaan ñiyivi ñuu Efeso

²³Ta tyiemvu cuan sicoo sa sahñi tahan ñiyivi ñuu Efeso sa cuenda Tuhun Ndyoo.

²⁴Minoo ra nañi Demetrio quisaha sihin si vatyi cuaha xaan ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. Maa ra Demetrio cuan tuhva zavaha inga ndyoo xuhun cuisu, nañi si Diana. Ta sihin tyiño zavaha ra cuaha xaan zahacanaa ra sihin ra zatyño sihin ra.

²⁵Yucuan cuenda i cana ra sii tandihi ra sihin inga ra zatyño tañi zatyño maa ra ta i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi vaha xaan zahacanaa yo sihin tyiño ya.

²⁶Ta vityi sa ndyehe yo ta sa siñi yo cuhva cahan ra Pablo. Catyi ra vatyi ndyoo zavaha ñiyivi yivi ndyoo cuu si. Ta cuaha xaan ñiyivi sa sino iñi sa cahan ra ihya ñuu Efeso ta nacahnu Asia.

²⁷Tatu tacuan cua cuu si, ta ma zata ca ñiyivi sa zavaha yo. Ta tatu cua zaña ñiyivi sa zacahnu ñu sii vehe ñuhu ña Diana, ña vaha sa tacuan vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Vityi zacahnu tandihi ñiyivi nu cu si Asia ta tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi sii ña. Ta nu cuahan quivi ma zacahnu ca ñu sii ña tatu sino iñi ñu sa cahan ra Pablo. Catyi ra Demetrio.

²⁸Ta sa siñi inga ra sa nacatyi ra ta i cuxaan xaan ra ta i cana saa ra ta catyi ra: Cahnu xaan ndyoo cuu ña Diana ña cu sitocho yo ñuu Efeso ya.

²⁹Tacuan i cuu ta i cuvaa ñiyivi nacahnu ñuu cuan. I tiin ñu sii ra Gayo ta ra Aristarco. Uu tahan

ra tahan ra Pablo cuu ra, ra ñuu Macedonia, ta sica noo ra sihin ra Pablo. Ta i xita cañoho ñiyivi sii ra ndya nu cua cundaa tyiño.

³⁰I cuñi ra Pablo cuhun ra nu cuvaa ñiyivi ta cahan ra sihin ñu, zoco ñá saha inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo.

³¹Ta zuhva ra cu tyiño cuenda Asia, amigo ra Pablo cuu sii ra. Ta i tasi tucu ra cu tyiño cuan tyiño ta catyi ra vatyi ma cuhun ra Pablo.

³²Ta nu titahan ñiyivi iyo ñu cana saa minoo cuhva ta inga ñu cana saa inga cuhva vatyi cuaha xaan ñu cuvaa. Ta cuaha xaan ñu ñá sito ñu ñaa cuenda titahan ñu.

³³Tacuan ta i tyaa ñiyivi hebreo sii minoo ra nañi Alejandro ityi nuu, ta i nacatyi ñu sihin ra ñaa sa cua cahan ra. Vatyi ñá sito tucu maa ra cuan ñaa sa cuu. Tacuan ta i saha ra Alejandro minoo zeña sihin ndaha ra vatyi cua cutaxi ñiyivi vatyi cuñi ra catyi ra vatyi ñahñi cuatyi ndyicuu ñiyivi hebreo. Zoco inga ñiyivi i cuvaa xaan ca ñu.

³⁴Ta sa sito ñu vatyi ra hebreo cuu ra ta quisaha cana saa tandihi ñu vatyi ñá tahan iñi ñu. Tañi uu ora i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan ndyoo cuu ña Diana ña cu sitocho yo ñuu Efeso ya! Tacuan ñi i cana saa ñu.

³⁵Tacuan ta cuee ca i zacutaxi ra cu secretario sii ñiyivi ta i catyi ra: Ndoho ra ñuu Efeso, sito tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi vatyi cumi vaha yo vehe ñuhu ña Diana vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Ta cumi yo sii ña vatyi i quisi ña ndya ityi ziqui ta i canacava ña.

³⁶Yoñi ñiyivi cua catyi vatyi ña ndisa. Cutaxi ndo. Ta ñahñi ca sa

zavaha ndo tatu ma nacañi vaha iñi ndo sa xihna ñi.

³⁷Vatyi nduu tahan ra sindyaca ndo ihya, ñahñi cuaty i zavaha ra, ta ñahñi ndya vaha ñi i cahan ra sii ndyoo yo.

³⁸Yucuan cuenda catyi tatu cuaty cuñi ra Demetrio ta inga ra zatyño sihin ra. Cuu cutyih i ra cuaty saha ra nuu ra cu tyiño. Yucuan cuenda iyo ra juez ta iyo ra cu tyiño. Cuu zandaa ra sihin ra.

³⁹Ta tatu inga tyiño cuñi ndo. Titahan tucu ndo cuhva catyi ley.

⁴⁰Ta sa cuenda sa ndyicuu ndo vityi cuu tyaa ñiyivi cuaty sata ndo nuu ra cu tyiño. Cuu catyi ñiyivi vatyi cuñi ndo cahñi tahan ndo sihin ra cu tyiño vatyi i titahan maa ndo tacuan ñi. Tatu cuñi ra cu tyiño coto ra ñaa cuenda cuvaa xaan ndo, ma ñihi yo cuhva cahan yo sihin ra. Tacuan i catyi ra secretario cuan.

⁴¹Tacuan i catyi ra ta natasi ra sii ñu nacunuhu ñu ndya vehe ñu.

Yaha ra Pablo nu cu si Macedonia ta cuahan ra nu cu si Grecia

20 Ta sa cutaxi ñiyivi ta ziqui i cana ra Pablo sii tandihi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. I tahvi ra tyiño nuu ñu, ta saha ra tundyee iñi sii ñu. Ta ziqui i catyi ra vatyi cahun ra. Ta i quita ra ta cuahan ra ndya nu cu si Macedonia.

²I saa ra nu cu si Macedonia, ta saha ra tundyee iñi sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta ziqui cuahan ra Grecia.

³Yucuan i ndoo ra uñi yoo, ta ziqui sa cuñi quihvi ra barco ta cahun ra nu cu si Siria, zoco i ñihi

ra tuhun vatyi cuñi ñu hebreo, sa ña sino iñi, cahñi ñu sii ra. Yucuan cuenda i sica iñi ra vatyi vaha ca cua cunuhu ra ityi nu ñuhu ndya nu cu si Macedonia.

⁴Ihya cuu ra cutahan sihin ra. Ra Sópater, ra ñuu Berea cuu ra, ra Aristarco ta ra Segundo. Ra ñuu Tesalónica cuu nduu tahan ra. Ra Gayo, ra ñuu Derbe cuu ra ta ra Timoteo. Ra Tíquico ta ra Trófimo. Nduu tahan ra cuan i cacu nu cu si Asia.

⁵Xihna ca tandihi maa ra cuahan ityi nuu ta ndatu ra sii ra Pablo ta sii mi ñuu Troas. (Ra Lucas cuu ra tyaa tutu ya.)

⁶Maa ndi, i ñoho ndi zuhva ca quivi ñuu Filipos ndya sa yaha vico sa sasi ñiyivi pan ña ndaa, ta ziqui i quita ndi ñuu cuan sihin barco. Ta sa yaha ohon quivi ta ziqui i ñihi tahan ndi sihin inga ra ñuu Troas. Yucuan i ndoo ndi usa quivi.

Sindyehé ra Pablo nu yucu ñiyivi sino iñi ñuu Troas

⁷Quivi tumingu i tatahan tandihi ñu sino iñi Tuhun Ndyoo. Sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva vatyi cua nacohon iñi ñu cuhva sihi ra Jesús sa cuenda ñu. Ta i zacuahá ra Pablo sii ñu cuhva ndya maañuu vatyi cua cahun ra inga quivi.

⁸I titahan ndi minoo vehe toto ndya ziqui nu cayu cuaha xaan lámpara (cuhva cuu ndyehé ndi).

⁹Ta ndyaa minoo ra yoco, nañi ra Eutico, ventana vehe sa cu uñi toto cuan. Ta naha xaan i cahan ra Pablo ta cuñi xaan ra Eutico cuzu ra. Ta i quixi ra ta i canacava ra ndya nu ñuhu. Ta ndaha sihi ra, ta i naquihin ñu sii ra.

¹⁰Tacuan ta i noo ra Pablo ndya nu candyaa ra. Ta sa cunumi ra sii ra ta i catyi ra sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo: Ma yuhu ndo. Sa nandoto ra.

¹¹Tacuan ta i nandaa tucu ra Pablo ndya ziqui cuan. Sasi ra sihin ñu, ta naha ca i zacuaha ra sii ñu cuhva ndya sa vasi cundisi. Ta ziqui cuahan ra.

¹²Ta ra yoco cuan, i nduvaha ra, ta cuanuhu ra ndya vehe ra. Ta zii xaan i cuñi tandihi ñiyivi.

**Quita ra ñuu Troas ta
cuahan ra ñuu Mileto**

¹³Ta maa ndi yatyi ca cuu ndi nuu. Cuahan ndi sihin barco ndya ñuu Asón. Yucuan cua ñihi tahan ndi sihin ra Pablo, ta cua cuhun ra sihin ndi. Vaty i maa ra cuñi ra cuhun ra ityi nu ñuhu ndya ñuu Asón.

¹⁴Ta sa ñihi tahan ndi sihin ra ñuu Asón, i quihvi ra sisi barco ta cuahan ra sihin ndi ndya minoo ñuhu mahñu tyañuhu. Nañi si Mitilene.

¹⁵I quita tucu ndi yucuan, ta inga quivi i yaha ndi Quío, sa cuu inga ñuhu mahñu tyañuhu. Ta inga tucu quivi i saa ndi Samos minoo ñuhu mahñu tyañuhu. I quitatu ndi ñuu Trogilio nu cu si Asia ta inga quivi i saa ndi Mileto.

¹⁶I yaha ñi ndi ñuu Efeso vaty i ñá cuñi ra Pablo ndoo ra naha Asia cuan. Tacuan i zavaha ra vaty i numi ra. Tatu cua cuu, cuñi ra zacahnu ra vico Pentecostés ndya ñuu Jerusalén.

**Natuhun ra Pablo sihin ra
ndyizo tyiño cuenda ñiyivi
sino iñi ñuu Efeso**

¹⁷I cana ra Pablo sii ra ndyizo tyiño cuenda ñiyivi sino iñi ñuu Efeso ndya ñuu Mileto nu ndyaa ra.

¹⁸Ta sa saa ra cuan i catyi ra Pablo sihin ra: Sa sito ndo yozo caa i cui ta sindyei sihin ndo quivi i sei sa xihna ñi Asia ya.

¹⁹I zatyño xein tyiño ra Ndyoo. Ñá zacahni sii. Cuihya xaan i cuñi añime sa ndyehi cuhva zavaha ñiyivi. I ndyehi xein tundoho ta cuaha xaan sa cuñi zavaha ñiyivi hebreo, ñu ña sino iñi cuan, sihin.

²⁰Sito ndo vaty i ñá yuhi ta nacaty i sihin ndo tandihi cuhva ñaa sa cua tyindyee sii ndo. I zacuehi sii ndo nu titahan ndo. Ta i zacuehi sii ndo ndya vehe ndo.

²¹I nacaty i sihin ñiyivi hebreo ta sihin inga ñiyivi vaty i cuñi si sa zama ñu cuhva iyo ñu. Nazandoo ñu cuaty i ñu ta nasino iñi ñu sii ra Jesucristo.

²²Ta vity i cuehin ñuu Jerusalén vaty i tacuan catyi Taty i li sihin. Ña site ñaa sa cua cuu sii yucuan.

²³Zoco tandihi ñuu yehi catyi Taty i li sihin vaty i cuaha xaan tundoho cua ndyehi ta cua quih i vehe caa.

²⁴Zoco nu ña sica iñi sa cuenda cuan ta vazú cui ñahñi sa cuu. Cuñi xein zavehi tyiño saha ra Jesús sii. Tacuan ta nduzi cuñi. Cuñi xein zacote cuhva saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyivi.

²⁵Ta sa i nacaty i xein sihin ndo cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta site vaty i ma ndyehi ca ndo sii.

²⁶Yucuan cuenda cuñi nacaty i sihin ndo vaty i yivi ca cuaty i mi cuu tatu ña cuñi ndo sino iñi ndo sii ra Jesús.

²⁷Vaty i nacaty i tandihi cuii sa cuñi ra Ndyoo zavaha ndo. Ñahñi sa i tyixehi.

²⁸Yucuan cuenda zacuenda ndo sii ndo ta zacuenda ndo sii tandihi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo vatyí maa Tatyí li saha tyiño cuan sii ndo vatyí i zata ra Jesús sii ñiyivi sino iñi sii ra sihin niñi ra.

²⁹Site vatyí tatu sa cuehin cua quisi inga ñiyivi, ta ma tahan iñi ñu sa sino iñi ndo Tuhun Ndyoo. Ta tañi zavaha ina nduvahu maña sii mvee ticatyí tacuan cua zavaha ñu maña sii ndo.

³⁰Ta cuhva ndya nu yucu maa ndo ta cua coo ñu zacuaha sa ña ndisa vatyí cuñi ñu sa cundyico ndo sii ñu.

³¹Zacuenda xaan ndo sii ndo sihin ñu. Ta nacohon iñi ndo vatyí uñi cuiya i sindyei sihin ndo, ta i zacuehi sii ndo ñiyaca ta ndiyaca ndya cuhva sacu ñi que vatyí cuñi xein sa zavaha ndo sa vaha.

³²Ta vityí, yañi xaa, zandoi sii ndo sihin ra Ndyoo ta zandoi Tuhun ra sihin ndo vatyí cuñi xaan ra sii ndo, ta cuu cuhva ra tundyee iñi sii ndo. Ta cua cuhva ra tandihi sa cuñi ra cuhva ra sii ndo vatyí zehe ra sii ndo sihin tandihi ñiyivi sa zanduvaha ra añima.

³³Ñá quihin xuhun ndo, ta nu zahma ta ñá sique sii ndo.

³⁴Sito vaha ndo vatyí i zatyíne sihin ndehi ta ñihi tandihi sa siñi ñuhu sa cuenda mi ta sa cuenda ra ndihi sihin.

³⁵Tandihi tyiemvu i zacuehi sii ndo vatyí cuñi si sa zatyíno ndo ta tyindyee ndo sii ñiyivi ndahvi ca. Nacohon iñi ndo vatyí zuun ñi maa ra Jesús i catyí: “Zii cua cuñi ndo tatu tyindyee ñiyivi sii ndo, zoco zii xaan ca cua cuñi ndo tatu tyindyee ndo sii ñiyivi.”

³⁶Ta sa ndihi cahan ra Pablo ta i sicuiñi siti tandihi ñiyivi ta i sica tahvi ra Pablo sii Ndyoo sa cuenda tandihi ñu.

³⁷Ta tandihi ñu i sacu xaan ñu ta i sicunumi ñu sii ra Pablo ta sihi ñu xiti ra.

³⁸Cuihya xaan cuñi ñu vatyí sa catyí ra vatyí ma ndyehe ca ñu sii ra. Ta ziqui i sindyaca ñu sii ra ndya nu ndyaa barco.

Cuahan tucu ra Pablo ñuu Jerusalén

21 Ta zandoo ndi sii ñiyivi ñuu Efeso ta cuahan ndi sihin barco. Ta sa ndoo ñi cuahan ndi ta saa ndi minoo ñuhu mahñu tyañuhu nañi si Cos. Ta inga quivi cuahan ndi inga ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Rodas. Ta yucuan i quita ndi ta cuahan ndi ñuu Pátara.

²Ta ñuu Pátara cuan i quihvi ndi inga barco, yutu cuahan nu cu si Fenicia. I quihvi ndi sii tu ta cuahan ndi.

³Ta sa yaha ndi, ndyehe ndi minoo ñuhu luhlu nañi si Chipre. I yaha ndi sii si ityi siyo zatyí ndi ta cuahan ndi ndya nu cu si Siria. Ta ziqui cuahan barco ñuu Tiro vatyí cua zandoo tu carga. Ta yucuan cuenda i ndoo ndi ñuu Tiro cuan.

⁴I nanducu ndi sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo, ta i ndoo ndi sihin ñu usa tahan quivi. Ta maa ñu i nacatyí ñu sihin ra Pablo vatyí ña vaha cuhun ra ñuu Jerusalén vatyí tacuan catyí Tatyí li sihin ñu.

⁵Zoco sa ndihi sa usa quivi cuan ta i quita ndi. Tandihí ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ta ñu zihí ta sa ndyihi i cutahan ñu sihin ndi i sindyaca ñu sii ndi ndya yuñuu

cuan. Ta i sicuiñi siti ndi yuhu tyañuhu ta sica tahvi ndi sii Ndyoo.

⁶Tacuan ta i nacahan ndi sihin ñu. I quihvi ndi barco ta cuanuhu tandihí ñu ndya vehe ñu.

⁷I quita ndi ñuu Tiro ta cuahan ndi ñuu Tolemaida. Ta yucuan i zandoo ndi barco ta i sahan ndi nu ndyaa ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Minoo ñi quivi i ndoo ndi sihin ñu.

⁸Ta inga quivi i quita ra Pablo ta tandihí ndi, ra ndihí sihin ra, ta cuahan ndi ñuu Cesarea. Yucuan i saa ndi vehe minoo ra sa nacatyí xaan Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi. Nañi ra Felipe. Maa ra cuu minoo sa usa tahan ra i casi ñiyivi vatyí cua tyindyee ra sii ra apóstol.

⁹Ta iyo cumi tahan zehe zihí ra Felipe. Ñu yoco cuu ñu. Ta i zaha ñu profetizar.

¹⁰Ta sa yucu ndi ñuu cuan zuhva quivi ta i saa minoo ra ndya nu cu si Judea. Nañi ra Agabo. Ta i zaha tucu maa ra profetizar.

¹¹I quisi ndyehe ra sii ndi. Ta sa i saa ra i quihin ra ñii ñoho sisi ra Pablo ta i sihñi ra saha ra ta i sihñi ra ndaha ra ta i catyi ra: Catyi Tatyí li vatyí ñuu Jerusalén cua cunuhñi sitocho ñii ya tañi nuhñi mi, ta cua cuhva ñu sii ra sii ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

¹²Ta sa siñi ñiyivi sa cahan ra cuan ta maa ndi ra ndihí sihin ra Pablo ta ñiyivi ñuu Cesarea i catyi xaan ndi sihin ra Pablo vatyí sa ndyoo ñi ma cuhun ra ñuu Jerusalén.

¹³Zoco i catyi ra Pablo: ¿Ñacu sacu xaan ndo? ¿Ñaa cuenda saha ndo tucuihya iñi sii? Vatyí yuhvi

sa ndyaa listi yivi sa cunuhñi ñi sehi ta vazu cui ñuu Jerusalén sa cuenda ra Jesús vatyí maa ra ndyaca ñaha sii.

¹⁴Tacuan i catyi ra, ta ñá cuu zama ndi cuhva sica iñi ra. Yucuan cuenda i zandoo ndi tyiño cuan ta catyi ndi: Nazavaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi ra.

¹⁵Ta ziquí i tyihi vaha ndi ndaha tyiño ndi ta cuahan ndi ñuu Jerusalén.

¹⁶Cuahan zuhva ra ñuu Cesarea sihin ndi, ra sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta cuahan minoo ra ñuu Chipre. Mnasón nañi ra. Sa iyo cuiya sino iñi ra sii ra Jesús. Vehe ra Mnasón sindyaca ra cuan sii ndi vatyí cua cundyaa noo ndi sihin ra nu iyo vehe ra ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra Jacobo

¹⁷Ta sa saa ndi ñuu Jerusalén zii xaan i cuñi tandihí ñu sino iñi Tuhun Ndyoo sa ndyehe ñu sii ndi.

¹⁸Ta inga quivi sahan ndi sihin ra Pablo vatyí cua natuhun ra sihin ra Jacobo. Ta i titahan tandihí ra ndyizo tyiño sa cuenda ñiyivi sino iñi.

¹⁹Ta i catyi ra Pablo: Nacumi sii maa ndo. Ta ziquí i nacatyí ra tandihí cuí cuhva i zavaha ra Ndyoo. Ta i saha ra cuenda yozo caa i tyizoho ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu Tuhun Ndyoo tandihí ñuu nu sahan ra.

²⁰Ta sa siñi ñu cuhva cuan i zacahnu xaan ñu sii Ndyoo. Ta i catyi ñu sihin ra Pablo: Vaha yañi xaa, zoco sa siton vatyí iyo cuaha xaan ñiyivi hebreo sa sino iñi sii ra Jesús vityí. Tandihí ñu catyi vatyí

ñiñi xaan cua cundyico yo tandihi ley saha ra Moisés.

²¹Ta catyi xaan ñiyivi sihin ñu vatyi moo zacuaha sii tandihi ñiyivi hebreo, ñu iyo ñuu nu iyo inga ñiyivi, vatyi nazaña ñu tandihi costumbre i saha ra Moisés. Catyi ñu vatyi moo catyi sihin ñu vatyi ma tahndya ca ñiñi xiñi xuu lee ta ma zavaha ca ñu costumbre sahnu ñu.

²²Yucuan cuenda ña ñihi ndi cuhva ñaa sa cua zavaha yo vatyi cua titahan ñiyivi tatu sa ñihi ñu tuhun vatyi saa ndo.

²³Yucuan cuenda vaha tatu cua zavohon cuhva catyi ndi. Iyo cumi tahan ra tahan yo ihya. Cua zavaha ra minoo cuhva sa catyi ra sihin Ndyoo.

²⁴Ta catyi maa ndi vatyi vaha xaan tatu cua cuhun sihin ra vehe ñuhu hebreo. Ta cua coo ica moo sihin ra sa cuenda ra Ndyoo. Cua tyiyahvun yahvi cuenda mvee ticatyi sa cua cahmi ra sa cua cuhva ra sii Ndyoo. Ta cua zatya tyehe xiñi ra cuhva iyo costumbre. Tacuan ta cua coto ñiyivi sii yo vatyi yivi sa ndisa cuu sa cahan ñiyivi sa cuendon. Cua ndyehe ñu vatyi cumi vaha moo costumbre maa yo.

²⁵Ta sa cuenda ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu ta sino iñi ñu Tuhun Ndyoo. Sa tyaa ndi carta sii ñu ta catyi ndi vatyi ma caca iñi ñu cuenda costumbre hebreo. I catyi ndi maa ñi sa ma casi ñu coño sa saha ñiyivi sii inga ndyoo. Ma casi ñu ñiñi quitì ta ma casi ñu coño quitì tatu ñá sati vaha ñiñi ti. Ta ña vaha cua coo minoo ñaha sihin

ndya vaha ñi rayii tatu yivi yii ñu cuu. Ta tacuan tucu rayii. Tacuan i catyi ra cuan sihin ra Pablo.

Tiin ñiyivi sii ra Pablo vehe ñuhu hebreo

²⁶Tacuan cuu ta i quihin ra Pablo sii sa cumi tahan ra cuan. Ta inga quivi cuahan ra vehe ñuhu hebreo vatyi cua coo ica ra sa cuenda ra Ndyoo. Cuahan ra vehe ñuhu hebreo vatyi cua zacoto ra sii ra cu zutu hebreo ñaa quivi cua ndihi sa coo ica ra ta ñaa quivi cua cuhva ra ofrenda sii ra Ndyoo (vatyi tacuan i cuu costumbre sii ñiyivi hebreo).

²⁷Zoco sa cuñi ndihi ra sihin sa usa quivi sa iyo ica ra ta i quisi minoo ityi ñiyivi hebreo, ñu ña sino iñi, ñu Asia ta i ndyehe ñu sii ra Pablo sisi vehe ñuhu hebreo, ta i zacuvaa ñu sii ñiyivi. Ta i tiin ñu sii ra Pablo.

²⁸I cana saa ñu ta catyi ñu: Ñiyivi ñuu Israel, tyindyee ndo sii ndi. Ra ihya cuu ra zacuaha sii tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi ta catyi ra vatyi ña vaha ley saha ra Moisés ta ñahñi tyindyee vehe ñuhu ya. Ta vityi i tyihi ra sii ra griego vehe ñuhu ya ta zativi ra ihya ta ii xaan cuu ihya. Ta ña zacahnu ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii.

²⁹Tacuan i cahan ñu vatyi sa ndyehe ñu vatyi ndihi ra Trófimo ra ñuu Efeso sihin ra Pablo si ñuu ta sica iñi ñu vatyi sindyaca ra Pablo sii ra sisi vehe ñuhu hebreo, zoco ña tacuan.

³⁰Tacuan ta i quisaha cuvaa tandihi ñiyivi, ta i cacono ñiyivi ndya vehe ñuhu cua ndyehe ñu ñaa sa cuu. Ta yucuan i tiin ñu sii

ra Pablo ta i xita cañoño ñu sii ra cuhva ndya sata vehe ñuhu ta ta sica ñi i nacazi ñu yuvehe.

³¹I cuñi ñu cahñi ñu sii ra ta i saa tuhun cuan ndya nu ndyaa ra cu nuu sii minoo mil zandaru vaty i cuvaa nacahnu ñuu Jerusalén.

³²Ta ta sica cuii ñi i quihin ra cu nuu sii zandaru sii inga ra ñiñi cuenda zandaru sihin zandaru ra. Ta i cacono tandihi ra ndya nu yucu tuu ñiyivi. Ta sa ndyehe ñiyivi vaty vasi zandaru ta i zaña ñu sa cañi ñu sii ra Pablo.

³³I tuhva ra cu nuu cuan nu ndyaa ra Pablo, ta i tava ra tyiño vaty cua tiin zandaru sii ra ta cua cuhñi ra sii ra sihin uu tahan cadena. Ta ziqui i ndaca tuhun ra cu nuu sii ra Pablo yoo ra cuu ra. Ta i ndaca tuhun ra ñaa cuaty i zavaha ra.

³⁴Zoco i cana saa xaan ñiyivi. Ziin ziin cuhva cahan ñu ta ñá siñi ra cu nuu sa cahan ñu vaty cuvaa xaan ñu. Ta ziqui i tava ra tyiño sii zandaru vaty cundyaca ra sii ra Pablo ndya vehe nu ndyaa zandaru.

³⁵Ta sa saa zandaru nu iyo cuayu yuvehe ra ta i cañihi ra sii ra Pablo ndyizo ra vaty i nduxaan xaan ñiyivi.

³⁶Ndyico tandihi ñu sii ra ta cana saa ñu: iNacuu ra cuan! Catyi ñu.

Nacaty i Pablo cuhva i zavaha ra

³⁷Sa cua quihvi ra sisi vehe ra zandaru ta i quisaha cahan ra Pablo sihin ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Cuñi quehin minoo tuhun suhun. Ta iyo xaan i cuñi ra cu nuu ta catyi ra: Aan, ziqui cuu cahan moo zahan griego.

³⁸Vaziqui yivi yoho cuu ra i quisi ndya Egipto, ra cuñi cahñi tahan sihin ra ndyaca ñaha quivi cuan, ra i zandu-iin sisi cuhu cumi mil ra cahñi sii ñiyivi.

³⁹Tacuan i cahan ra ta i catyi ra Pablo: Yivi yuhvi. Ra hebreo cui. Ra ñuu Tarso sa iyo cuenda Cilicia cui. Cahnu xaan ñui. Sa ndyoo ñi cuhvon minoo tumañi iñi sii, naquehin sihin ñiyivi yucu ihya.

⁴⁰I saha ra cu nuu cuan permiso vaty cahan ra Pablo. Ta i sicuñi ndyaa ra Pablo nu iyo cuayu ta saha ra zeña sihin ndaha ra vaty cua cutaxi ñiyivi. Ta sa cutaxi ñu ta ziqui i cahan ra sihin ñu sihin zahan hebreo. Zahan cahan maa ñu cuu si cuan. Ta catyi ra:

22 Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, tyizoho ndo tuhun cua quehin sihin ndo vaty vaty ñahñi cuaty i zavehi. Catyi ra.

²Ta sa siñi ñiyivi vaty cahan ra zahan hebreo ta i cutaxi ca ñu. Ta i catyi ra Pablo.

³Ra hebreo cui tañi maa ndo. I caqui ñuu Tarso, ñuu iyo cuenda Cilicia, zoco ñuu ya i sahnu mi vaty i zacuehi sihin ra sahnu Gamaliel. Vaha xaan i zacuaaha ra sii, cuhva iyo ley sa cuenda ñiyivi sahnu sii yo. Tandihí quivi sica iñi cuhva cua tyei yahvi sii Ndyoo sihin tandihí cuii añime tañi sica iñi tucu maa ndo.

⁴Ta quivi cuan i sahñi tahan xein sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús, ta iyo ñu i sahñi. Ta i quihin sii rayi ta sii ñu zihí, ta i tyihi sii ñu vehe caa.

⁵Sa ndaa cuu ra cu nuu sii zutu sihin tandihí ra sahnu vaty maa ra

cuu ra i saha tutu sii, sa sindyize ta sehin nu ndyaa ra hebreo yañi yo ñuu Damasco. Sehin sa nanduqui sii ñu sino iñi sii ra Jesús cua quisi ndyaque sii ñu ihya ñuu Jerusalén vatyi cua ndoho ñu.

**Nacatyí ra Pablo yozo caa
i zama cuhva iyo ra**

⁶Ta cuehin ta maa ora sa cuñi sei ñuu Damasco. Ta ta sica ñi i quituu minoo ñuhu ndisi xaan. Siconduu si sii.

⁷I nduve nu ñuhu. Ta ziqui i siñi sa cahan minoo ra cahan ta catyi ra: “Saulo, Saulo. Ña vaha sa cahñi tohon sihin mi,” catyi ra.

⁸Ta i ndaca tuhin ta catyi: “¿Yoo ra cuun, tata?” Ta i catyi ra: “Yuhvi cui ra Jesús, ra ñuu Nazaret. Sihin mi sahñi tohon.” Catyi ra Jesús.

⁹I yuhu xaan ra ndihi sihin vatyi ndyehe ra ñuhu cuan, zoco ña siñi ra sa cahan ra cahan sihin.

¹⁰Tacuan ta i catyi: “¿Ñaa sa cuñun zavehi tata?” Ta i catyi ra Jesús: “Nduviton ta cuhun ñuu Damasco. Indyacuan cua nacatyí ñiyivi suhun tandihi sa cua zavohon.”

¹¹Zoco ñá cuu ndyehi. Ndaha i cuei zacuu ñuhu cuan. Yucuan cuenda i tiin ra ndihi sihin ndehi, ta i sindyaca ra sii ndya ñuu Damasco.

¹²Yucuan iyo minoo ra nañi Ananías. Zacahnu ra sii Ndyoo tañi catyi ley saha ra Moisés. Tandihi ñiyivi hebreo iyo yucuan catyi ñu vatyi ra vaha xaan cuu ra.

¹³Saa ra Ananías nu ndyei ta i quisaha catyi ra: “Yoho yañi Saulo, cua ndundisi tucu ndyehun vatyi.”

Catyí ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndundisi tucu ndyehi. Ta i cuu ndyehi sii ra Ananías.

¹⁴Ta i catyi ra sihin: “Ndyá ta sa naha ta cuhva ndya vityi i zacahnu ñiyivi sahnú sii yo sii ra Ndyoo, ta zuun ñi maa ra i casi suun ta tyiemvu vatyi cua coton ñaa sa cuñi ra zavohon ta cua ndyehun sii ra Jesús, ra ñahñi cuatyí iyo. Ta i saha ra Ndyoo sa cuñi moo tuhun cahan ra suhun.

¹⁵Ta vityi cua nacatyun sihin ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi cuhva iyo ra. Cua nacatyun tandihi sa i ndyehun ta tandihi sa i tyizohon.

¹⁶Ta vityi ma cuatu con. Nduviton ta coo ndutyon cuenda ra Jesús. Ta cua zandasi ra cuatyun.”

**Nacatyí ra Pablo cuhva i sahan
ra inga ñuu nu iyo ñiyivi sa
yivi ñiyivi hebreo cuu**

¹⁷Tacuan i tahan si sii tañi sa nacatyí sihin ndo ta ziqui i quisi nanuhi ndya ñuu Jerusalén ya. Sehin vehe ñuhu hebreo cua caca tahvi sii Ndyoo, ta i ndyehi sii ra Jesús.

¹⁸Ta i cahan ra sihin ta catyi ra: “Zanumon, ta quiton yatyi ñi ñuu Jerusalén. Vatyi ma sino iñi ñiyivi ya sa nacatyun sihin ñu sa cuenda mi.”

¹⁹Tacuan ta i catyi sihin ra: “Tata, sito ñiyivi vatyi i sehin tandihi vehe ñuhu hebreo. Ta i tiin sii ñiyivi sino iñi suun, ta i tyihi sii ñu vehe caa. Ta i cañi sii ñu.

²⁰Ta sito ñiyivi cuhva i sihi ra Esteban, ra i cahan xaan sa cuenda moo. Ta sito ñu vatyi tahan xaan iñi sa sahñi ñiyivi sii ra. Ta yuhvi

cuu ra i sicumi zahma ndisi ra sahn̄i sii ra.”

²¹Zoco i catyi tucu ra Jesús sihin: “Cuahan vityi vatyi mi tava tyiño suun sa cohon sa cuenda mi, ta cua cuhun nu sica ca nu iyo inga ñiyivi, ñu yivi ñiyivi hebreo cuu.” Tacuan i nacatyi ra Pablo sa cahan ra sihin ñiyivi yuvehe nu ndyaa zandaru.

Cuhva i zavaha ra cu nuu sii zandaru sihin ra Pablo

²²I tyizoho ñiyivi sa cahan ra Pablo sa xihna ñi, zoco ñá tyizoho ca ñu sa quisaha cahan ra sa cuenda inga ñiyivi, ñu yivi ñiyivi hebreo cuu. I quisaha cana saa ñu ta catyi ñu: iNacuu ra ya vatyi yivi sa vaha zavaha ra!

²³I cana saa ñu, ta i zavico ñu zahma ñu, ta i cañi ihno ñu ñiyiti ityi ziqui.

²⁴Tacuan ta i catyi ra cu nuu sii zandaru vatyi nacundyaca zandaru sii ra Pablo sisi vehe. I catyi ra cu nuu sihin inga zandaru vatyí cua cañi ra sii ra sihin cuarta ndya cua nacatyí ra ñaa cuenda cana saa xaan ñiyivi. Cuñi ra cu nu coto ra ñaa cuatyí cuñi ñu sihin ra Pablo.

²⁵I sihn̄i zandaru sii ra Pablo sihin minoo yutu sihin ñii. Ta ziqui i quisaha catyi ra Pablo sihin minoo ra cu capitán: Ña saha ley ndo sa cañi ndo sii minoo ra ñuu Roma. Ta tañaha ca cuhin nuu ra juez, ndihi ca.

²⁶Ta sa siñi ra capitán sa cahan ra Pablo ta cuahan ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Zacuendon cuhva zavohon vatyí ra yucuan, ra ñuu Roma cuu ra.

²⁷Tacuan ta cuahan ra cu nuu sii zandaru nu ndyaa ra Pablo ta

i ndaca tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Atu ndisa cui vatyí ra ñuu Roma cuun? Ta i catyi ra Pablo: Zuun.

²⁸Ta ziqui i catyi ra cu nuu sii zandaru: Cuaha xaan xuhun i tyiyahvi ta i ndui ra ñuu Roma. Ta i catyi ra Pablo: Yuhvi, ra cuenda ñuu Roma cui vatyí i caqui minoo ñuu nu ndyaca ñaha ñuu Roma.

²⁹Tacuan i catyi ra Pablo, ta yatyí xaan i zandihí zandaru tuhun sa cua cañi ra sii ra. Ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru sa sito ra vatyí ra ñuu Roma cuu ra Pablo. Ta sa saha ra sa cuhn̄i zandaru sii ra.

Sahan ra Pablo nuu tandihí ra ñiñi hebreo

³⁰Cuñi ra cu nuu sii zandaru coto ra ñaa cuatyí cuñi ñiyivi hebreo sihin ra Pablo. Yucuan cuenda inga quivi i zatitahan ra sii ra zutu nahnu sihin tandihí inga ra ñiñi. Tacuan ta i ndasi zandaru sii ra Pablo ta sindyaca ra sii ra nu titahan ra cuan.

23 Ta sa saa ra Pablo nu yucu ra cuan, ta i ndyehe ra sii tandihí ra hebreo, ra ñiñi ñuu cuan, ta i catyi ra sihin ra: Tandihí ndoho tata sahn̄u, yuhvi catyi vatyí iyo vehi sa cuenda ra Ndyoo ndya cuhva ndya vityí vatyí ñahñi cuatyí i zavehi. Tacuan i catyi ra Pablo.

²Tacuan ta i catyi ra Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu, sihin ra ndyaa yatyí ñi nu nandyaa ra Pablo vatyí cua cati ra yuhu ra Pablo.

³Tacuan i cuu ta i catyi ra Pablo sihin ra cu nuu sii ra cu zutu: Yoho, zaha xoon tuhun vatyí vaha xoon, zoco ña ndisa. Cua zandyehe ra Ndyoo tundoho suun. Ihya ndyoon

ta catyun vatyí cua tasi tuñun sii, cuhva catyí ley. Ta ñāaa cuenda catyun vatyí cua cati ra cuan yuhi? Ñahñi cuhva sa tacuan catyí ley.

⁴Tacuan i cahan ra Pablo ta i catyí inga ra yucu yucuan: Ña vaha cohon ndya vaha ñi sihin ra cu nuu sii ra cu zutu vatyí ra zatyíño tyiño Ndyoo cuu ra.

⁵Ta ziqui i catyí tucu ra Pablo sihin tandihi ra: Yañi xaa, ñá site vatyí ra cu nuu sii ra cu zutu cuu ra. Tatu sa site ma quehin tacuan vatyí catyí Tuhun Ndyoo vatyí ma cahan yo ndya vaha ñi sihin ra ndyaca ñaha sii yo.

⁶Tacuan i cuu ta ziqui i nacoto ra Pablo vatyí ziin ziin iyo cuhva sii ra cu tyiño cuan. Zuhva ra iyo cuenda ley saduceo ta inga ra cuu cuenda ley fariseo. Ña inuu ñi sino iñi ra. Yucuan cuenda i cana saa ra Pablo nu yucu ra ta catyí ra: Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, yuhvi ra fariseo cui. Ta ra fariseo i cuu zuti. Cua tasi tuñi ndo sii, ihya saha sa vatyí sino iñi vatyí cua nandoto tucu ñiyivi i sihi.

⁷Ta sa catyí ra Pablo tacuan ta ta sica ñi i quisaha natuhun tahan ra fariseo sihin ra saduceo, ta ñá ndu-iin ra.

⁸Catyí ra saduceo vatyí ma nandoto tucu ñiyivi tatu sa i sihi ñu ta yoñi ángel Ndyoo iyo ta ñahñi tatyí cuihna iyo catyí ra cuan. Ra fariseo cuu ra catyí vatyí cua nandoto tucu ñiyivi i sihi. Ta iyo ángel Ndyoo ta iyo tatyí cuihna cuñi ra. Tacuan cuu ta ñá ndu-iin ra sihin ra tahan ra.

⁹Tacuan ta ziqui saa xaan i nduu cahan tandihi ra, ta zuhva ra

fariseo, ra cu maestro cuenda ley, i nduvita ra ta ñihi xaan cahan ra ta catyí ra: Ñahñi cuatyí i zavaha ra ya. Vaziqui cahan minoo ángel sihin ra. Tatu tyaa yo cuatyí sata ra sahñi tahan yo sihin Ndyoo. Catyí ra.

¹⁰Ñihi ca i nduu sahñi tahan ñiyivi. Nama tahan ra sii ra Pablo, ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru coto cahñi ra sii ra Pablo. Yucuan cuenda i tasi ra sii zandaru cua tava sii ra Pablo ticui ñiyivi cuan ta cundyaca ra sii ra ndya vehe zandaru.

¹¹Tacuan i cuu si. Ta zuun ñi quivi cuan ta sa cuaa i quituu ra Jesús nuu ra Pablo. I quisi ra nu ndyaa ra Pablo ta catyí ra sihin ra: Zandyeun iñun. I cohon sa cuenda mi ihya ñuu Jerusalén, ta cua cahan tucun cuenda mi ñuu Roma.

Ndu-iin ra hebreo vatyí cua cahñi ra sii ra Pablo

¹²Inga quivi i ndu-iin ra hebreo vatyí cua cahñi ra sii ra Pablo. I sihiñi tahan ra tuhun sihin ra tahan ra ta catyí ra: Ma casi maa yo ta ma coho yo ndya cuhva ndya cahñi yo sii ra Pablo. Cua cahñi yo sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii yo.

¹³Yaha uu xico tahan ra ndu-iin sa tacuan.

¹⁴Tacuan ta cuahan ra nu iyo ra zutu nahnu ta catyí ra sihin ra: Sa sihiñi tahan ndi tuhun vatyí ñahñi maa cua casi ndi cuhva ndya cahñi ndi sii ra Pablo. Cua cahñi ndi sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii ndi.

¹⁵Ta maa ndo ta ra mandoñi cuñi si sa tasi ndo tyiño nu ndyaa ra cu nuu sii zandaru vatyí cua quisi

ndyaca ra sii ra Pablo nuu ndo ihya. Catyi ndo vatyí cua nducu tuhun vaha ndo sii ra. Cua cundyaa listo maa ndi ityi vasi ra ta cua cahñi ndi sii ra cuee ca sa saa ra ihya. Tacuan i catyi ra cuan.

¹⁶Tacuan i cuu si, ta i siñi minoo zasi ra Pablo, zehe cuhva ra, cuhva cahan ra cuan yozo caa cua cahñi ra sii ra Pablo. Ta cuahan ra ndya vehe zandaru cua nacatyí ra sihin ra Pablo.

¹⁷Tacuan ta i cana ra Pablo sii minoo ra cu capitán ta catyi ra sihin ra: Zavohon minoo tumañi iñi sii sa ndyoo ñi. Cundayacon sii ra luhlu ya nuu ra cu nuu vatyí iyo sa cua nacatyí ra sihin ra.

¹⁸I quihin ra capitán sii ra sindyaca ra sii ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru ta i catyi ra capitán sihin ra cu nuu: Ra Pablo, ra ñoho vehe caa, i cana sii, ta catyi ra vatyí quisi ndyaque sii ra luhlu ya vatyí iyo sa cua nacatyí ra suhun.

¹⁹Ta ziquí i tiin ra cu nuu sii zandaru ndaha ra luhlu cuan ta sahan ra ndya zava. Ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñun nacatyun sihin?

²⁰Ta i quisaha nacatyí ra luhlu cuan sihin ra ta catyi ra: Sa ndyaa tuhun sa cua caca ra hebreo tumañi iñi suun. Cuñi ra sa cuhun ra Pablo ityaan nu cua titahan ra cu tyiño. Cua catyi ra vatyí cuñi ra sa cua ndaca tuhun vaha ca ra sii ra Pablo.

²¹Ma tyoon yahvi sa cahan ra vatyí yaha uu xico tahan ra cua quihí xehe ta cua cuatu ra sii ra Pablo ityi cuhun ra. Sa sihñi tahan tandihí ra tuhun sa ma casi ra ta ma coho ra ndya cuhva ndya cahñi

ra sii ra Pablo. Sa ndyaa listo ra vatyí sica iñi ra vatyí cua cuhva moo sa cuhun ra Pablo nu titahan ra cu tyiño. Tacuan i nacatyí ra luhlu cuan sihin ra cu nuu.

²²Ta ziquí i catyi ra cu nuu sihin ra: Ma nacatyun nu sihin minoo ñiyivi tuhun sa zacoton sii vityí. Ta ziquí i natasi ra sii ra luhlu cuan.

Tasi zandaru sii ra Pablo nu iyo ra gobernador Félix

²³Tacuan ta i cana ra cu nuu sii zandaru sii uu tahan ra cu capitán ta catyi ra sihin ra: Cua tyihi vaha ndo ndaha tyiño ndo vatyí cua cuhun ndo ñuu Cesarea. Caa iin sa sa cuaa cua quita ndo ihya. Uu ziendu zandaru cua cuhun sihin saha ra, inga uñi xico usi tahan ra cua cozo ra caballo, ta inga uu ziendu ra cua cuñaa ra lanza iñu ta cuhun ra.

²⁴Cuhva ndo uu a uñi tahan caballo cozo ra Pablo vatyí sica xaan nu cuhun ra ta cucumi vaha ndo sii ra ndya cua saa ra nuu ra gobernador Félix. Tacuan i catyi ra sihin ra.

²⁵Ta ziquí i tyaa ra cu nuu sii zandaru minoo carta cua tasi ra sii ra Félix. Ihya cuu sa catyi ra nuu carta cuan:

²⁶“Nacumi suun tata gobernador Félix catyi yuhvi ra Claudio Lisias.

²⁷Ihya cuu minoo cuhva cuñi quehin suhun. I tiin ñiyivi hebreo sii ra ya ta cuñi ñu cahñi ñu sii ra. Zoco i ñihi tuhun vatyí ra ñuu Roma cuu ra, ta yucuan cuenda i tasi zandaru ta i zacaqui sii ra.

²⁸Cuñi cote ñaa cuu cuatyí tyaa ñiyivi hebreo sata ra. Yucuan

cuenda i sindyaque sii ra nu titahan ra ndyaca ñaha sii ñiyivi hebreo.

²⁹Ta yucuan i site vatyi tyaa ra cuatyí sata ra cuenda ley hebreo ñi. Ñahñi cuatyí zavaha ra ta cahñi yo sii ra sa cuenda ley maa yo. Ta nu ñahñi sa zavaha ra ta tyihi yo sii ra vehe caa.

³⁰Zoco i ñihi tuhun vatyi sa sica iñi ra hebreo cuhva cahñi ra sii ra. Yucuan cuenda tasi sii ra nu ndyoon, ta i catyi sihin ñiyivi hebreo vatyi cua quisi nacatyí ra sihin moo ñaa cuu cuatyí cuñi ra sihin ra. Tacuan ñi tyei vityi.” Ta tacuan i ndihí carta i tyaa ra Claudio.

³¹Tacuan ta i quihin zandaru ityi cuahan ra cuhva sa catyi ra Claudio sihin ra. I quihin ra sii ra Pablo sa sa cuaa ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Antípatris.

³²Ta inga quivi cua nanuhu zandaru, ra sahan sihin saha ra, ta maa ñi ca ra yozo caballo cuahan sihin ra Pablo.

³³Ta sa saa ra ñuu Cesarea i saha ra carta i tasi ra Claudio sii ra gobernador Félix, ta i nacuhva cuenda ra sii ra Pablo sii ra.

³⁴I cahvi ra gobernador cuan carta cuan. Ta ziquí i ndaca tuhun ra ndya cuu ñuu ra Pablo. Ta sa sito ra vatyi ra cuenda Cilicia cuu ra.

³⁵Ta ziquí i catyi ra sihin ra Pablo: Ndyá quisi xihna ra tyaa cuatyí saton ta ziquí cua tyizohi ñaa sa cua catyun sihin. Tacuan i cahan ra ta ziquí i catyi ra vatyi cua cucumi zandaru sii ra sisi vehe tyiño i zandaa ra Herodes ta sa naha.

Cuhva i nacatyí ra Pablo nuu ra Félix

24 I yaha ohon quivi ta ziquí i saa ra Ananías, ra cu

nuu sii ra cu zutu. I saa ra ñuu Cesarea sihin inga uu, a uñi tahan ra sahan ca ta sihin minoo ra nañi Tértulo. Ra Tértulo cutahan sihin ñiyivi hebreo ta tyaa ra cuatyí sata ra Pablo vatyi sito xaan ra Tértulo ley romana. Ta cua cuu ra yuhu ra hebreo cuan tañi minoo abogado. Ta cua tyiyahvi ra hebreo sii ra. Cuahan tandihí ra nuu ra gobernador Félix vatyi cua tyaa ra cuatyí sata ra Pablo.

²Ta ziquí i tasi ra Félix tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta sa i saa ra i quisaha tyaa ra Tértulo cuatyí sata ra. I catyi ra Tértulo sihin ra Félix: Tata Félix, nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun vatyi vaha xaan iyo ndi. Sito xaan moo ta yucuan cuenda iyo sa taxi ñi vityi tandihí ñuu nu iyo ndi. Vaha xaan ndyaca ñohon.

³Tandihí nduhvi ra hebreo nacuhva ndi uu xico tyahvi ndyoo suun. Ta zacahnu xaan ndi suun tata Félix.

⁴Ta vityi zandyeun iñun zuhva ta tyizohon minoo tuhun cua cahan ndi vatyi ña naha xaan cua cahan ndi.

⁵Sa ñihi ndi cuhva vatyi yivi ra vaha cuu ra Pablo ya. Zayanga xaan ra vatyi zacuvaa ra sii ñiyivi hebreo nacahnu ñuu ñiyivi. Ta maa ra cuu ra ñiñi sa cuenda minoo ityi ñiyivi ndyico sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

⁶Ta i cuñi ra zavaha ra ndya vaha ñi sisi vehe ñuhu cahnu ndi. Zoco i tiin ndi sii ra. Cuñi ndi tasi tuñi ndi sii ra cuhva catyi ley maa ndi.

⁷Zoco i quisi ra Lisias, ra cu nuu sii zandaru. Ñihi xaan i tyaa siyo ra sii ndi, ta i quihin ra sii ra Pablo.

⁸Ta i catyi ra vatyí tatu cua tyaa ndi cuatyí sata ra cuñi si sa quisi ndi nuu moo. Tatu cua zannahma moo sii ra cua coton vatyí sa ndisa cuu cuhva tyaa ndi cuatyí sata ra. Tacuan cuu cuhva cahan ra Tértulo.

⁹Ta tandíhi ra hebreo i catyi ra vatyí sa ndisa cuu tandíhi sa nacatyí ra.

¹⁰Tacuan ta i catyi ra gobernador vatyí nacahan ra Pablo. Ta i quisaha cahan ra Pablo sihin ra ta catyi ra: Ziñ cuñi vatyí moo cuu ra cua tyizoho cuhva cua quehin. Site vatyí sa cuaha cuiya ndyaca ñaha moo sii ñiyívi hebreo.

¹¹Tatu cua ndaca tuhun cua coton vatyí iyo usi uu quívi ñi sa sei ñuu Jerusalén. Sehin yucuan vatyí cua zacahni sii ra Ndyoo.

¹²Ñá natuhun tahan xein nu sihin minoo ñiyívi. Ta ñá zacuvei sii ñiyívi vehe ñuhu cahnu. Ñá zacuvei sii ñiyívi vehe ñuhu ndyíhi. Ta ñahñi zacuvei sii ñiyívi sisi ñuu cuan.

¹³Ñahñi cuhva cuu tyaa ra ya cuatyí sate vatyí yívi sa ndisa cahan ra.

¹⁴Zoco ndisa cua catyi suhun vatyí zacahni sii ra Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo ra i zacahnu ñiyívi sahnu sii ndi ta sa naha cuu ra. Sino iñi tandíhi tuhun i tyaa ra Moisés sa cuu ley ndi. Ta sino iñi tandíhi tuhun i tyaa tandíhi ra profeta. Ndisa vatyí zacahni sii ra Ndyoo cuhva catyi ra Jesús. Ta cuhva cuan ña vaha catyi ñiyívi hebreo.

¹⁵Sino iñi vatyí cua zanandoto ra Ndyoo sii tandíhi ñiyívi nu cuahan quívi. Ta yucuan cuhva sino iñi ñiyívi hebreo, ndíhi ca.

Cua nandoto ñiyívi vaha, ta cua nandoto ñiyívi ña vaha.

¹⁶Yucuan cuenda nducu xein cuhva coo vaha mi sihin ra Ndyoo ta sihin ñiyívi tandíhi cuhva.

¹⁷Cuaha cuiya i ñohi inga ñuu ta ziquí i nasei ñui vatyí cua tyindyeyi sii ñiyívi ndahvi ta cua cuhve ofrenda sii ra Ndyoo.

¹⁸Tacuan ñi zacui, vatyí sa sicoo ique sa cuenda ra Ndyoo, ta i nduvaha tuqui cuenda ra cuhva catyi costumbre maa ndi. Ta i nañihi ñiyívi hebreo sii sisi vehe ñuhu cuan. Ñiyívi ñuu Asia cuu ñu i tiin sii. Zoco ñá ñohi sihin cuaha xaan ñiyívi sisi vehe ñuhu ta ñá cuvaa ndi.

¹⁹Cuñi si sa quisi ñu Asia cuan ta tyaa ñu cuatyí sate tatu iyo cuatyí sa ndisa cuii. Zoco ñá quisi ñu cuan.

²⁰Vaha, vityí cuñi si sa nacatyí ra ihya ñaa cuatyí i zavehi. Sa ndaca tuhun ra sii, quívi i sehin nu titahan ra.

²¹Ñahñi cuatyí i zavehi, zoco iyo minoo tuhun i quehin sihin ra quívi cuan. Tyehen i catyi sihin ra: “Vityí cua tasi tuñi ndo sii vatyí catyi vatyí cua nandoto tucu ñiyívi.” Tacuan i catyi sihin ra cuan, catyi ra Pablo sihin ra Félix.

²²Sito vaha ra Félix yozo caa iyo cuhva sii ñiyívi sino iñi sii ra Jesús. Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Pablo ta sihin tandíhi inga ra cuan: Vaha ñi vityí. Sa cuu cuhun ndo. Naquisi xihna ra Lisias, ra cu nuu sii zandaru, ta ziquí cua catyi yozo caa cundoo tyíño ya. Catyi ra.

²³Tacuan ta i catyi ra Félix sihin ra cu capitán vatyí cucumi ra sii ra Pablo vehe caa, zoco catyi tucu

ra: Cuu tava ndo zuhva sii ra Pablo. Cuhva ndo sa quisi ñiyivi nu ñoho ra vatyí quisi ndyaca ñu ñaa sa siñi ñuhu sii ra.

²⁴I yaha zuhva quivi ta i sahan tucu ra Félix sihin ñazihí ra ndya vehe tyiño. Nañi ñazihí ra Drusila. Ñaha hebreo cuu ña. I cana ra Félix sii ra Pablo. Ta i tyizoho ra sa cahan ra Pablo cuhva sino iñi ñiyivi sii ra Jesucristo.

²⁵Ta i cahan tucu ra Pablo sa cuenda cuhva cua zavaha ñiyivi sa vaha ta cuhva cua zacuenda vaha ñu sii ñu ta ma zavaha ca ñu sa ndya vaha ñi, cuhva cuñi maa ñu. I nacatyí ra Pablo vatyí ña cuaha ca quivi ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyivi. Tacuan ta i quisaha yuhu ra Félix ta i catyí ra sihin ra: Sa cuu cahun vityí. Nacuyatyí inga saha ta cua cana tuqui suun.

²⁶Cuñi ra Félix sa tyiyahvi ra Pablo sii ra ta cua zaña ra sii ra. Yucuan cuenda i cana ra Félix sii ra cuaha saha. Ta i natuhun ra sihin ra.

²⁷Tacuan ta i yaha uu cuiya ta ziqui i quita ra Félix tyiño gobernador cuan. Cuñi ra sa coo vaha ra sihin ñiyivi hebreo. Yucuan cuenda i zanandoo ra sii ra Pablo vehe caa. Ta i quihvi inga ra nañi Porcio Festo tyiño gobernador.

Cuahan ra Pablo nuu ra Festo

25 Tacuan ta i saa ra Festo ta i quihin ra tyiño gobernador. I yaha uñi quivi ta i quita ra ñuu Cesarea ta cuahan ra ñuu Jerusalén.

²Yucuan i cahan ra zutu nahnu ta inga ra ñiñi hebreo sihin ra. I catyí

ra ñaa cuu cuatyí i tyaa ra sata ra Pablo.

³Sica xaan ra hebreo tumañi iñi sii ra Festo sa natasi ra sii ra Pablo ñuu Jerusalén. Sica iñi ra hebreo vatyí cua quihvi xehe ra ta cua cahñi ra sii ra Pablo ityí vasi ra.

⁴Zoco i catyí ra Festo: Cua ndoo ra Pablo ñuu Cesarea vatyí ña naha ca ta cunanuhi yucuan.

⁵Yucuan cuenda catyí vatyí nacuhun ra ndyizo tyiño sii ndo indyacuan. Natyaa ra cuatyí sata ra Pablo indyacuan tatu ndisa vatyí iyo cuatyí ra. Tacuan i catyí ra Festo.

⁶Ta sindyaa ra Festo uña, a usi tahan quivi ñuu Jerusalén ta ziqui i sinanuhu ra ndya ñuu Cesarea. Ta inga quivi cuahan ra vehe tyiño ta i tava ra tyiño sa cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo.

⁷Tacuan ta i quihvi ra Pablo nu ndyaa ra, ta sa yucu ra hebreo. Sa quisi ra ndya ñuu Jerusalén. I tuhva ra hebreo ta i tyaa xaan ra cuatyí sata ra Pablo. Zoco ñá cuu cuhva cuñi ra vatyí ña ndisa ra.

⁸Tacuan ta i catyí ra Pablo sihin ra Festo: Ñahñi numinoo cuatyí i zavehi. Ñá zavehi cuatyí cuenda ley ñiyivi hebreo. Ñá zavehi cuatyí cuenda vehe ñuhu cahnu ndi. Ta ñahñi cuatyí i zavehi cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu ñuu Roma. Tacuan i catyí ra Pablo.

⁹Cuñi ra Festo sa coo vaha ra sihin ñiyivi hebreo ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Pablo: ¿Atu cuñun sa cahun tucun ñuu Jerusalén? Ta yucuan cua catyí yozo caa cua cundoo tyiño ya. Catyí ra.

¹⁰Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sa ndyei nuu moo ta moo cuu ra ndyaca ñaha cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu. Ihya cuu nu cuñi si sa cundoo tyiño ya vatyí ra ñuu Roma cui. Sito vohon vatyí ñahñi cuatyí i zavehi sihin ñiyívi hebreo.

¹¹Zoco tatu minoo cuatyí cahnu i zavehi ta saha si cuhva cahñi ñiyívi sii, ma nduqui cuhva caqui. Zoco tatu ña ndisa cuhva cahan ra hebreo, ma cuu cuhvon sii, sii ra. Yuhvi catyi vatyí nacatyí maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Catyi ra.

¹²Tacuan ta ziquí i natuhun tahan ra Festo sihin ra ndyizo tyiño sihin ra ta ziquí i catyi ra: Sa catyún vatyí cuñun sa cua catyi ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Vaha, cua cuhun nuu ra.

Cuahan ra Pablo nuu ra rey Agripa

¹³I yaha zuhva quívi ta ziquí i quisi ra Agripa, ra cu rey cuenda ñiyívi hebreo. I saa ra sihin ña Berenice ñuu Cesarea cuan. Vasi zaha ñu saludar sii ra Festo.

¹⁴Cuaha quívi i ndoo ñu yucuan ta ziquí i nacatyí ra Festo sihin ra rey cuan ñaa sa cuu sa cuenda ra Pablo. Tyehen i catyi ra: Iyo minoo ra zandoo ra Félix vehe caa quívi i quita ra sa cuu ra ra cu tyiño.

¹⁵Ta sa sehin ñuu Jerusalén i quisi ra zutu nahnu ta ra ñiñi sii ñiyívi hebreo nu ndyei ta i nacatyí xaan ra sihin sa cuenda ra Pablo ta cuñi xaan ra sa cua cahñi sii ra.

¹⁶Zoco i nacatyí sihin ra yozo caa iyo cuhva sii maa ndi. Vatyí ra cu tyiño cuenda ñuu Roma cui. I catyi sihin ra vatyí ña tuhva ndi cahñi

sii ñiyívi tatu ñá cundaa vaha tyiño. Ta saha ndi sa zacacu ñiyívi sii ñu yozo caa tyaa ñiyívi cuatyí sata ñu.

¹⁷Tacuan ta i quisi tucu ra hebreo cuan ihya. Yucuan cuenda ñá ndatu que. Inga quívi i sehin vehe tyiño. Ta i tasi tyiño vatyí cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo.

¹⁸Sica iñi vatyí cahnu xaan cuu cuatyí i zavaha ra, zoco ña tacuan cuu cuatyí ra cuhva catyi ra hebreo.

¹⁹Cuñi ra hebreo cuatyí sihin ra vatyí ña sino iñi ra cuhva iyo costumbre maa ndo hebreo. Cahan ra hebreo cuenda minoo ra nañi Jesús. Catyi ra vatyí ña ndito ca ra Jesús, zoco catyi ra Pablo vatyí ndito ra.

²⁰Tacuan ta ñá ñihi cuhva ñaa sa cua zavehi vatyí ziiñ ziiñ cahan ra. Yucuan cuenda i nducu tuhin sii ra Pablo tatu ña cuñi ra sa cuhun ra ndya ñuu Jerusalén vatyí yucuan cua cutuñi ra sa cuenda tyiño ya.

²¹Zoco i sica ra sa ndoo ra vehe caa ndya cua cuu cuhun ra ta cutuñi ra nuu ra César ñuu Roma. Yucuan cuenda ñoho ca ra vehe caa ndya cua cuu tasi sii ra ñuu Roma. Tacuan i catyi ra Festo.

²²Ta ziquí i catyi ra Agripa sihin ra: Cuñi tucu mi tyizohi ñaa sa cua catyi ra Pablo. Ta i catyi ra Festo sihin ra: Zuun ñi ityaan cua tyizohon sa cahan ra.

²³Inga quívi i quisi ndyaca ñiyívi sii ra Agripa sihin ña Berenice. Tyaqui xaan zahma ndisi ñu. I quihví ñu vehe nu cua tyizoho ñu sa cahan ra Pablo. I quihví tucu zandaru ra ndyizo tyiño nahnu ta tandihí ra mandoñi ñuu cuan. Tacuan ta i tasi ra Festo tyiño vatyí

cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta sa saa ra yucuan

²⁴ta ziqui i cahan ra Festo sihin tandihi ñiyivi yucu yucuan ta catyi ra: Yoho rey Agripa ta tandihi ndoho ra yucu ihya, ica ndo sii ra ya. Cuaha xaan ra hebreo cuñi cuaty sihin ra ityi ñuu Jerusalén. Ta tacuan tucu ñu ihya. Ña zaña ñu cuhva sa catyi ñu sihin, vaty nacuu ra.

²⁵Sica iñi vaty ñahñi cuaty ra sa cua cuu ra, zoco maa ra Pablo i catyi vaty nacaty maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Yucuan cuenda sica iñi vaty cua tasi sii ra nu iyo ra César.

²⁶Cua tasi minoo carta sii ra César. Zoco ña ñihi cuhva ñaa sa cua catyi sihin ra. Yucuan cuenda catyi vaty cua quisi ra Pablo nuu moo tata Agripa ta nuu inga ndoho, ndihi ca. Cua tyizoho ndo ñaa sa cua catyi ra, ta cua nacaty ndo sihin yozo caa sica iñi ndo. Tacuan ta cua cote ñaa tuhun cua tasi sii ra César.

²⁷Sica iñi vaty ña vaha cua tasi sii minoo ra nuhñi, nuu ra cu tyiño cuan tatu ma nacaty sihin ra cu tyiño ñaa cuaty ra iyo. Tacuan i catyi ra Festo.

Cuhva i cahan ra Pablo nuu rey Agripa

26 Tacuan ta i catyi ra Agripa sihin ra Pablo: Sa cuu cahan moo vityi. Ta ziqui i zaha ra Pablo saludar sii ra rey Agripa sihin ndaha ra ta i quisaha catyi ra sihin ra Agripa:

²Yoho rey Agripa, zii xaan cuñi vaty vaty saha moo sa nacaty

suhun. Cuaha xaan cuaty cuñi ñiyivi hebreo ra tahan yo sihin.

³Zoco zii cuñi vaty sito moo tandihi costumbre iyo sii maa yo ñiyivi hebreo. Ta sa sica iñun sa cuenda tandihi sa sino iñi maa yo hebreo. Yucuan cuenda sique tumañi iñi suun sa naco tundyee iñi suun ta tyizohon tandihi cui sa cua quehin suhun.

Nacaty maa ra Pablo yozo caa i cuu ra ta ta coto ca ra sii ra Cristo

⁴Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Tandihi ñiyivi hebreo sito vaha ñu vaty i sahnu mi cuhva iyo costumbre maa yo. Sito ñu yozo caa i cui ndya ta luhli ndya ñui. Ta sito ñu yozo caa i cui ndya ñuu Jerusalén.

⁵Cuaha xaan cuiya sa sito ñu sii. Tatu cua cuhva ñu cuenda cua catyi ñu vaty ra fariseo cui ndya ta luhli. Ta ra fariseo, ñihi ca zatyño ra sa tyaa ra yahvi sii tandihi ley hebreo ta ziqui tandihi inga ra hebreo.

⁶Ta vityi cuñi ñiyivi hebreo cuaty sihin vaty sino iñi vaty sa quisi minoo ra cua zacacu sii yo tañi sa catyi ra Ndyoo sihin ñiyivi sahnu sii yo ta tyiemvu.

⁷Zoco ña sino iñi tandihi sa uu tahan ityi ñiyivi hebreo vaty sa i quisi ra ta ndatu ca ñu sii ra. Yucuan cuenda zacahnu ñu sii Ndyoo ta zavaha ñu tyiño ra ñiyaca ta ndiyaca. Ta zuun ñi cuenda cuan tyaa ñu cuaty sate vaty catyi vaty sa yaha quisi ra zacacu sii yo.

⁸¿Ñacu ña cuu sino iñi ndo vaty i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra?

**Nacatyí ra Pablo yozo caa i
sahñi tahan ra sihin ñiyivi
ndyico sii ra Jesús ta quivi ca**

⁹Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Ta quivi ca zuun ñi mi sica iñi vatyí vaha cua zavehi ndya vaha ñi sihin ñiyivi sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

¹⁰Tacuan i zavehi ñuu Jerusalén. Saha ra zutu nahnu tundyee iñi sii sa cua tyihi cuaha xaan ñiyivi ndyico sii ra Jesús vehe caa. Ta i tahan iñi sa sahñi ñiyivi sii ñu.

¹¹Cuaha xaan saha i cañi sii ñiyivi tatu ma zaña ñu tuhun ra Jesús. Sehin vehe ñuhu hebreo nu zacahnu ñu sii Ndyoo ta i cañi sii ñu. I cuxaan xein sihin ñu ndya cuhva i sehin inga ñuu nu cuahan ñu ta i cañi sii ñu indyacuan.

**Nacatyí ra Pablo yozo caa
zama cuhva iyo ra**

¹²Cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Tacuan ta ziqui i ñihi cuhva sihin ra zutu nahnu. Saha ra tundyee iñi sii sa cua tyihi sii ñiyivi vehe caa, ta yucuan cuenda i quihin ityi cua cuhin ñuu Damasco.

¹³Yoho rey, yuhvi catyi vatyí zuun ñi ityi cuehin ta maa ora i ndyehi minoo ñuhu ityi andivi. Ñihi ca si ta ziqui ñuhu ñicandyi. Nacahnu ndundisi ityi cuehin sihin inga ra ndihi sihin.

¹⁴Tacuan ta i nduva tandihi ndi nu ñuhu ta siñi sa cahan ra cahan. Cahan ra zahan hebreo ta catyi ra sihin: “Saulo, Saulo. Ña vaha cahñi tohon sihin mi. Zuun ñi sii moo zañicuehun. Tañi minoo burro sañi ndyaa tatu cañi sito ho ti sii ti.”

¹⁵Tacuan ta ziqui i catyi: “¿Yoo sa cahan, tata?” Ta i catyi ra: “Ra Jesús cui. Sahñi tahan xoon sihin.

¹⁶Vityi nduviton. Nacuiñi ndyoon. I quitui nuun vatyí cua zatyíñon tyiñe, ta cua nacatyun sihin ñiyivi cuhva sa ndyehun sii vityi ta cuhva cua ndyehun sii cuee ca.

¹⁷Cua zacuenda mi suun sii ñiyivi hebreo ta sii inga ñiyivi. Ta vityi cua tasi suun nu iyo ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

¹⁸Cua zañohon sii ñu minoo sa ndisa cuii ta cua zaña ñu sa zavaha ñu ndya vaha ñi ta cua sino iñi ñu sii. Ma zavaha ca ñu cuhva cuñi cuihna, ta cua zavaha ñu cuhva cuñi mi. Tacuan ta cua ndasi cuatyí ñu ta cua coo vaha ñu sihin mi tañi iyo ñiyivi sino iñi sii.” Tacuan i catyi ra Jesús sihin. Catyi ra Pablo.

**Nacatyí ra Pablo vatyí tyaa ra
yahvi sa catyi ra Ndyoo sihin ra**

¹⁹Cahan ca ra Pablo sihin rey Agripa ta catyi ra: I tyei yahvi sa cahan ra Jesús sihin, yoho rey Agripa, vatyí i ndyehi sii ra.

²⁰I nacatyí sihin ñiyivi vatyí cuñi si sa ndu-uu iñi ñu cuatyí ñu ta tyaa ñu yahvi sii Ndyoo. Nazavaha ñu sa vaha cuhva zavaha ñiyivi sino iñi sii ra Jesús. Tacuan i quehin sa xihna ñi ñuu Damasco. Ta tacuan i cahan tuqui ñuu Jerusalén. Zuun ñi tuhun cuan i quehin nu cu si Judea ta inga ñuu nu iyo inga ñiyivi, ñu yivi ñiyivi hebreo cuu.

²¹Yucuan cuenda i tiin ra hebreo sii, vehe ñuhu cahnu ta nducu ra cuhva cahñi ra sii.

²²Zoco ndya quivi cuan ta cuhva ndya vityi tyindyee ra Ndyoo sii.

Nacatyí sihin ñiyívi ñiñi ta nacatyí sihin ñiyívi ndahvi Tuhun Ndyoo. Ñin ñi cuhva quehin tañi i cahan ra profeta ta tyiemvu ta tañi i cahan ra Moisés, ndihí ca. Ña zama mi sii si.

²³Vatyí i catyí ra cuan vatyí cua tahan ra Cristo tundoho ta cua cuu ra. Ta maa ra cuu ra cua nandoto sa xihna ñi sisi sa i sihi ra. Ta cua nacatyí ra sihin ñiyívi hebreo ta sihin inga ñiyívi yozo caa cua cacu añima ñu. Tacuan i catyí ra Pablo cuhva i nacatyí ra Tuhun Ndyoo.

**Catyí ra Pablo vatyí nasino
iñi ra Agripa sii ra Jesús**

²⁴Tacuan i cahan ra Pablo ta ziquí ñihí xaan i cana saa ra Festo ta catyí ra: Yoho Pablo, zana xiñun. Cuaha xaan i cahvun ndya cuhva ndya sa nduzana xiñun.

²⁵Ta i catyí ra Pablo: Tata sahnu Festo, ña zana xiñi. Ta tuhun quehin, maa ñi sa ndisa, maa ñi sa vaha cuu si.

²⁶Sito vaha rey Agripa ya tuhun quehin. Ña sica iñi ta quehin tuhun ya sihin maa ra vatyí site vatyí sa sito ra tandihí tuhun nacatyí sihin ndo. Sito ra vatyí sito tandihí ñiyívi cuhva i cuu ra Jesús. Ñahñi sa xehe i sicoo.

²⁷Tacuan i catyí ra Pablo sihin ra Festo ta ziquí i cahan tucu ra sihin rey Agripa: Yoho rey Agripa, site vatyí sino iñun sa i tyaa ra profeta ta tyiemvu.

²⁸Ta i catyí rey Agripa sihin ra Pablo: ¿Atu sica iñun vatyí ta sica ñi cua sino iñi sii ra Jesús?

²⁹Ta i catyí ra Pablo: Nacuhva ra Ndyoo vatyí cua sino iñun sii ra

Jesús a vityí a cuee ca. Cuñi xein sa cua sino iñi tandihí ndo. Cuñi xein sa cua coo ndo cuhva iyo mi, zoco ña cuñi sa cua quihí ndo vehe caa cuhva ñohi. Catyí ra.

³⁰Ta sa yaha cahan ra Pablo ta ziquí i sicuiñi ndyaa ra rey sihin ra gobernador cuan sihin maha Berenice ta tandihí inga ra yucu yucuan.

³¹I quita ñu vatyí cua natuhun tahan ñu tuhun sa siñi ñu. Ta i catyí ñu: Ñahñi sa i zavaha ra cuan ta cua cuu ra. Ta ñahñi sa i zavaha ra ta cua ndoo ra vehe caa. Catyí ñu.

³²Ta i catyí ra Agripa sihin ra Festo: Sa xihna ñi cuu zaña moo sii ra Pablo, zoco vityí ma cuu ca vatyí sa sica ra sa cua cutuñi ra nuu ra César.

**Tasi ra cu tyiño sii ra
Pablo ñuu Roma**

27 Tacuan ta ziquí i nacasi tahan tyiño vatyí cua cahun ra Pablo nu cu si Italia nuu ra César. Ta i quihin minoo ra cu capitán sii ra Pablo sihin zuhva ca ra ñoho vehe caa tañi cuhva i catyí ra cu tyiño. Julio nañi capitán cuan ta iyo ra cuenda zandaru ra Augusto. Yuhvi ra Lucas cuehin sihin ra Pablo.

²Cuahan tucu ra Aristarco, ra ñuu Tesalónica. Cuenda Macedonia cuu ñuu Tesalónica cuan. I quihvi ndi minoo barco sa i quita ñuu Adramitio minoo ñuu sa ndyaa yuhu tyañuhu. Cua nanuhu tu, ta yaha tu ñuu sa iyo yuhu tyañuhu nu cu si Asia. Tacuan i quita ndi sihin maa tu.

³Inga quivi i saa ndi ñuu Sidón. Vaha zavaha ra Julio sihin ra Pablo vatyí saha ra sa cua cuhun ra nu iyo amigo ra ñuu cuan. Ta i saha ñu ñaa sa siñi ñuhu sii ra.

⁴Tacuan ta ziqui i nandihvi tucu ndi barco cuan ta i zandaa ra zahma sa zacuhun sii barco cuan sihin tatyí ta cuahan ndi. I yaha tu minoo ñuhu sa ndyaa mahñu tyañuhu sa nañi Chipre. I yaha ndi ticui Chipre ta ñuhu cahnu vatyí ñihi xaan quiñi ndaha tatyí inga siyo cuan ta ñá cuu yaha ndi yucuan.

⁵I yaha ndi ityi yuhu tyañuhu nu cu si Cilicia. Ta i yaha ndi ityi yuhu tyañuhu ñuu Panfilia. Ta ziqui i saa ndi ñuu Mira sa iyo cuenda Licia.

⁶Ta ñuu Mira cuan i nañihi capitán cuan inga barco, yutu sa quita ñuu Alejandría. Cua cuhun tu ndya nu cu si Italia. Ta i catyí ra capitán vatyí cuhun ndi sihin tu cuan.

⁷Tacuan ta i quita tucu ndi cuahan ndi. Cuaha quivi cuahan barco cuee cuee ñi, ta sihin tundoho i saa tu yatyí inga ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Gñido. Ñá cuu ca cuhun barco ityi nuu vatyí ñihi xaan caa tatyí. Yucuan cuenda i yaha ndi ticui minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Creta ta inga sa nañi Salmón. Ña ñihi xaan ñoho tatyí yucuan.

⁸Cuahan barco yuhu yuhu tyañuhu ñi yuhu ñuhu Creta cuan. Tacuan ta i quihvi barco yatyí ñi ñuu Lasea nu nañi si Nu Vaha Cua Nacuiñi Barco.

⁹Sa yaha xaan quivi, ta sa yaha minoo vico sii ñiyivi hebreo nu

ñahñi maa sasi ñu, ta ziqui ñá cuu ca cuhun barco vatyí sa cua saa quivi cua nduñihi xaan tatyí vatyí sa cuñi noo zavi. Ta ña vaha cuhun barco coto ndyee tu. Yucuan cuenda i catyí ra Pablo sihin ra zacaca barco cuan:

¹⁰Tata, cutuñi iñi vatyí tatu cua cuhun yo cua coo xaan tundoho sii yo. Cua ndyee barco sihin ndaha tyiño ta cua cuu ñiyivi.

¹¹Ñá tyaa ra capitán cuan yahvi sa cahan ra Pablo, zoco i tyaa ra yahvi sa cahan ra zacaca barco ta sa cahan ra cu sitocho tu.

¹²Ña vaha cua ndoo barco nu sicuiñi tu vatyí cua coon xaan zavi ta ñihi xaan cua quihi tatyí quivi cuan. Yucuan cuenda tandihi ra i catyí: Naquita yo ihya ta nducu yo cuhva cuhun yo ñuu Fenice sa iyo zuun ñi cuenda Creta ya. Tatu cuu saa yo yucuan, vaha cua ndoo barco. Ña ñihi xaan caa tatyí yucuan ta ndyaa ñuu cuan siyo caña ñicandyi. Ta cua yaha yo vico zavi yucuan. Tacuan i catyí ra.

Ñihi xaan caa tatyí nu tyañuhu

¹³Tacuan ta ziqui i quisaha caa tatyí ityi tyañuhu zoco ña ñihi xaan. Yucuan cuenda i sica iñi ra vatyí cua cuu cuhun ra cuhva cuñi ra. Tacuan ta i tava ra minoo caa vee xaan sa ñoho sisi ndutya sa ña saha caca barco ta ziqui cuahan ndi. Yatyí ñi yuhu tyañuhu cuan cuahan ndi nu iyo ñuhu Creta.

¹⁴Zuhva ñi cuahan ndi ta ziqui ñihi xaan quisaha caa tatyí. Ityi caña ñicandyi ta ityi yucu quisi tatyí cuan.

¹⁵Ñá cuu ca caca barco ityi nuu vatyí ñihi xaan caa tatyí. Yucuan

cuenda i saha ra cuhun tu sihin taty i nu yiví ityi cuhun ra.

¹⁶Tacuan i cuu ta i yaha ndi minoo ñuhu luhlu mahñu tyañuhu nañi si Claudia. Siyo zaty i yaha ndi sihin barco vaty ñihi ca caa taty inga siyo. Ña ñihi xaan caa taty nu yaha ndi yucuan. Cuu, i natyihi ra lancha luhlu sisi barco vaty cuñi ndyee xaan lancha.

¹⁷I tyihi ra sii tu sisi barco coto cunaa tu. Tacuan ta i cava ra yoho nahnu sii barco cahnu cuan. I sihiñi ra sii tu coto tahvi cuaty tu. Tacuan ta i quisaha yuhu ra coto cañi ndutya sii barco nu ñiyiti yuhu tyañuhu nu cu si Sirte. Yucuan cuenda i zanoo ra zahma sa iyo sii barco sa quiñi ndaha taty ta saha ra sa cuhun tu ndya vaha ñi.

¹⁸Inga quiví zuun ñi ñihi xaan coon zavi ta ñihi xaan quiñi ndaha taty sii barco. Yucuan cuenda i casaha zavita ra carga tu sisi tyañuhu.

¹⁹Ta quiví cu uñi cuan i zavita ndi ndaha tyiño barco cuan.

²⁰Cuaha xaan quiví ñá ndyehe ndi ñicandyi ta ñá ndyehe ndi tiño. Tacuan ta i sica iñi ndi vaty ma cacu ca ndi vaty ñihi xaan caa taty ta coon xaan zavi.

²¹Cuaha xaan quiví ñá sasi ndi. Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin tandihi ra: Ndoho amigo, vaha xaan ca tatu sa i tyizoho ndo sa quehin quiví cuan ta ñá quita yo nu cu si Creta. Vaty ndyehe, cahnu xaan tundoho ndyehe yo vityi, ta cuaha xaan ndaha tyiño cua naa.

²²Zoco vityi catyi vaty zanduzii ndo iñi ndo. Yoñi maa cua naa. Barco ñi cua naa.

²³Sito ndo vaty ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ta zatyine tyiño ra. Cuñi i quisi minoo ángel Ndyoo nu ndyei.

²⁴Ta catyi ra: “Ma yuhun Pablo. Cuñi ra Ndyoo sa cua nacaty moo tuhun ra nu ndyaa ra César. Catyi ra Ndyoo vaty cua zavaha ra tumañi iñi suun. Cua zacacu ra suun ta sa cuenda moo cua cacu tandihi inga ra ñoho sisi barco ya.” Tacuan i catyi ángel cuan.

²⁵Yucuan cuenda catyi vaty zanduzii ndo iñi ndo, xaa. Sino iñi mi sii ra Ndyoo. Site vaty cua zavaha ra cuhva catyi ángel cuan sihin.

²⁶Iyo minoo ñuhu nu cua catyihí barco ya, ñuhu sa iyo mahñu tyañuhu ya. Catyi ra Pablo.

²⁷Sa yaha uu vitya sa sica ndi tacuan. Ityi cuan ityi ya cuahan barco zacuu taty. Ta minoo sa cuaa cuahan barco tyañuhu sa nañi Adria. Ta maañuu i nacoto ra zacaca barco vaty yatyi ñi ndya ñuhu yucuan.

²⁸Tacuan ta ziqui i tyicuhva ra yozo cuhva sa cono ñoho ndutya nu yaha ndi. Ta ndyehe ra vaty oco sahun iin metro. Cuahan ndi zuhva ca ityi nuu, ta i tyicuhva tucu ra ta ndyehe ra vaty oco usa metro ñoho ndutya.

²⁹Yuhu xaan ra zacaca barco coto tahvi cuaty tu tatu nañi tu nu yuu. Yucuan cuenda i zanoo ra cumi tahan caa vee xaan sisi ndutya ityi zuhma tu vaty zanacuñi si sii barco. Tacuan ta i ndatu ra ta cuñi xaan ra sa cundisi.

³⁰Nducu xaan zuhva ra zatyño sisi barco cuhva cono xehe ra. Yucuan cuenda i quisaha zanoo ra

lancha. I catyi ra vatyí cua zanoo ra caa nahnu ityi xiñi barco zoco zandavi ñaha ra.

³¹Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra capitán ta sihin inga ra cu zandaru: Tatu ma ndoo ra ya sisi barco sihin maa yo ma cacu ndo. Catyi ra.

³²Tacuan ta i sahdya zandaru yoho nuhñi lancha cuan. Cuahan ñi tu.

³³Sa vasi cundisi ta catyi ra Pablo sihin tandihí ra: Casi ndo. Vityi sa iyo uu vitya sa ñá sasi ndo ta ñá quixi ndo.

³⁴Catyi sihin ndo vatyí sa ndyoo ñi casi ndo vatyí tacuan ta cua coo tundyee iñi sii ndo. Ta yoñi maa cua tahan tundoho ndaha ñi. Catyi ra.

³⁵Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan ta i quihin ra minoo pan. Saha ra tyahvi ndyoo sii Ndyoo nuu tandihí ra yucu yucuan. Ta ziquí i sahnú ra sii si ta quisaha sasi ra.

³⁶Tacuan ta i nduzii ca iñi inga ra ta sasi ra.

³⁷Uu ziendu uñi xico sahnú iin tahan nduhvi ra ñoho sisi barco cuan.

³⁸Sasi ndi ndya sa ndaha iñi ndi ta ziquí i zavita ra siti trigo sisi tyañuhu vatyí cua nduñahma ca barco.

Cuhva i ndyee barco

³⁹Tacuan ta ziquí i cundisi, ta i ndyehe ra zacaca barco vatyí yatyi ñi iyo ñuhu, zoco ñá sito ra ñaa ñuhu cuu si. I ndyehe ra minoo ityi nu cuu quihvi barco, ta vaha xaan nu yuhu tyañuhu yucuan. Yucuan

cuenda cuñi ra tyihi ra barco yucuan.

⁴⁰Tacuan ta i sahdya ra yoho nuhñi caa sa zacuiñi sii barco cuan. Ta ziquí i ndasi ra yoho sa sinuhñi vitu sa zavico cava barco. Ta i zandaa tucu ra zahma tu vatyí cua zacuhun tatyí sii tu. Tacuan ta ziquí i quisaha cuahan barco ndya ñuhu cuan.

⁴¹Zoco i sicuiñi barco nu ñiyiti, ta i ndoo tu. Ñá cuu ca natava ra barco vatyí sa ndyee ityi xiñi tu sisi ñiyiti, ta ityi yii tu i quisaha tahvi cuatyí tyañuhu vatyí ñihi xaan quiñi ndaha si sii barco.

⁴²I cuñi zandaru cahñi ra sii ra ñoho vehe caa, ra cuahan sihin ra, coto cua zutya ra ta quita ra nu ñuhu ityi ta cono ra.

⁴³Zoco ñá saha ra capitán sa cahñi zandaru sii ra ñoho vehe caa vatyí ñá cuñi ra sa cuu ra Pablo. I catyi ra vatyí naquihvi xihna ra cuu zutya tyañuhu, ta cua saa ra ndya ñuhu ityi sa xihna ñi.

⁴⁴Ta ziquí cua cuhun inga ra ityi sata ra nu vitu vaha a nu vitu barco sa tahvi cuatyí. Ta tacuan cuu cuhva i cacu tandihí ndi ta i quita ndi nu ñuhu ityi.

Iyo ra Pablo minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Malta

28 Tacuan cuu cuhva i cacu ndi. I catyi ñiyivi yucuan vatyí Malta nañi ñuhu cuan sa iyo mahñu tyañuhu.

²I cundahvi iñi ñiyivi sii ndi ta zatahan ñu ñúhu vatyí coon xaan zavi ta visi xaan ndi. Tacuan i tyindyee ñu sii ndi.

³I naquihin ra Pablo zuhva nducu ndyihí cua tyihí ra nu ñúhu. Ta ziquí i quita minoo coo xaan sihin sa ihñí. Ta i tiin tí ndaha ra ta ñá zaña tí.

⁴I ndyehe ñiyívi yucu yucuan vatyí ñá zaña tí ndaha ra Pablo, ta i quisaha catyí ñu sihin tahan ñu: Ra sahní sii ñiyívi cuu ra ya. Sa cacu ra sisi tyañuhu, zoco ña saha ra Ndyoo sa cundito ra ñuu ñiyívi ya. Catyí ñu.

⁵Tacuan ta ziquí i naquizi ra Pablo ndaha ra ta i canacava coo cuan sisi ñúhu, ta ñahñí sa tahan ra Pablo.

⁶I ndatu ñiyívi ta sica iñí ñu tatu zandaa si sii ra Pablo a ta sica ñi cua cuu ra. Naha xaan i ndatu ñu, ta i ndyehe ñu vatyí ñahñí i tahan ra. Tacuan ta i sica iñí ñu inga cuhva ta catyí ñu: Minoo ndyoo cuu ra.

⁷Yatyí ñi nu i siyucu ndi ndyaa terreno minoo ra nañi Publio. Ra ndyaca ñaha yucuan cuu ra. I saha ra sa cundyaa ndi vehe ra. Ta vaha xaan i siyucu ndi uñi quívi i zacuu ra.

⁸Ñihi xaan caa zutu ra Publio vatyí cuhu ra. Zaa ra ta siyo ra ñiñi. Cuahan ra Pablo nu caa ra. Sica tahvi ra sii Ndyoo ta tyizo ra ndaha ra sii ra ta zanduvaha ra sii ra.

⁹I ndyehe ñiyívi vatyí tacuan i cuu si, ta ziquí i quisi tandihí ñiyívi cuhu iyo ñuu cuan. Ta i nduvaha ñu.

¹⁰Ta ziquí cuaha xaan sa saha maa ñu sii ndi. Ta quívi i quita tucu ndi sihin barco i saha maa ñu tandihí sa siñi ñuhu sii ndi sa cuenda ityi.

Saa ra Pablo ñuu Roma

¹¹Uñi yoo i sindyaa ndi Malta cuan, ta ziquí i quihvi ndi minoo barco sa iyo yucuan. Yucuan i ndoo tu vico zavi. Yutu sa quita ñuu Alejandría cuu tu, ta ndyaa uu tahan ndyoo, ra nañi Cástor ta ra nañi Pólux sa zanandacu ñiyívi xiñi barco.

¹²I quihvi ndi sisi tu ta cuahan ndi ñuu Siracusa. Ta yucuan i ndoo ndi uñi quívi.

¹³Ta ziquí i quita ndi yucuan ta cuahan ndi ñuu Regio. Inga quívi i quisi minoo tatyí ityi yuhu tyañuhu ta i sica barco uu quívi ca ta i saa ndi ñuu Puteoli.

¹⁴Ñuu cuan i nañihi ndi zuhva ñiyívi sino iñi sii ra Jesús. I sica ñu sa cua ndoo ndi sihin ñu minoo vitya. Tacuan ta ziquí i quita ndi ta cuahan ndi ñuu Roma sihin saha ndi.

¹⁵Ta sa ñihi ñiyívi sino iñi sii ra Jesús tuhun vatyí vasi ndi ta i quita ñu ñuu Roma ta i quisi zatahan ñu sii ndi ityi vasi ndi. Zuhva ñu i quisi, ñihi tahan ñu sihin ndi minoo nuyahvi nu nañi si Foro Apio. Ta inga ñu quisi, ñihi tahan ñu sihin ndi nu nañi si Uñi Tahan Vehe Posada. Sa ndyehe ra Pablo sii ñu ta saha ra tyahvi ndyoo sii Ndyoo ta sicoo ca tundyee iñi sii ra ta zii ca cuñi ra.

¹⁶Tacuan ta i saa ndi ñuu Roma. Saha cuenda ra capitán sii ra Pablo ta sii inga ra sindyaca ra sii ra cumi vehe caa. I tyaa ica ra cuan sii ra Pablo. Ndyaa ziiñ ra minoo vehe, ta minoo ñi zandaru cumi sii ra.

**Zacuaha ra Pablo Tuhun
Ndyoo ñuu Roma**

¹⁷I yaha uñi quivi ta ziqui i cana ra Pablo sii tandihi ra ñiñi hebreo. Ta sa titahan ra i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, ñahñi cuaty i zavehi sihin ñiyivi hebreo ñu tahan yo. Ñahñi sa ña vaha i zavehi sa cuenda costumbre sahnu sa zavaha ñiyivi sahnu sii yo ta sa naha. Zoco i tiin ñiyivi sii, ñuu Jerusalén ta saha ñu sii, sii ra ndyaca ñaha cuenda ñuu Roma.

¹⁸I tasi tuñi ra cuan sii, ta ziqui i cuñi zaña ra sii, vaty ñahñi cuaty i zavehi ta cui.

¹⁹Zoco ñá saha ra hebreo sa zaña ra ndyaca ñaha ñuu Roma sii. Yucuan cuenda i catyi vaty cua cuhin nuu ra César ta cua cundaa tyiño ya. Tacuan i catyi vazu ña cuñi cuaty sihin ñiyivi hebreo.

²⁰Yucuan cuenda i sique sa ndyehi sii ndo ta sa quehin sihin ndo. Cuñi zandei sihin ndo vaty sino iñi vaty sa yaha quisi ra cua zacacu sii tandihi yo. Maa ra cuu ra sa ndatu xaan tandihi maa yo ñiyivi hebreo. Ta yucuan cuenda nuhñi sihin cadena ya. Tacuan cuu cuhva i catyi ra Pablo.

²¹Tacuan ta ziqui i nacaty ra hebreo cuan sihin ra Pablo: Ñahñi carta i tasi ra hebreo sii ndi sa cuenda moo. Ta ñiyivi hebreo ñu tahan yo, ñu i quita ñuu Jerusalén ta saa ñu ihya, ñahñi ndya vaha ñi i cahan ñu suun.

²²Cuñi ndi tyizoho ndi sa cohon. Cuñi ndi coto ndi yozo caa sica iñi moo vaty sito ndi vaty catyi ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi vaty ña vaha

ñiyivi cuu ñiyivi ndyico sii ra Jesús. Tacuan i catyi ra hebreo cuan.

²³Tacuan i cahan ra, ta ziqui i sata ra hebreo cuan minoo quivi cua titahan tucu ra sihin ra Pablo. Ta quivi cuan tuu xaan ñiyivi i quisi vehe nu ndyaa ra Pablo. Ndyiyaca cui i nacaty tucu ra Pablo sihin ñu yozo caa cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. I catyi ra vaty nacaty ra Moisés ndya ta tyiemvu yozo caa cua cuu ra Jesús. Ta zuun ñi cuhva cuan i cahan ra profeta ta tyiemvu, catyi ra Pablo. Tacuan i nacaty xaan ra Pablo sihin ñu vaty cuñi xaan ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.

²⁴Ta sicoo zuhva ñu sino iñi sa cahan ra Pablo, ta inga ñu ñá sino iñi ñu.

²⁵Ñá ndu-iin ñu. Ta sa numi ñu cunuhu ñu ndya vehe ñu ta ziqui i catyi ra Pablo minoo ca cuhva sihin ñu. Catyi ra: Ndisa cuii cuu si cuhva i cahan ra Isaías sa cahan ra cuenda Ndyoo i zacuu Taty Ii ta tyiemvu sihin ñiyivi sahnu sii yo.

²⁶Vaty i catyi ra:

Cua cuhun nu iyo ñiyivi ya ta cua catoryn sihin ñu:

“Tyizoho xaan ndo Tuhun Ndyoo, zoco ña cutuñi iñi ndo sa tyizoho ndo.

Ndisa, ndyehe ndo yozo caa iyo ra Ndyoo, zoco ña sito ndo ñaa sa cuu sa ndyehe ndo.”

²⁷Ta cahan ca Taty Ii sihin ra Isaías ta tyiemvu ta catyi ra:

Ndisa cuii zanduñihi xaan ñiyivi iñi ñu coto cua nduvaha añima ñu.

Ña cuñi ñu tyizoho ñu coto cua cutuñi iñi ñu.

Ña cuñi ñu sa nducu ñu cuhva,
coto cua quisi ñu sii ta
cua zame cuhva iyo ñu ta
zanduvehi sii ñu.

Tacuan i catyi Taty Ii sihin ra
Isaías.

²⁸Ta ziqui i catyi tucu ra Pablo
sihin ñiyivi yucu yucuan: Nacoto
vaha ndo vaty ndya vityi cua
nacaty ndi Tuhun Ndyoo sihin
ñiyivi, ñu sa yivi ñiyivi hebreo
cua. Cua tyizoho ñu cuhva
zanduvaha ra Ndyoo aña ñiyivi,
ta cua sino iñi ñu. Tacuan i catyi
ra Pablo.

²⁹Ta sa yaha cahan ra Pablo
tacuan ta i quita tandihi ñu hebreo.
Sahñi tahan ñu zuhva vaty ñá
ndu-iiñ ñu sihin tahan ñu sa cuenda
cuhva cahan ra Pablo.

³⁰Uu cuiya i ndoo ra Pablo ñuu
cuan. I sica noo ra minoo vehe ta
tyiyahvi ra yahvi si. Ta vaha xaan
i cahan ra sihin tandihi ñiyivi i saa
vehe ra.

³¹I nacaty ra sihin ñu yozo caa
cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii
yo. Ta i zacuaha ra sii ñu yozo caa
iyo ra Jesús. Ñá yuhu ra ta nacaty
ra, ta yoñi i zayanga sii ra.